Мисирдин чиқиш

Исраилларниң Мисирда тартқан азаплири

1 Вә төвәндикиләр Исраил *билән биллә* Мисирға барған
оғуллириниң исимлири (улар һәр қайсиси өз бала-
җақилирини елип, Яқуп билән биллә Мисирға барған
еди): — □ ■
2 Рубән, Шимеон, Лавий, Йәһуда,
3 Иссакар, Зәбулун, Бинямин,
4 Дан, Нафтали, Гад вә Ашир.
5 Әнди Яқупниң пуштидин болғанлар җәмий болуп
йәтмиш адәм еди. Бу вақитта Йүсүп Мисирда еди.■
6 Кейин Йүсүп, униң барлиқ қериндашлири һәмдә
барлиқ замандашлири өлүп түгиди.
7 Шундақтиму, Исраиллар көп туғулуп, тез көпийип,
интайин күчәйди; улар зиминға бир кәлди.■
8 У вақитларда Йүсүпни билмәйдиған йеңи бир
падиша Мисирда тәхткә чиқти. □ ■
9 У хәлқигә: Мана, Исраилларниң хәлқи биздин зиядә
көпийип һәмдә биздинму күчлинип кәтти.
10 Әнди биз уларға нисбәтән ақиланә иш тутайли;
болмиса, улар техиму көпийип кетиду, мабада

□ **1:1 «Вә»** — «вә» дегән бу сөз «Мисирдин чиқиш» дегән китапниң «яритилиш» дегән китап билән зич бағлинишлиқ екәнлигини көрситиду. «Яр.» 50:26ни көрүң. **«Исраил»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Яқупниң исмини «Исраил»ға өзгәрткән еди («Яр.» 32:28, 35:10ни көрүң). ■ **1:1** Яр. 46:8; Мис. 6:14. ■ **1:5** Яр. 46:27; Қан. 10:22; Рос. 7:14. ■ **1:7** Қан. 26:5; Рос. 7:17 □ **1:8 «Йүсүпни билмәйдиған йеңи бир падиша»** — бәлким «Һиксос Пирәвнләр» сулалисини ағдурған киши «Ақмос» (миладийәдин илгири 1570-1546-жиллар) болуши мүмкин. ■ **1:8** Рос. 7:18

уруш партлап қалса, шундақ болидуки, улар
дүшмәнлиримиз тәрәпкә өтүп, бизгә һуҗум қилип,
жуттин чиқип кетиши мүмкин, — деди.■
11 Шуниң билән улар уларни қаттиқ әмгәкләр
билән харлаш үчүн иш башлирини тайинлап
назарәтчиликкә қойди. Шуниң билән Исраиллар
Пирәвн үчүн Питом билән Раамсәс дегән маддий әшя
сақлайдиған шәһәрләрни ясап бәрди. □
12 Лекин уларни *қанчә* әзгәнсери, булар шунчә
көпийип һәммә йәрни қаплиди; буниң билән
мисирлиқлар Исраилларға өч болуп кәтти. □ ■
13 Шуниң билән мисирлиқлар Исраилларға зулум
қилип, уларни техиму қаттиқ ишлитип еғир ишларға
салди.
14 Мисирлиқлар уларни лайчилиқ, хиш-кесәк қуюш
вә етизларниң һәр хил әмгәклиригә селип, ишниң
қаттиқлиғи билән уларниң турмушиға қаттиқ
еғирчилиқ салди; уларни немә әмгәккә салмисун,
интайин җапалиқ еди.
15 Мисир падишаси икки ибраний туғут анисиға
сөз қилип (уларниң бириниң исми Шифраһ, йәнә
бириниң исми Пуаһ еди):□
16 — силәр қачанлиги ибраний хотунларни
туғдурсаңлар, туққанда убдан қараңлар; бовақ оғул
болса, өлтүрүветиңлар; қиз болса, тирик қоюңлар, —
деди.□
17 Лекин туғут анилири Худадин қорқуп, Мисирниң
падишаси уларға ейтқандәк қилмай, бәлки оғул

■ **1:10** Рос. 7:19 □ **1:11 «Раамсәс»** — башқа йәрләрдә «Рамсәс» дәп атилиду. □ **1:12 «Исраилларға өч болуп кәтти»** — яки «Исраиллар түпәйлидин азар йеди». ■ **1:12** Зәб. 104:24-25 □ **1:15 «Ибранийлар»** — йәһудийларни, йәни Исраилларни көрситиду. □ **1:16 «туққанда убдан қараңлар»** — Ибраний тилида «тоғут орундуқида сәпселип қараңлар».

бовақларни тирик қойди.

18 Шуңа Мисирниң падишаси туғут анилирини
чақиртип улардин: — Бу немә қилғиниңлар?!
Оғул балиларни немишкә тирик қойдуңлар? —
дәп сориди.

19 Туғут анилири Пирәвнгә жавап берип: — Ибраний
аяллар мисирлиқ аялларға охшимайду. Улар күчлүк,
сағлам-тимән болғини үчүн туғут анилири уларниң
қешиға йетип барғичә, өзлири туғуп болиду, — деди.

20 Нәтижидә, Худа туғут анилириға илтипат
көрсәтти; Исраил хәлқи давамлиқ көпийип, техиму
күчәйди.

21 Шундақ болдики, туғут анилири Худадин
қорқидиған ихласмән болғанлиғи үчүн Худа уларни
аилилик болушқа муйәссәр қилди.

22 Буниң билән Пирәвн барлиқ пухралириға: —
Исраиллардин йеңи туғулған оғул балиларниң
һәммисини дәрияға ташлаңлар, лекин қиз
балиларниң һәммисини тирик қалдуруңлар, дәп
әмир қилди.□ ■

□ **1:22 «дәрия»** — мәзкур китапта «дәрия» пәқәт Нил дәриясини көрситиду. Мисирда һеч қандақ башқа чоң дәрия йоқ. Бүгүнгә қәдәр Мисирлиқлар «дәрия» десә, пәқәт Нил дәриясинила көрситиду. Мошу вақиәләр йүз бәргән заманларда Мисирлиқлар йәнә Нил дәриясини «өз илаһлиримиздин бири» дәп һесаплап униңға чоқунатти. ■ **1:22** Рос. 7:19

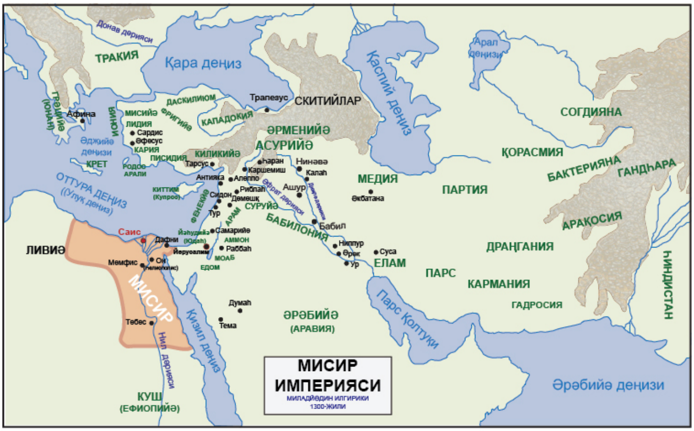

Мисир империйәси

2

Мусаниң дунияға келиши

1 Лавийниң жәмәтидин болған бир киши берип,
Лавийниң нәслидин болған бир қизни хотунлуққа
алди. ■
2 Бу аял һамилдар болуп, бир оғул туғди. Ана униң
чирайлиқ екәнлигини көрүп, уни үч ай йошуруп
сақлиди. ■
3 Уни йәнә йошурушқа амалсиз қалғанда, қомуштин
бир севәт ясап, униңға ярйелим вә мом сугап, балини

■ **2:1** Мис. 6:20; Чөл. 26:59 ■ **2:2** 1Тар. 23:13; Рос. 7:20; Ибр. 11:23

ичигә селип, дәрияниң қирғиқидики қомушлуқ
арисиға қоюп қойди. □
4 Андин балиниң һәдиси униңға немә боларкин дәп
жирақтин қарап турди.
5 У вақитта Пирәвнниң қизи суға чөмүлгили дәрия
тәрәпкә кәлди; униң чөрилири дәрия бойида
айлинип жүрди. Пирәвнниң қизи қомушлуқниң
арисида турған севәтни көрүп, хас чөрисини уни
елип чиқишқа әвәтти. □ ■
6 У севәтни ечип қаривиди, мана, бир оғул балини
көрди вә у бала жиғлап кәтти. Мәликә униңға
ич ағритип: — Бу шүбһисизки ибранийларниң
балилиридин бири екән, деди.
7 У чағда балиниң һәдиси Пирәвнниң қизидин: —
Мән берип, сили үчүн балини емитип бақидиған бир
ибраний иник ана тепип келәйму? — дәп сориди.
8 Пирәвнниң қизи униңға: — Барғин, деди. Қиз берип
бовақниң анисини чақирип кәлди.
9 Пирәвнниң қизи униңға: — Бу балини елип кетип
мән үчүн емитип беқип бәр; һәққиңни беримән,
деди. Шуниң билән аял балини елип кетип, уни
емитип бақти.
10 Бала чоң болғанда уни Пирәвнниң қизиниң қешиға
елип барди; у униңға оғул болди. У: «Мән уни
судин чиқиривалған» дәп униңға Муса дегән исимни

□ **2:3 «севәт»** — ибраний тилида «сандуқ» — бу сөз «Яр.» 6:14дә Нуһ пәйғәмбәр ясиған «кемә»ниму билдүриду. **«дәрияниң қирғиқидики қомушлуқ арисиға қоюп қойди»** — мисирлиқлар Нил дәриясини илаһ дәп қариғачқа, мисирлиқ аялларниң Нил дәриясида дайим жуюнуш адити бар еди. Шүбһисизки, Мусаниң анисиниң шундақ қилиши мисирлиқ бир аялниң уни тепивелип, униңға рәһим қилип беқивалсун, дегәнни мәхсәт қилған еди. □ **2:5 «севәтни»** — ибраний тилида «сандуқни». 3-айәттики изаһатни көрүң. ■ **2:5** Рос. 7:21; Ибр. 11:23

қойди.□

Мусаниң Исраилни қутқузмақчи болуши вә Мидиян дөлитигә қечип кетишкә мәҗбур болуши

11 Муса чоң болғандин кейинки күнләрдә шундақ
болдики, у өз қериндашлириниң йениға барди вә
уларниң еғир әмгәккә селиниватқанлиғини өз көзи
билән көрди. Арида, бир мисирлиқниң ибраний
қериндашлиридин бирини уруватқанлиғини көрди.
■
12 У төрт әтрапиға қарап, адәм йоқлуғини көрүп,
һелиқи мисирлиқни уруп өлтүрүп, қумға көмүп
йошуруп қойди.
13 Әтиси у йәнә чиқип қаривиди, мана икки ибраний
бир-бири билән соқушуватятти; у йолсизлиқ
қиливатқан кишигә: — Өз қериндишиңни немишкә
урисән? — деди.
14 Һелиқи киши җавап берип: — Ким сени бизгә
һаким вә сорақчи қилип қойди? Һелиқи мисирлиқни
өлтүргиниңдәк мениму өлтүрмәкчимусән? — деди.
Муса бу гәпни аңлап қорқуп өз ичидә: «Мән қилған
иш җәзмән ашкарә болуп қапту!» дәп ойлиди.■
15 Пирәвн һәм бу иштин хәвәр тепип, Мусани
өлтүрмәкчи болди; лекин Муса Пирәвнниң алдидин
қечип, Мидиян зиминиға берип олтирақлашти. Бир
күни, у қудуқниң йениға келип олтарди. ■

□ **2:10 «Муса»** — ибраний тилида «Муса» дегән сөз «тартип чиқириш» дегән сөз билән аһаңдаштур; қедимки Мисир тилида «суниң балиси» дегән мәнидә болуши мүмкин. Ахирида Мусаниң шәрәплик бурчи Исраилни «су (йәни, Қизил Деңиз)дин яки су арқилиқ қутқузуп чиқириштин ибарәт болиду. Оқурмәнләр диққәт қилса, Пирәвнләрниң исимлириниң көпинчә «мос» яки «мосис» дегән қошумчә билән ахирлашқинини байқалайду. ■ **2:11** Рос. 7:23; Ибр. 11:24,25 ■ **2:14** Рос. 7:27 ■ **2:15** Рос. 7:29

16 Мидияннниң каһинининиң йәттә қизи бар еди; улар
келип, атисиниң қойлирини суғиришқа су тартип
оқурларға қуюп толдурушқа башлиди.
17 У вақитта *йәрлик* падичилар келип, уларни
һайдиди, Муса қопуп қизларға ярдәм берип,
қойлирини суғиришип бәрди.
18 Улар атиси Реуәлниң қешиға йенип кәлгәндә,
улардин: — Немишкә бүгүн шунчә тез йенип
кәлдиңлар? — дәп сориди.
19 Улар җавап берип: — Бир мисирлиқ адәм бизни
падичиларниң қолидин қутқузди һәмдә биз үчүн су
тартип, қой падимизни суғирипму бәрди! — деди.
20 У қизлириға: — Ундақта у киши һазир нәдә?! Уни
немишкә сиртта ташлап кәлдиңлар? Уни тамаққа
чақириңлар, — деди.
21 Муса у киши билән биллә турушқа мақул болди. У
қизи Зиппораһни униңға хотунлуққа бәрди.
22 У аял униңға бир оғул туғуп бәрди; Муса «Мән яқа
жутта мусапирдурмән» дәп, униң исмини Гәршом
дәп қойди. □ ■
23 Нурғун күнләр өтүп, Мисирниң падишаси өлди.
Исраиллар өз қуллуқ һалити түпәйлидин аһ-зар
уруп, налә-пәряд көтәрди; қуллуқтин болған пәряди
Худаниң һозуриға берип йәтти.
24 Худа уларниң аһ-зарлирини аңлап, Өзиниң
Ибраһим билән, Исһақ билән вә Яқуп билән түзгән
әһдисини есигә алди. ■
25 Шуниң билән Худа Исраилларниң һал-әһвалини
көрди вә Худа уларға көңүл бөлди.

□ **2:22 «Гәршом»** — мошу исим «яқа жутлуқ» дегән сөз билән аһаңдаш. Мусаниң тунҗа балисиға бу исимни қоюши бәлким Худа униңға тапшурмақчи болған хизмәт орниниң шу йәрдә әмәслигини билдүрүш үчүн болуши мүмкин. ■ **2:22** Мис. 18:2, 3 ■ **2:24** Яр. 15:14

3

Худаниң Мусани чақириши

1 Муса болса қейинатиси Мидиянниң каһини
Йәтрониң қой падисини бақатти. У қойларни башлап
чөлниң әң четигә Худаниң теғи, йәни Һорәб теғиниң
бағриға кәлди.□
2 Шу йәрдә бир азғанлиқтин өрләп чиқиватқан от
ялқуни ичидин Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға
көрүнди. Мана, азғанлиқ отта көйүватқан болсиму,
лекин азған өзи көйүп кәтмигән еди. □
3 Муса: — Мән берип, бу әҗайип мәнзирини көрүп
бақай; азғанлиқ немишкә көйүп кәтмәйдиғанду? —
дәп ойлиди.
4 Пәрвәрдигар униң буни көргили йолдин чәтнәп
азғанлиққа кәлгинини көрди; Худа азғанлиқ ичидин
уни: — Муса! Муса! — дәп чақирди. У: Мана мән! —
дәп җавап бәрди.□
5 У униңға: — Бу йәргә йеқин кәлмә; путлириңдин
кәшиңни салғин; чүнки сән турған бу йәр муқәддәс
җайдур. □ ■

□ **3:1 «Йәтро»** — Реуәлниң йәнә бир исми. Бәзидә «Йәтәр» дәпму йезилиду. **«У қойларни башлап...»** — Оттура Шәриқтә падичилар адәттә қойлирини башлап уларниң алдида маңиду. **«Һорәб»** — Синай теғиниң йәнә бир нами. □ **3:2 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — Тәврат дәвридә интайин алаһидә бир шәхс еди. Бәзи ишларда у Худаниң орнида көрүнәтти. «Тәбирләр» һәм «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **3:4 «Муса, Муса»** — адәмниң исмини икки қетим чақириш — Худаниң униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини вә өзигә толиму әзиз екәнлигини көрситиду. □ **3:5 «Муқәддәс җай»** — «Муқәддәс Китап»та, «муқәддәс» дегән сөз «Худаға мәхсус аталған», «Худаниң ишлитишигә мәхсус айрилған», «Худағила мәнсуп» дегәндәк мәнидә ишлитилиду.
■ **3:5** Йә. 5:15

6 Мән атаңниң Худаси, Ибраһимниң Худаси,
Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худасидурмән, —
деди.

Буни аңлап Муса Худаға қараштин қорқуп, йүзини
етивалди.■

7 Пәрвәрдигар униңға мундақ деди: — Бәрһәқ, Мән
Мисирда туруватқан қовмимниң тартиватқан азап-
оқубәтлирини көрдум, назарәтчиләрниң уларни
харлаватқанлиғидин қилған пәрядини аңлидим;
чүнки Мән уларниң дәрдлирини билимән. ■

8 Шуңа Мән уларни мисирлиқларниң қолидин
қутқузуп, шу зиминдин чиқирип, яхши һәм кәң
бир зиминға, сүт билән һәсәл еқип туридиған бир
зиминға, йәни Қананий, Һиттий, Аморий, Пәриззий,
Һивий вә Йәбусийларниң жутиға елип беришқа
чүштүм.

9 Мана әнди Исраилларниң налә-пәряди Маңа
йәтти, мисирлиқларниң уларға қандақ зулум
қилғанлиғиниму көрдүм.

10 Әнди сән кәл, Мән сени хәлқим Исраилларни
Мисирдин елип чиқириш үчүн Пирәвнниң алдиға
әвәтимән, — деди.■

11 Лекин Муса Худаға: — Мән ким едим,
Пирәвнниң алдиға берип Исраилларни Мисирдин
чиқиралиғидәк? — деди.

12 У җавап берип: — Бәрһәқ, Мән сән билән биллә
болимән; сән қовмни Мисирдин елип чиққандин
кейин бу тағда Худаға ибадәт қилисиләр; бу иш мана
өзәңгә Мениң сени әвәткинимниң испат-бәлгүси

■ **3:6** Мат. 22:32; Мар. 12:26; Луқа 20:37; Рос. 7:32 ■ **3:7** Рос. 7:34 ■ **3:10** Зәб. 104:26; Һош. 12:14; Мик. 6:4; Рос. 7:35

болиду, — деди.□ ■
13 Шуниң билән Муса Худаға: — Мән Исраилларниң
қешиға берип уларға: «Ата-бовилириңларниң
Худаси мени қешиңларға әвәтти» десәм, улар
мәндин: «Униң нами немә?» — дәп сориса, уларға
немә дәп җавап беримән? — деди.
14 Худа Мусаға: — Мән «Әзәлдин бар Болғучи»дурмән
— деди.
Андин У: — Берип, Исраилларға: ««Әзәлдин бар
Болғучи» мени қешиңларға әвәтти» дәп ейтқин,
деди.□
15 Худа Мусаға йәнә: — Исраилларға: — «Ата-
бовилириңларниң Худаси, Ибраһимниң Худаси,
Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худаси болған «Яһвәһ»
мени қешиңларға әвәтти; У: *Яһвәһ дегән* бу нам
әбәткичә Мениң намим болиду, дәвирдин-дәвиргичә
Мән шу нам билән әскә елинимән, дәйду» — дегин.□
16 — Берип, Исраилниң ақсақаллирини жиғип уларға:
— «Ата-бовилириңларниң Худаси, йәни Ибраһим,
Исһақ вә Яқупниң Худаси болған Пәрвәрдигар маңа

□ **3:12 «сән қовмни Мисирдин елип чиққандин кейин бу тағда Худаға ибадәт қилисиләр; бу иш мана өзәңгә Мениң сени әвәткинимниң испат-бәлгүси болиду»** — қизиқ иш шуки, Худа Мусаға көрсәтмәкчи болған испат-бәлгү у Худаниң әмригә итаәт қилип, узун вақит өткәндин кейин андин көрүлиду; демәк, Мусаниң иман-етиқати шуниң билән синилиду. ■ **3:12** Йә. 1:5 □ **3:14 «Мән «Әзәлдин бар Болғучи»дурмән»** — яки «Мән әсли Өзүмдурмән» яки «Һемишә барниң Өзи Мәндурмән». Бу нам (ибраний тилида «Яһвәһ»), шүбһисизки, Худаниң һеч өзгәрмәйдиғанлиғи, униң һәрдайим «вақиттин сирт»та туруватқанлиғи, өтмүш, һазир яки кәлгүси вақитлар билән чәкләнмәйдиғанлиғини көрситип тәкитләйду. Адәттә тәрҗимимиздә бу нам «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилиниду. □ **3:15 «Яһвәһ»** — дайим тәрҗимимиздә «Пәрвәрдигар» дегән нам билән тилға елиниду. У тоғрилиқ 3:14тики изаһатни көрүң.

көрүнүп: — Мән силәрни йоқлап кәлдим, Мисирда силәргә қандақ муамилә қилиниватқанлиғини көрдүм; □
17 шуниң үчүн сөзүм шудурки, Мән силәрни Мисирниң зулумидин чиқирип, Қананийлар, Һиттийлар, Аморийлар, Пәриззийләр, Һивийлар вә Йәбусийларниң зимини, йәни сүт билән һәсәл еқип туридиған зиминға елип баримән, деди, — дегин, деди.
18 — Шуниң билән улар сениң сөзүңгә қулақ салидиған болиду. У вақитта сән, өзүң вә Исраилниң ақсақаллири билән биргә Мисир падишасиниң алдиға берип, униңға: «Ибранийларниң Худаси Пәрвәрдигар биз билән көрүшти. Әнди сиздин өтүнимизки, бизгә үч күнлүк йолни бесип, чөлгә берип, Худайимиз Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилишқа иҗазәт бәргәйсиз» — дәңлар.
19 Лекин Мисир падишасиниң һәтта қудрәтлик бир қолниң астида турупму, силәрни йәнила қоюп бәрмәйдиғинини билимән.
20 Шуңа қолумни узитип, мисирлиқларни Мән өз зимини ичидә көрсәтмәкчи болған һәр хил карамәт-мөҗизилирим билән уримән; андин *Пирәвн* силәрни қоюп бериду.
21 Бу қовмни мисирлиқларниң алдида илтипат таптуримән вә шуниң билән шундақ болидуки, силәр шу йәрдин чиққиниңларда, қуруқ қол чиқмайсиләр.
22 Бәлки һәр бир аял киши өз хошнисидин вә өз өйидә олтиришлиқ ят аялдин күмүч зиннәт буюмлири, алтун зиннәт буюмлири вә кийим-кечәкләрни тәләп қилиду. Бу нәрсиләрни оғул-

---

□ **3:16 «Йоқлаш»** — бу пеил Худа билән мунасивәтлик ишлитилгән болса, ғәмхорлуқ қилиш, инсанниң һалидин хәвәр елишни өз ичигә алиду.

қизлириңларға тақайсиләр, кийдүрисиләр; шу тәриқидә мисирлиқлардин олҗа алған болисиләр, — деди.■

4

Худаниң Мусаға алаһидә иқтидар ата қилиши

1 Муса җавап берип: — Мана, улар маңа ишәнмәй
туруп, сөзүмгә қулақ салмайду, бәлки: «Пәрвәрдигар
саңа көрүнмиди», дейиши мүмкин, деди.
2 Пәрвәрдигар униңға: — Қолуңдики бу немә? — дәп
сориди.
У: — Бу бир һаса, дәп җавап бәрди.
3 У: — Уни йәргә ташла, деди. Уни йәргә ташливиди,
у бир иланға айланди; Муса униң алдидин қачти.
4 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Қолуңни узитип, уни
қуйруғидин тут, девиди, у қолини узитип, уни тутти.
У йәнә униң қолида һасиға айланди.
5 *Пәрвәрдигар йәнә*: — Буниң билән улар ата-
бовилириниң Худаси, йәни Ибраһимниң Худаси,
Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худаси болған
Пәрвәрдигарниң саңа көрүнгинигә ишиниду, —
деди.
6 Пәрвәрдигар униңға йәнә: — Қолуңни қойнуңға
салғин, девиди, у қолини қойниға селип
чиқиривиди, мана, қоли песә-мохо кесилигә
гириптар болуп қардәк ақирип кәтти.
7 Андин униңға: — Қолуңни йәнә қойнуңға салғин,
девиди, қолини қойниға салди. Уни йәнә қойнидин
чиқиривиди, мана, өз әксигә келип әтлириниң башқа
йәрлиридәк болди.

■ **3:22** Мис. 11:2; 12:35; Әз. 39:10

8 Пәрвәрдигар йәнә: — Шундақ болидуки, әгәр
улар саңа ишәнмәй, алдинқи мөҗизилик аламәтгә
көңүлшимисә, улар иккинчи мөҗизилик аламәткә
ишиниду. □
9 Һалбуки, улар бу икки мөҗизигә йәнила ишәнмисә
вә я сөзүңгә қулақ салмиса, ундақта сән *Нил*
дәриясиниң сүйидин елип, қуруқ йәргә төккин.
Шуниң билән сән дәриядин алған су қуруқ йәр
үстидә қанға айлиниду, деди.■
10 Андин Муса Пәрвәрдигарға: — Әй Егәм, мән
әслидинла гәпкә уста әмәстим, сән қулуңға сөз
қилғандин кейинму йәнила шундақ; чүнки мән
ағзим калва вә тилим еғир адәммән, — деди.
11 Пәрвәрдигар униңға: — Ким инсанға еғиз бәргән?
Ким адәмни гача яки гас, көргүчи яки кор қилған?
Шундақ қилғучи Мән Пәрвәрдигар әмәсму?
12 Әнди сән барғин, Мән Өзүм сениң ағзиң билән
биллә болимән, немә сөзләйдиғиниңни саңа үгитип
туримән, — деди.■
13 Лекин у: — Әй Егәм! Сәндин өтүнүп қалай, Сән
бу ишқа халиған *башқа* бирисини әвәтип, шуниң қоли
билән қилғин! — деди.
14 Буни аңлап Пәрвәрдигарниң ғәзиви Мусаға
тутишип: — Лавийлардин болған акаң Һарун бар
әмәсму? Униң гәпни убдан қилалайдиғинини
билимән. Мана, у әнди сениң алдиңға чиқишқа
аллиқачан йолға чиқти; у сени көрсә, көңли толиму
хуш болиду.
15 Әнди дәйдиған гәпләрни униңға ейт; Мән Өзүм

□ **4:8 «Алдинқи мөҗизилик аламәткә көңүлшимисә, улар иккинчи мөҗизилик аламәткә ишиниду»** —Ибраний тилида «алдинқи мөҗизилик аламәтниң гепигә қулақ салмиса, улар иккинчи мөҗизилик аламәтниң гепигә ишиниду». ■ **4:9** Мис. 7:19
■ **4:12** Мат. 10:19; Мар. 13:11; Луқа 12:12

сениң ағзиң билән биллә вә униң ағзи билән биллә
болимән, немә қилиш керәклигиңларни силәргә
үгитимән. □ ■
16 Һарун сениң орнуңда хәлиққә сөзләйду; шундақ
болидуки, у саңа еғиз болиду, сән униңға Худадәк
болисән.
17 Бу һасини қолуңға елип, униң билән шу
мөҗизилик аламәтләрни көрситисән, — деди.

Мусаниң Мисирға қайтиши

18 Шуниң билән Муса қейинатиси Йәтрониң қешиға
йенип берип, униңға: — Маңа иҗазәт бәргәйла,
Мисирдики қериндашлиримниң қешиға барай, улар
һаятму, әмәсму көрүп келәй, деди. Йәтро Мусаға: —
Аман-есән берип кәлгин, — деди.
19 Муса техи Мидияндики вақтида, Пәрвәрдигар
униңға йәнә: — Мисирға йенип барғин! Чүнки сениң
җениңни истигән кишиләр өлүп кәтти, — деди.
20 Шуниң билән Муса аяли вә оғуллирини елип,
уларни бир ешәккә миндүрүп, Мисир зиминиға
беришқа йолға чиқти. Маңғанда Муса Худаниң
һасисини алғач кәтти.
21 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисирға йенип барғиниңда
сән агаһ бол, Мән қолуңға тапшурған барлиқ
карамәтләрни Пирәвнниң алдида көрсәткин. Лекин
Мән униң көңлини хәлиқни қоюп бәрмигидәк қаттиқ
қилимән.
22 Сән Пирәвнгә: — «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Исраил Мениң оғлум, Мениң тунҗа оғлум болиду.
23 Шуниң үчүн Мән саңа: Оғлумни Өзүмгә ибадәт
қилишқа қоюп бәр, дедим. Униңға йол қоюшни рәт

□ **4:15 «Әнди дәйдиған гәпләрни униңға ейт»** — ибраний тилида «униңға гәп қилип ағзиға дәйдиған сөзләрни салғин».
■ **4:15** Мис. 7:2

қилидиған болсаң, сениң тунжа оғлуңни өлтүримән»
— дегин, — деди.□
24 Амма Муса сәпәр қилип бир қоналғуға кәлгәндә,
Пәрвәрдигар униңға учрап, уни өлтүрүвәтмәкчи
болди.
25 Шуниң билән Зиппораһ бир чақмақ тешини елип,
оғлиниң хәтнилигини кесип, уни ериниң айиғиға
ташлап: — Сән дәрвәқә алдимда қан төкәр әр екәнсән!
— деди.□
26 Шуниң билән Пәрвәрдигар уни қоюп бәрди (бу
чағда Зиппораһ униңға: «Сән дәрвәқә алдимда қан
төкәр бир әр екәнсән!» — деди. Бу сөзини у хәтнә
түпәйлидин ейтти).□
27 Пәрвәрдигар Һарунға: — Сән чөл-баяванға берип,
Муса билән көрүшкин, девиди, у берип Худаниң
теғида униң билән учришип, уни сөйди.
28 Муса өзини әвәткән Пәрвәрдигарниң һәммә
сөзлири билән қилишқа буйруған барлиқ
мөҗизилик аламәтләрни Һарунға дәп бәрди.
29 Андин Муса билән Һарун берип, Исраилларниң
барлиқ ақсақаллирини жиғди.
30 Һарун Пәрвәрдигарниң Мусаға ейтқан һәммә
сөзлирини баян қилди вә хәлиқниң көз алдида шу
мөҗизилик аламәтләрни көрсәтти.

□ **4:23 «Оғлумни Өзүмгә ибадәт қилишқа қоюп бәр, дедим. Униңға йол қоюшни рәт қилидиған болсаң, сениң тунжа оғлуңни өлтүримән»** — яки «Оғлумни Өзүмгә ибадәт қилишқа қоюп бәргин дегән болсамму, сән уни қоюп бәрмидиң. Бу сәвәптин Мән әнди сениң тунжа оғлуңни өлтүримән». □ **4:25 «хәтнилигини... айиғиға ташлап»** — яки «хәтнилигини... айиғиға тәккүзүп». **«Сән дәрвәқә алдимда қан төкәр әр екәнсән!»** — Зиппораһниң бу сөзи вә бу сирлиқ вақиә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **4:26 «хәтнә түпәйлидин»** — мошу йәрдә ибраний тилида «хәтнә» көплүк шәклидә — «хәтниләр».

31 Буни көрүп, хәлиқ ишәнди; Пәрвәрдигарниң
Исраилларни йоқлап, улар учриған харлиқларни
көргәнлигини аңлиған һаман, башлирини егип
сәҗдә қилишти.

5

Муса вә Һаруннинң Пирәвн билән көрүшүши

1 Андин Муса билән Һарун Пирәвнниң алдиға берип,
униңға: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар саңа: —
«Уларниң берип чөлдә Маңа ибадәт қилип, һейт
өткүзүшигә қовмимға йол қойсун» дәйду, — деди.
2 Лекин Пирәвн җавап берип: — Униң сөзигә
қулақ селип, мени Исраилға йол қойғузидиған
қандақ Пәрвәрдигар екән у? Мән у Пәрвәрдигарни
тонумаймән һәм Исраилғиму йол қоймаймән,
деди.■
3 Улар сөз қилип: — Ибранийларниң Худаси
биз билән көрүшти. Шуңа өтүнимизки, бизгә
Пәрвәрдигар Худайимизға қурбанлиқ сунуш үчүн
бизгә чөлгә беришқа үч күнлүк йолға рухсәт
бәргәйсиз. Болмиса, У бизни ваба яки қилич билән
уруши мүмкин, — деди.■
4 Лекин Мисирниң падишаси уларға җавап берип:
— Әй Муса вә Һарун, немишкә иккиңлар хәлиқни
ишлиридин тохтитип қоймақчи болисиләр? Берип
өз әпкишиңларни көтириңлар! — деди.
5 Пирәвн йәнә: — Мана, хәлиқ жутта зиядә көпийип
кәтти. Силәр болсаңлар, уларни әпкәшлиридин
халас қилмақчисиләр, деди.

■ **5:2** Мис. 3:19; Аюп 21:15 ■ **5:3** Мис. 3:18

6 Шу күни Пирәвн назарәтчиләргә вә
назарәтчиләрниң қол астидики иш башлириға
буйруқ чүшүрүп: —
7 Һазирдин башлап хәлиққә илгәркидәк кесәк
қуюшқа саман бәрмәңлар! Улар саманни өзлири
жиғсун.
8 Лекин илгири қанчилик кесәк қуюп кәлгән болса,
һелиһәм кам қилмай шунчилик кесәк қуйдуруңлар;
чүнки улар һорунлишип: «Худайимизға қурбанлиқ
өткүзүшкә бизни барғили қой» дәп ғәлвә
қилишиватиду.
9 Әнди уларни өз ишиға толуқ бәнд болуп, ялған-
явидақ гәпләргә қулақ салмаслиғи үчүн, бу
адәмләрниң үстигә техиму еғир әмгәкләрни
жүкләңлар, — деди.
10 Шуниң билән хәлиқниң үстидики назарәтчиләр
билән иш башлири чиқип хәлиққә: Пирәвн шундақ
дедики, мән әнди силәргә саман бәрмәйдиған
болдум.
11 Өзүңлар бериңлар, өзүңлар үчүн қәйәрдин
саман тапалисаңлар, шу йәрдин елип келиңлар;
лекин қилидиған ишлириңлар болса қилчиликму
кемәйтилмәйду, — деди.
12 Буниң билән хәлиқ пүткүл Мисир зиминиға
тарилип, саманниң орниға пахал жиғишқа башлиди.
13 Назарәтчиләр болса уларни қистап: Силәргә саман
берилгән чағдикидәк һазирму һәр күнлүк ишни шу
күни қилиңлар, деди.
14 Исраилларниң үстигә Пирәвнниң назарәтчилири
тәрипидин қоюлған Исраиллиқ иш башлири таяқ
йеди вә: — Түнүгүн вә бүгүн немишкә кесәк қуюш
вәзипсини бурунқидәк тошқузуп орунлимидиңлар?!
— дәп тил ишитти.
15 Андин Исраиллиқ иш башлири Пирәвнниң алдиға

берип: Немишкә өз қуллириға мундақ муамилә
қилидила?
16 Өз қуллириға һеч саман берилмиди. Лекин
назарәтчиләр йәнила «кесәк қуйдуруңлар» дәп бизни
буйруйду. Мана, өз қуллири таяқ йәватиду, амма
әйип болса өзлириниң адәмлиридә, дәп пәряд қилди.
17 Лекин у йәнә: — Силәр һорун екәнсиләр! Һорун
екәнсиләр! Шуңа силәр: «Берип Пәрвәрдигарға
қурбанлиқ өткүзүшимизгә иҗазәт бәр дәватисиләр.
18 Қайтип берип ишиңни қилиш! Силәргә саман
берилмәйду, бирақ кесәкләрни бәлгүләнгән сан
бойичә *авалқидәк* толуқ тапшурушисән, деди.
19 Исраиллиқ иш башлири *Пирәвнниң*: «Силәр
һәр күнлүк вәзипәңларни, йәни тәләп қилған
кесәкләрни бәлгүләнгән сандин кемәйтсәңлар
қәтъий болмайду» дегинигә қарап, бешиға бала-
қазаниң чүшидиғанлиғини билишти.
20 Улар Пирәвнниң алдидин чиқип келиватқинида,
улар билән көрүшүшкә келип шу йәрдә сақлап турған
Муса вә Һарун билән учришип қалди.
21 Улар Муса билән Һарунға: — Бизни Пирәвнниң
нәзиридә вә униң әмәлдарлириниң нәзиридә
сеситип, бизни өлтүрүшкә уларниң қолиға қилич
тутқузғиниңлар үчүн, Пәрвәрдигар силәрниң
үстүңларға һөкүм қилсун! — деди.□

Худаниң Исраилларни азат қилишқа вәдә қилиши

□ **5:21 «Әмәлдарлири»** — ибраний тилида «хизмәткарлири» яки «қуллири». Гәрчә мошу кишиләр Пирәвнниң ордисида әмәлдарлиқ орунда турған болсиму, лекин улар йәнила Пирәвнниң «қуллири» дәп һесапланған болса керәк.

22 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарниң алдиға йенип
берип униңға: — Әй Егәм, немишкә бу хәлиқни балаға
тиқтиң? Сән немә үчүн мени әвәттиң?
23 Чүнки мән Пирәвнниң алдиға кирип Сениң намиң
билән сөз қилғинимдин тартип, у бу хәлиқниң үстигә
техиму зиядә азап қилғили турди. Амма Сән техичә
қовмиңни һеч қутқузмидиң, — деди.

6

1 Лекин Пәрвәрдигар Мусаға: — Әнди сән Мениң
Пирәвнгә қилидиғанлиримни көрисән; чүнки у
қудрәтлик бир қолдин мәҗбурлинип, уларни қоюп
бериду, қудрәтлик бир қолниң сәвәвидин өзиниң
зиминидин уларни қоғлап чиқириветиду, — деди.
2 Андин Худа Мусаға *йәнә* сөз қилип мундақ деди: —
Мән Пәрвәрдигардурмән.
3 Мән Ибраһимға, Исһаққа вә Яқупқа Қадир-мутләқ
Тәңри сүпитидә көрүндүм; лекин «Яһвәһ» дегән
намим билән уларға ашкарә тонулмидим. □
4 Мән улар билән: — «Силәр мусапир болуп олтарған
зиминни, йәни Қанаан зиминини силәргә беримән»
дәп, улар билән әһдә бағлишип вәдә қилғанмән.
5 Әнди Мән мисирлиқлар қул қилип зулум салған
Исраилларниң аһ-зарлирини аңлап, қилған шу
әһдәмни есимгә алдим.
6 Шуңа Исраилларға мундақ дегин: — «Мән
Пәрвәрдигардурмән; Мән Өзүм силәрни
мисирлиқларниң еғир жүклири астидин чиқирип,
уларниң қуллуғидин азат қилип, қолумни узитип

□ **6:3 «Яһвәһ»** — мошу намни адәттә «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилимиз. «Яһвәһ» дегән намим билән уларға ашкарә тонулмидим» дегән сөзләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

уларға чоң балаю-апәтләрни чүшүрүп, силәргә
һәмҗәмәт болуп һөрлүккә eриштүримән. □
7 Силәрни Өз қовмим болушқа қобул қилимән
вә Өзүм Худайиңлар болимән; шуниң билән
силәр өзүңларни мисирлиқларниң жүклириниң
астидин қутқузуп чиқарғучиниң Мән Худайиңлар
Пәрвәрдигар екәнлигини билисиләр.
8 Мән шуниң билән силәрни қол көтирип Ибраһимға,
Исһаққа вә Яқупқа беришкә қәсәм қилған зиминға
елип баримән; Мән у йәрни силәргә мирас қилип
зиминлиққа беримән; Мән Пәрвәрдигардурмән».
9 Буларниң һәммисини Муса Исраилларға дәп бәрди;
лекин улар еғир қуллуқ азавидин пиғанға чүшкән
болуп, униңға қулақ салмиди.□
10 Андин Пәрвәрдигар Мусаға йәнә: —
11 Берип Мисирниң падишаси Пирәвнгә:
«Исраилларниң зиминиңдин кетишигә йол қой»,
дәп ейтқин, деди.
12 Лекин Муса Пәрвәрдигарниң алдида: Мана,
Исраиллар маңа қулақ салмиған йәрдә, Пирәвн
қандақму мәндәк калпуки хәтнә қилинмиған бир
адәмгә қулақ салсун? — деди.□
13 Амма Пәрвәрдигар Муса вә Һарунға сөзләп,
уларниң Исраилларға вә Мисирниң падишаси
Пирәвнгә Исраиллар тоғрилиқ: — «Улар Мисир

□ **6:6 «силәргә һәмҗәмәт болуп һөрлүккә ериштүримән»** —ибраний тилида «гаал» дегән бир пеил биләнла ипадилиниду. Бу пеил тоғрилиқ «Тәбирләр» вә «Аюп» 19:25 вә изаһатиниму көрүң. □ **6:9 «пиғанға чүшкән болуп,...»** — яки «сәвирсизликтин чидимай,...» □ **6:12 «калпуки хәтнә қилинмиған»** — бу сөзләр билән Муса өзиниң ағзи калва болупла қалмай, йәнә (өзиниң 4:10-17дә хатириләнгән Худаға болған қақшашлирини әсләп) өзиниң Худаниң алдида хелә налайиқ ишларни қилғанлиғини, гәп-сөздә гунайи бар адәм екәнлигиниму көрсәтмәкчи.

зиминидин елип чиқирилсун» дегән әмир
йәткүзүшини буйруди.

Муса билән Һаруннуң әҗдатлири, нәсәбнамиси

14 Төвәндикиләр җәмәт башлиқлири: — Исраилниң
тунҗа оғли болған Рубәнниң оғуллири Һанук, Паллу,
Һәзрон вә Карми. Булар болса Рубәнниң нәсиллири
еди.■
15 Шимеонниң оғуллири: — Йәмуәл, Ямин, Оһад,
Яқин, Зоһар вә қанаанлиқ аялдин болған Саууллар
еди; булар Шимеонниң нәсиллири еди.■
16 Лавийниң оғуллириниң исимлири,
нәсәбнамилиригә асасән: Гәршон, Коһат вә Мәрари;
Лавийниң өмриниң жиллири бир йүз оттуз йәттә
жил болди.■
17 Гәршонниң оғуллири аилилири бойичә: — Либни
вә Шимәй.■
18 Коһатниң оғуллири: — Амрам, Йизһар, Һеброн
билән Уззиәл. Коһат бир йүз оттуз үч жил өмүр
көрди.■
19 Мәрариниң оғуллири: — Маһли вә Муши. Булар
нәсәбнамилири бойичә Лавийниң нәсиллири еди.■
20 Амрам өз һаммиси Йокәбәдни хотунлуққа алди,
Йокәбәд униңға Һарун вә Мусани туғуп бәрди. Амрам
бир йүз оттуз йәттә жил өмүр көрди.□ ■

■ **6:14** Яр. 46:9; Чөл. 26:5; 1Тар. 5:3 ■ **6:15** Яр. 46:10; Чөл. 26:12; 1Тар. 4:24 ■ **6:16** Яр. 46:11; Чөл. 3:17; 26:57; 1Тар. 6:1-30 ■ **6:17** 1Тар. 6:2; 23:7 ■ **6:18** 1Тар. 6:3; 23:12 ■ **6:19** 1Тар. 6:4; 23:21 □ **6:20 «Амрам өз һаммиси Йокәбәдни хотунлуққа алди»** — шу чағда өз һаммисини хотунлуққа елиш мәнъий қилинған әмир («Лав.» 18:12-23) техи Исраилға беримлигән еди.
■ **6:20** Мис. 2:1; Чөл. 26:59

21 Йизһарниң оғуллири: — Кораһ, Нәфәг вә Зикри
еди.
22 Уззиәлниң оғуллири: — Мишаәл, Әлзафан вә Ситри
еди.
23 Һарун болса Наһшонниң сиңлисини, йәни
Амминадабниң қизи Елишебани хотунлуққа алди.
У униңға Надаб билән Абиһуни, вә Әлиазар билән
Итамарни туғуп бәрди.■
24 Кораһниң оғуллири: — Ассир, Әлканаһ вә Абиасаф;
булар Кораһларниң нәсиллири еди.
25 Һарунниң оғли Әлиазар Путиәлниң қизлириниң
бирини хотунлуққа алди; у униңға Финиһасни туғуп
бәрди; булар болса өз нәсәби бойичә һәммиси
Лавийларниң җәмәт башлқлири еди.
26 Пәрвәрдигарниң: — Исраилларни қошунлардәк
топ-топи билән Мисир зиминидин елип чиқиңлар,
дегән әмрини тапшуривалғучилар дәл мошу Һарун
билән Муса еди.
27 Исраиллар Мисирдин чиқирилсун, дәп Мисирниң
падишаси Пирәвнгә сөз қилғанлар дәл бу кишиләр,
йәни мошу Муса билән Һарун еди.

Һарунниң Мусаға вакалитән сөзлиши

28 Пәрвәрдигар Мисирниң зиминида Мусаға сөз
қилған вақтида
29 Мусаға: «Мән Пәрвәрдигардурмән. Саңа
ейтқинимниң һәммисини Мисирниң падишаси
Пирәвнгә дегин», дәп әмир қилди.
30 Лекин Муса Пәрвәрдигарниң алдида: — Мәндәк
калпуки хәтнә қилинмиған бир кишигә Пирәвн
қандақму қулақ салсун?» — дәп җавап бәргән еди.■

■ **6:23** Чөл. 3:2; 26:60; 1Тар. 5:29; 24:1 ■ **6:30** Мис. 6:12; Мис. 4:10

7

1 Шуниң билән Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, Мән
Пирәвнниң алдида сени Худаниң орнида қилдим.
Акаң Һарун болса сениң пәйғәмбириң болиду.
2 Мән саңа буйруғинимниң һәммисини *униңға*
дәйсән; андин акаң Һарун Пирәвнгә униң өз
зиминидин Исраилларни қоюп бериши керәклиги
тоғрисида сөз қилиду. □ ■
3 Лекин Мән Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилимән;
буниң билән Мән Мисир зиминида мөҗизилик
аламәтләр вә карамәтлиримни көпләп көрситимән.
4 Шундақтиму, Пирәвн силәргә қулақ салмайду.
Амма Мән Мисирниң үстигә һөкүм чиқирип қолумни
узитип, чоң балаю-апәтләрни чүшүрүп, қошунлирим
болған Өз қовмим Исраилларни Мисир зиминидин
чиқиримән.
5 Өз қолумни Мисирниң үстигә созғинимда,
Исраилларни уларниң арисидин чиқарғинимда
мисирлиқлар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни
тонуп йетиду, — деди.
6 Муса билән Һарун шундақ қилди; Пәрвәрдигар
уларға қандақ тапилиған болса, уларму шундақ
қилди.

7 Улар Пирәвнгә сөз қилған вақитта Муса сәксән яшқа,
Һарун сәксән үч яшқа киргән еди.

Һарунниң һасиси

8 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип: —
9 Әнди Пирәвн силәргә: — Өзүңларни тәстиқлап бир
мөҗизә көрситиңлар, десә, сән Һарунға: — Һасаңни
елип Пирәвнниң алдиға ташлиғин, дәп ейтқин.

□ **7:2 «Һарун болса сениң пәйғәмбириң болиду»** — демәк, Һарун өзи Мусаниң сөзлирини Пирәвнгә яки хәлиққә йәткүзиду. ■ **7:2** Мис. 4:14

Шундақ қилиши биләнла һаса иланға айлиниду, деди.
10 Шуниң билән, Муса билән Һарун Пирәвнниң алдиға
берип, Пәрвәрдигарниң буйруғинидәк қилди; Һарун
һасисини Пирәвн билән униң әмәлдарлириниң
алдиға ташливиди, у иланға айланди. □
11 У вақитта Пирәвн данишмәнлири вә
сеһригәрлирини чақиртип кәлди; Мисирниң
җадугәрлириму өз җадуси билән охшаш ишни қилди.
12 Уларниң һәр бири өз һасисини ташлиди; уларму
иланға айланди. Лекин Һарунниң һасиси уларниң
һасилирини жутуп кәтти.
13 Бирақ Пәрвәрдигар ейтқандәк Пирәвнниң көңли
қаттиқлиқ билән Пәрвәрдигар ейтқандәк уларға
қулақ салмиди.

Биринчи апәт — қан апити

14 Андин Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
Пирәвнниң көңли қаттиқ; у қовмни қоюп беришни
рәт қилиду.
15 Әнди сән әтә сәһәрдә Пирәвнниң қешиға барғин
(шу вақитта у су бойиға чиқиду) — Сән униң билән
көрүшүшкә дәрияниң бойида сақлап турғин; иланға
айланған һасини қолуңға еливал.
16 Сән униңға мундақ дегин: — «Ибранийларниң
Худаси Пәрвәрдигар мени алдиңға: «Чөлдә Маңа
ибадәт қилиши үчүн қовмимни қоюп бәр» дейишкә
әвәткән еди; лекин мана, бу вақитқичә һеч
аңлимидиң.
17 Шуңа Пәрвәрдигар саңа: — «Сән шу *аламәт* билән
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билисән», дәйду —

□ **7:10 «Пирәвнниң әмәлдарлири»** — мәзкур китапта «Пирәвнниң әмәлдарлири» ибраний тилида «хизмәткарлири» дегән сөз билән ипадилиниду.

Мана, мән қолумдики һаса билән дәрияниң сүйини урсам, су қанға айлиниду,

18 дәрияниң белиқлири өлүп, дәрияниң сүйи сесип кетиду; мисирлиқлар судин сәскинип, ичәлмәйдиған болуп қалиду».

19 Пәрвәрдигар Мусаға йәнә: — Сән Һарунға: — Һасаңни елип мисирлиқларниң сулири қанға айлансун дәп уларниң үстигә, йәни еқинлири, өстәңлири, көллири вә су амбарлири үстигә қолуңни узатқин. Шуниң билән пүткүл Мисир зиминида, һәтта яғач вә таш қачилардики суларму қанға айлиниду, дегин, деди.

20 Муса билән Һарун Пәрвәрдигарниң буйруғинидәк қилди; Һарун Пирәвн вә әмәлдарлириниң көз алдида һасини көтирип, дәрияниң сүйини урувиди, пүтүн дәрияниң сүйи қанға айлинип кәтти. ■

21 Дәриядики белиқлар өлүп, дәрияниң сүйи сесип кәтти. Мисирлиқлар дәрияниң сүйини ичәлмәйдиған болуп қалди, пүткүл Мисир зимини қанға толди.

22 Лекин Мисирниң җадугәрлириму өз җадулири билән һәм шундақ қилди. Бу сәвәптин Пәрвәрдигар ейтқандәк Пирәвнниң көңли қаттиқ болуп, уларға қулақ салмиди;

23 әксичә Пирәвн өйигә қайтип кетип, бу ишқа һеч писәнт қилмиди.

24 Дәрияниң сүйини ичәлмигини үчүн барлиқ мисирлиқлар ичкидәк су тепиш үчүн дәрияниң әтраплирини колиди.

25 Пәрвәрдигар дәрияни уруп, йәнә йәттә күн өтти.

■ **7:20** Мис. 17:5; Зәб. 77:44; 104:29

8

Иккинчи апәт — пақа апити

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Пирәвнниң алдиға
берип униңға: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Маңа ибадәт қилишқа Өз қовмимни қоюп бәр.
2 Лекин уларни қоюп беришни рәт қилсаң, мана, Мән
дөлитиңниң һәммә йерини пақилар билән бастуруп
уримән.
3 Дәрияда топ-топ пақилар пәйда болуп, *дәриядин*
чиқип орданға, һоҗраңға, орун-көрпәңгә,
әмәлдарлириңниң өйлиригә кириваллиду, шуниңдәк
хәлқиңниң учисиға, тонур вә тәңнилириңгә ямишип
чиқивалиду. □
4 Пақилар өзүңниң үстибешиға, хәлқиңниң
үстибешиға вә һәммә әмәлдарлириңниң үстибешиға
ямишип чиқивалиду» — дегин, — деди.
5 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән Һарунға: Пақиларниң
Мисир зимининиң үстигә чиқиши үчүн қолуңни
узитип, һасаңни еқинлар, өстәңләр вә көлләрниң
үстигә шилтиғин, дегин — деди.
6 Шуниң билән Һарун қолини Мисирниң сулири
үстигә узатти; шундақ қиливиди, пақилар чиқип
Мисир зиминини қаплиди.
7 Лекин җадугәрләрму өз җадулири билән охшаш
ишни қилип, Мисир зимини үстигә пақиларни пәйда
қилди.
8 Пирәвн Муса билән Һарунни чақиртип: —
Пақиларни мәндин вә хәлқимдин нери қилиш үчүн
Пәрвәрдигардин өтүнүңлар. Шундақ болса, мән
хәлқиңни Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилсун дәп
қоюп беримән, деди.
9 Муса Пирәвнгә: — Бопту, мән иззитиңни қилай,
пәқәт дәриядики пақиларла қелип, башқилири

□ **8:3 «орданға»** — яки «өйүңгә».

өзүңдин вә өйлириңдин айрилсун дәп, сән, әмәлдарлириң вә хәлқиң үчүн мениң дуа қилидиған вақтимни бекиткин, деди.□
10 У җавап берип: — Әтә болсун, деди.
Муса униңға: — Худайимиз Пәрвәрдигарға охшаш һеч бириниң йоқлуғини билишиң үчүн сениң дегиниңдәк болсун.
11 Пақилар сәндин, өйлириңдин, әмәлдарлириң вә хәлқиңдин чиқип кетиду; пәқәт дәриядила қалиду, деди.
12 Шуниң билән Муса вә Һарун Пирәвнниң алдидин чиқип кәтти. Андин Муса Пирәвнниң үстигә әвәтилгән пақилар тоғрисида Пәрвәрдигарға нида қилди.
13 Пәрвәрдигар Мусаниң тилигинидәк қилди. Буниң билән өйләрдики, һойлилардики вә етизлардики пақилар өлди.
14 Хәлиқ уларни жиғип дога-дога қилди, *пүткүл* жут-зимин сесиқчилиққа толди.
15 Лекин Пирәвн апәттин халас болғинини көргәндә, көңлини қаттиқ қилип, Пәрвәрдигар ейтқинидәк уларға қулақ салмиди.■

Үчинчи апәт — паша апити

16 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән Һарунға: — Һасаңни узитип, йәрниң тописини урғин. Буниң билән у пашиға айлинип, пүткүл Мисир зиминини қаплайду, дегин, — деди.□
17 Улар шундақ қилди; Һарун қолини узитип һасиси билән йәрниң тописини урувиди, адәмләр вә

□ **8:9 «мән иззитиңни қилай»** — ибраний тилида «мәндин иззәткә муйәссәр болғин». ■ **8:15** Мис. 7:14 □ **8:16 «пашиға»** — башқа хил тәрҗимиси: «питларға». Башқа хил һашарәтләрниму көрситиши мүмкин.

һайванларниң үстибешини паша басти; пүткүл
Мисир земинидики топа-чаңлар пашиға айланди.■
18 Җадугәрләрму өз җадулири билән шундақ қилип
паша пәйда қилишқа урунған болсиму, пәйда
қилалмиди. Пашилар болса һәм адәмләрниң һәм
һайванларниң үстибешини қаплап кәтти.
19 Андин җадугәрләр Пирәвнгә: — Бу иш Худаниң
бармиғиниң қилғини! — дейишти. Лекин Пирәвн
көңлини қаттиқ қилип, Пәрвәрдигар ейтқинидәк
уларға қулақ салмиди.

Төртинчи апәт — көкүйүнләр апити

20 Пәрвәрдигар Мусаға: — Әтә сәһәр қопуп Пирәвнниң
алдиға берип турғин — (шу вақитта у су бойиға
чиқиду) униңға: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Маңа ибадәт қилиши үчүн Өз қовмимни қоюп бәр!
21 Чүнки әгәр қовмимни қоюп бәрмисәң, мана
Мән сениң вә әмәлдарлириң, хәлқиң үстигә,
өйлириңгә көкүйүнләрни әвәтимән; шуниң билән
мисирлиқларниң өйлири вә һәтта улар туруватқан
тупрақму көкүйүнләр билән толиду.□
22 Лекин шу күнидә Өз қовмим туруватқан Гошән
жутини башқичә қилимән; шундақ болидуки, у
йәрдә көкүйүнләр тепилмайду. Шуниң билән сән
Мән Пәрвәрдигарниң бу зиминда болғанлиғимни
билисән. □

■ **8:17** Зәб. 104:31 □ **8:21 «көкүйүнләр»** — буларниң қайси һашарәт екәнлиги һазир бизгә намәлум. «Зәб.» 77:45дә бу һашарәтләр адәмләрни чақидиғанлиғи ейтилиду, шуңа бу һашарәт көкүйүн яки шуниңға охшап кетидиған бир хил чивин болса керәк. □ **8:22 «...сән Мән Пәрвәрдигарниң бу зиминда болғанлиғимни билисән»** —Яки «...сән Мән Пәрвәрдигарниң йәр йүзидә мәвҗут екәнлигимни билисән».

23 Шундақ қилип Мән Өз қовмимни сениң хәлқиңдин пәриқләндүримән; бу мөҗизилик аламәт әтә йүз бериду», дәп ейтқин, деди.

24 Пәрвәрдигар дегинини қилди. Пирәвнниң өйлиригә, әмәлдарлириниң өйлиригә көкүйүнләр топ-топ болуп кирди; пүткүл Мисир зимининиң һәммә йери көкүйүнләр тәрипидин харап болушқа башлиди. ■
25 Пирәвн Муса билән Һарунни чақиртип келип уларға: Берип мошу зиминда Худайиңларға қурбанлиқ өткүзүңлар, — деди.
26 Лекин Муса җавап берип: — Бундақ қилиш бизгә таза мувапиқ болмайду; чүнки биз Пәрвәрдигар Худайимизға сунмақчи болған қурбанлиқ мал мисирлиқларға нисбәтән жиркиничликтур. Әнди әгәр биз мисирлиқларниң көз алдида яман көрүнгән нәрсини қурбанлиқ қилсақ улар бизни чалма-кесәк қиливәтмәмду? □ ■
27 Биз үч күнлүк йолни бесип, чөлдә Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә буйруғинидәк униңға қурбанлиқ сунушимиз керәк, деди.
28 Пирәвн: — Силәрни Пәрвәрдигар Худайиңларға чөлдә қурбанлиқ өткүзүшкә барғили қойимән;

■ **8:24** Зәб. 77:45; 104:31 □ **8:26** **«Худайимизға сунмақчи болған қурбанлиқ мал мисирлиқларға нисбәтән жиркиничликтур»** — мисирлиқларға нисбәтән «жиркиничлик болғини» қойлардин ибарәт еди. Улар қойларни, шундақла қойчиларниму жиркиничлиқ дәп қариған; лекин пайдини көзләп Мисирдики бәзи йәрләрдә қой беқилатти («Яр.» 46:34ни көрүң). Мошу айәтниң башқа бир хил чүшәндүрүлүши бойичә, мисирлиқлар бәзи малларға (мәсилән, калиларниң бәзи хиллириға) чоқунатти. Әгәр Исраиллар улар чоқунған бир хил мални қурбанлиқ қилса, улар ғәзәплинәтти, әлвәттә. ■ **8:26** Яр. 43:32; 46:34

пəқəт бəк жирақ кетип қалмаңлар, мениң үчүн
дуа қилиңлар, деди.
29 Муса җавап берип: — Мана, мəн сениң
алдиңдин чиқип Пəрвəрдигарға илтиҗа қилимəн
вə көкүйүнлəр сəн Пирəвндин, əмəлдарлириңдин
вə хəлқиңдин əтə чиқип кетиду; лекин Пирəвн йəнə
һейлə ишлитип, хəлиқни Пəрвəрдигарға қурбанлиқ
қилишқа бериштин тосқучи болмисун, деди.
30 Муса Пирəвнниң алдидин чиқип, Пəрвəрдигарға
шундақ илтиҗа қилди.
31 Пəрвəрдигар Муса тилигинидəк қилди; у
көкүйүнлəрни Пирəвн, əмəлдарлири вə хəлқидин
чиқиривəтти; һəтта бир тал көкүйүнму қалмиди.
32 Лекин Пирəвн бу қетимму көңлини қаттиқ қилип,
қовмни қоюп бəрмиди.■

9

Бəшинчи апəт — ваба апити

1 Андин Пəрвəрдигар Мусаға: — Пирəвнниң
алдиға берип униңға: — «Ибранийларниң Худаси
Пəрвəрдигар мундақ дəйду: — Маңа ибадəт қилишиға
Өз қовмимни қоюп бəр.
2 Əгəр уларни қоюп беришни рəт қилип, йəнила тутуп
турувалидиған болсаң,
3 мана, Пəрвəрдигарниң қоли етизлиқтики
чарпайлириңниң үстигə, ат-ешəклəр, төгилəр, вə
қой-калилириңниң үстигə чүшүп интайин еғир бир
ваба кəлтүриду.
4 Лекин Пəрвəрдигар Исраилниң чарпайлирини
мисирлиқларниң чарпайлиридин пəриқлəндүриду.

■ **8:32** Мис. 8:11

Нәтиҗидә, Исраилниң чарпайлиридин һеч бири өлмәйду» — дегин, деди.
5 Пәрвәрдигар вақитни бекитип: — Әтә Пәрвәрдигар зиминда бу ишни қилиду, деди.
6 Әтиси Пәрвәрдигар шундақ қилди; мисирлиқларниң барлиқ чарпайлири өлди; лекин Исраилларниң чарпайлиридин бириму өлмиди.
7 Пирәвн адәм әвәтип тәкшүривиди, мана, Исраилларниң чарпайлиридин бириму өлмигән еди. Лекин Пирәвнниң көңли қаттиқ қилинип, у қовмни қоюп бәрмиди.

Алтинчи апәт — чақа апити

8 Андин Пәрвәрдигар Муса вә Һарунға: — Хумданниң күлидин чаңгилиңларни тошқузуп елиңлар, андин Муса уни Пирәвнниң көз алдида асманға қаритип чачсун.
9 Шундақ қилиши билән күл пүткүл Мисир зиминини қаплайдиған чаң-тозан болиду вә Мисир зиминидики һәммә йәрдә адәмләр вә һайванларниң бәдинигә чүшүши билән һүррәк-һүррәк чақа чиқириду, — деди.
10 Шуниң билән улар хумдандин күл елип, Пирәвнниң алдиға берип турди вә Муса уни асманға қаритип чачти; у адәмләр вә һайванларниң бәдинигә чүшүши билән һүррәк-һүррәк чақа чиқарди.
11 Җадугәрләр чақилар дәстидин Мусаниң алдида туралмай қалди; чүнки җадугәрләрниң бәдиниму, башқа барлиқ мисирлиқларниму охшаш чақа бесип кәткән еди.
12 Лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилди; шуңа Пәрвәрдигар дәл Мусаға ейтқинидәк у уларға қулақ салмиди.

Йәттинчи апәт — мөлдүр апити

13 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Әтә таң сәһәр қопуп,
Пирәвнниң алдида туруп униңға: «Ибранийларниң
Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қовмимни
Маңа ибадәт қилишқа қоюп бәр;
14 чүнки Мән бу қетим һәммә балаю-апәтлиримни
жүригиңгә, әмәлдарлириң вә пухралириңниң үстигә
әвәтимән. Буниң билән сән пүткүл йәр йүзидә
Мәндәк башқа бириниң йоқ екәнлигини билисән.
15 Чүнки Мән қолумни узитип, өзүң вә қовмиңни
ваба билән урған болсамиди, бу вақитқичә сән йәр
йүзидин йоқилип кетәттиң.
16 Һалбуки, Мениң сени орнуңға тиклишимдики
мәхситим шу едики, дәл Өз қудритимни саңа
көрситиш, шундақла намимниң пүткүл йәр йүзидә
жакалиниши үчүн еди.■
17 Сән йәнә қовмимға чоңчилиқ қилип, уларни қоюп
беришни рәт қиливерәмсән?
18 Мана, әтә мошу вақитларда Мисир дөлити бена
болғандин буян һеч көрүлүп бақмиған қаттиқ
мөлдүрни яғдуримән.
19 Шуниң үчүн адәм әвәтип, һайван вә етизда
бар-йоқуңни жиғип ичкири солиғин; чүнки өйгә
қайтурулмай сиртта қалған адәм вә һайванларниң
һәммиси мөлдүрниң астида қелип өлүп кетиду! —
дегин, деди.
20 Буни аңлап Пирәвнниң әмәлдарлириниң арисидин
Пәрвәрдигарниң сөзидин қорққан һәр бир адәм өз
қуллири вә чарпайлирини жүгүртүп өйлиригә елип
кәлди.
21 Лекин Пәрвәрдигарниң сөзини етиварға
алмиғанлар өз қул вә маллирини ташқирида
қалдуруп қойди.

■ **9:16** Рим. 9:17

22 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисир зиминидики
һәр йәрдә, адәмләр үстигә, малларниң үстигә,
шундақла Мисир зиминидики далаларниң һәммә
от-чөплириниң үстигә мөлдүр яғсун дәп, асманға
қарап қолуңни көтәргин, деди.
23 Муса шуниң билән һасисини асманға қаритип
көтиривиди, Пәрвәрдигар гүлдүрмамини
гүлдүрлитип, мөлдүр яғдурди, йәр йүзидә чақмақ
чеқиндилири чепип жүрәтти. Шундақ қилип
Пәрвәрдигар Мисир зимини үстигә мөлдүр яғдурди.
□
24 Мөлдүр йеғип, мөлдүр билән от арилаш чүшти;
мөлдүр шунчә еғир болдики, Мисир дөлити бена
болғандин тартип ундақ қаттиқ мөлдүр йеғип
бақмиған еди.
25 Мөлдүр пүткүл Мисир зимининиң һәр йеридә
чүшүп, инсан болсун, һайван болсун, һәммисини
урди; мөлдүр етиздики һәммә от-чөпни уруп,
йәрдики һәммә дәл-дәрәқләрниму сундурувәтти.
26 Пәқәт Исраиллар олтиришлиқ Гошән зиминидила
мөлдүр яғмиди.
27 Пирәвн адәм әвәтип Муса билән Һарунни чақиртип
уларға: — Мән бу қетим гуна қилдим! Пәрвәрдигар
һәққанийдур; Сәһвәнлик болса мән вә хәлқимдин
өтти. □
28 Йәнә берип Пәрвәрдигардин өтүнүп илтижа
қилиңлар! Худадин чиққан бу қаттиқ
гүлдүрмамилар вә мөлдүр йетип ашти! Силәрни
қоюп берәй; силәр әнди мошу йәрдә турувәрсәңлар
болмайду, — деди.
29 Муса униңға жавап берип: — Мән шәһәрдин

□ **9:23 «йәр йүзидә чақмақ чеқиндилири чепип жүрәтти»** — яки «от йәр йүзигә тохтависиз чүшти». □ **9:27 «Сәһвәнлик болса мән вә хәлқимдин өтти»** — яки «мән өзүм вә хәлқим рәзилдур».

чиққанда, Пәрвәрдигар тәрәпкә қарап қоллиримни
йейип көтиримән; гүлдүрмамилар шу һаман
бесиқип мөлдүр йәнә яғмайду. Йәр йүзи
Пәрвәрдигарниңкидур, дәп билишиң үчүн шундақ
болиду.
30 Лекин сән вә сениң әмәлдарлириң,
силәрниң Пәрвәрдигар Худадин техичә
қорқмайватқиниңларни билимән, деди.
31 Шу чағда арпа баш чиқирип, зиғир ғунчилиған
болғачқа, зиғир вә арпа мөлдүрдин вәйран қилинди.
32 Лекин буғдай билән қара буғдай кейинрәк бих
чиқарғачқа, вәйран қилинмиди.
33 Муса Пирәвнниң алдидин кетип, шәһәрдин чиқип
Пәрвәрдигар тәрәпкә қарап қоллирини йейип
көтәрди. Шуниң билән гүлдүрмама вә мөлдүр
тохтап, ямғур йәргә йәнә төкүлмиди.
34 Амма Пирәвн ямғур, мөлдүр вә
гүлдүрмамиларниң тохтиғинини көргәндә, йәнә
гуна садир қилди; уму, әмәлдарлириму көңлини
қаттиқ қилишти.
35 Бу тәриқидә Пирәвнниң көңли қаттиқ туруверип,
Пәрвәрдигар Мусаниң вастиси билән ейтқандәк,
Исраилларни қоюп беришни рәт қилди.■

10

Сәккизинчи апәт — чекәткә апити

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Пирәвнниң алдиға
барғин; чүнки уларниң арисида бу мөҗизилик
аламәтләрни көрситишим үчүн Пирәвнниң көңлини
вә әмәлдарлириниң көңлини қаттиқ қилип қойдум.
■

■ **9:35** Мис. 4:21; 7:3 ■ **10:1** Мис. 4:21; 9:34

2 Бу иш билән Мениң мисирлиқларни қандақ
рәсва қилғанлиғим вә уларниң арисида көрсәткән
мөҗизилик аламәтлиримни сән оғлуңниң андин
нәврәңниң қулиқиға йәткүзисән. Буниң билән
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билисиләр, деди.□
3 Шуниң билән Муса билән Һарун Пирәвнниң
алдиға берип, униңға: — Ибранийларниң Худаси
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Өзүңни алдимда төвән
тутушни қачанғичә рәт қилисән? Маңа ибадәт қилиш
үчүн қовмимни қоюп бәр.
4 Чүнки әгәр сән қовмимни қоюп беришни рәт
қилсаң, мана, Мән әтә сениң жутуңға чекәткә
әвәтимән.
5 Улар силәр зимин йүзини көрмигидәк қилип
йепиветиду, силәрниң мөлдүрдин аман қалған
нәрсилириңларниму, далаларда өскән һәммә дәл-
дәрәқлириңларниму йәп кетиду.
6 Улар орда-сарайлириңға, әмәлдарлириңниң
сарайлири, шундақла барлиқ мисирлиқларниң
өйлиригә толуп кетиду; бундақ апәтни ата-
бовaңлириң вә ата-бовилириңниң ата-бовилириму
йәр йүзидә апиридә болғандин тартип көрүп
бақмиған» — деди-дә, бурулуп Пирәвнниң алдидин
чиқип кәтти.
7 Пирәвнниң әмәлдарлири униңға: — Бу адәм
бизгә қачанғичә қапқан болар? Өз Худаси
Пәрвәрдигарға ибадәт қилишқа бу адәмләрни қоюп
бәргәйла! Мисирниң харап болғинини техичә
көрмәйватамдила? — деди.
8 Шуниң билән Муса билән Һарун Пирәвнниң алдиға
йәнә чақиритип келинди. У уларға: — Пәрвәрдигарға
ибадәт қилиш үчүн бериңлар; лекин баридиғанлар
зади кимләр? — деди.

□ **10:2 «қандақ рәсва җазалиғанлиғим»** — яки «қаттиқ җазалиғанлиғим».

9 Муса җавап берип: — Яшлиримиз вә қери-чүриләр
билән, оғуллиримиз вә қизлиримиз билән, қой
вә кала падилиримизни елип һәммимиз баримиз;
чүнки биз Пәрвәрдигар үчүн һейт өткүзүшимиз
керәк, деди.
10 У уларға: — Силәрни бала-җақаңлар билән қошуп
қоюп бәргинимдә, Пәрвәрдигар силәр билән билләболғай! Мана, алдиңларда балаю-апәт турупту! □
11 Йоқсу, бундақ қилишиңларға болмайду!
Пәрвәрдигарға ибадәт қилишқа пәқәт араңлардин әр
кишиләрла барсун! Чүнки силәрниң тәливиңлар дәл
шу әмәсмиди! — деди-дә, улар Пирәвнниң алдидин
қоғлап чиқирилди.
12 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисир зимининиң
үстигә қолуңни узатқин. Шундақ қилсаң, чекәткиләр
Мисир зиминини бесип, зиминдики һәр хил
отяшларни, йәни мөлдүрдин аман қалғанниң
һәммисини йәп кетиду, деди.
13 Муса һасисини Мисир зимининиң үстигә узатти;
Пәрвәрдигар шу күни вә кечиси зимин үстигә
шәриқ шамили чиқарди. Сәһәрдә, шәриқ шамили
чекәткиләрни учуруп кәлди. ■
14 Чекәткиләр Мисирниң пүткүл зиминиға йейилип,

□ **10:10 «Пәрвәрдигар силәр билән билләболғай!»** — бу тәһдит салидиған, наһайити кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә. Башқа бир хил тәрҗимиси «Пәрвәрдигарни силәр билән болсун дәп, силәрни бала-җақаңлар билән қошуп қоюп берәмдим?». **«Мана, алдиңларда балаю-апәт турупту!»** — ибраний тилида «яманлиқ», «апәт» яки «балаю-апәт» «ра» дегән сөз билән ипадилиниду. Лекин мисирлиқларниң муһим илаһи — «қуяш илаһи»ниң намиму «Ра» болғачқа, Пирәвнниң сөзи икки бислиқ болушиму мүмкин; ундақ болғанда иккинчи мәнаси: «Мениң илаһим «Ра» силәрни җазалайду!» дегәнлик болиду («алдиңларда «ра» турупту!). Мошу ибарә башқа тәрҗимиләрдә «Мана, силәрдә яман нийәт бар!» дәпму тәрҗимә қилиниду. ■ **10:13** Зәб. 77:46; 104:34,35

Мисирниң пүтүн чегарисиниму басти. Апәт интайин
еғир болди; илгири бундақ чекәткә апити болуп
бақмиған, мундин кейинму униңдәк болмайду.
15 Улар пүткүл зиминниң йүзини қаплиди, йәр
қараңғулишип кәтти; улар мөлдүрдин аман қалған
зиминдики һәммә отяшларни вә дәл-дәрәқләрниң
барлиқ мевилирини йәп кәтти. Шуниң билән
пүткүл Мисир зимини тәвәсидики дәл-дәрәқләрдә
яки даладики гүл-гияларда һеч йешиллиқ қалмиди.
16 Андин Пирәвн алдирап-тенәп Муса билән
Һарунни чақиртип уларға: — Мән һәм Худайиңлар
Пәрвәрдигар алдида һәм силәрниң алдиңларда гуна
қилдим.
17 Әнди мошу бир қетим гунайимдин өтүп
Пәрвәрдигар Худайиңлардин бу өлүмни мәндин
елип кетишини илтиҗа қилишиңларни өтүнимән, —
деди.
18 Шуниң билән Муса Пирәвнниң алдидин чиқип
Пәрвәрдигарға илтиҗа қилди.
19 Шуниң билән Пәрвәрдигар шамални бурап
ғәрип тәрәптин интайин күчлүк боран чиқирип,
чекәткиләрни учуруп, Қизил Деңизға ғәриқ қилди;
Мисирниң пүткүл тәвәсидә бир талму чекәткә
қалмиди.
20 Лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ
қилип қойғини үчүн у Исраилларни қоюп бәрмиди.

Тоққузинчи апәт — қараңғулуқ апити

21 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Қолуңни асманға
қаритип узатқин; шуниң билән қаттиқ бир
қараңғулуқ болиду, һәтта адәм силиса қолиға
туюлғидәк қоюқ қараңғулуқ Мисир зиминини
қаплайду, — деди.

22 Андин Муса қолини асманға қаритип узитивиди,
қоюқ бир қараңғулуқ Мисир зиминини үч күнгичә
қаплап турди. ■
23 Үч күнгичә бири йәнә бирини көрәлмәс вә я һеч
ким өз жайидин қозғилалмас болди; лекин барлиқ
Исраиллар олтарған жайларда йоруқлуқ бар еди.
24 Пирәвн Мусани чақиртип униңға: — Берип,
Пәрвәрдигарға ибадәт қилиңлар. Пәқәт қой вә кала
падилириңлар қалсун; бала-жақилириңларниму
елип барсаңлар болиду, деди.
25 Муса жававән: — Ундақта Худайимиз
Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилишқа *инақлиқ*
қурбанлиғи вә көйдүрмә қурбанлиғиға лазимлиқ
чарпайларни сән бизгә берәмсән? □
26 Өзимизниң чарпайлиримиз биз билән биргә
кетиши керәк, бир туйиғиму кәйнидә қалса
болмайду; чүнки Худайимиз Пәрвәрдигарға ибадәт
қилишқа қурбанлиқ қилидиғинимизни булардин
таллишимиз лазим. У йәргә йетип бармиғичә,
Пәрвәрдигарға қайси қурбанлиқлар билән ибадәт
қилидиғинимизни билмәймиз, — деди.
27 Лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ
қилди; у уларни йәнила қоюп бәрмиди.
28 Пирәвн Мусаға: — Алдимдин йоқал! Һези бол,
иккинчи маңа көрүнгүчи болма! Чүнки йүзүмни
йәнә көргән күнүң жениңдин айрилисән, — деди.
29 Муса униңға: — Раст ейттиң! Мән сениң йүзүңни
иккинчи көргүчи болмаймән, — деди.■

■ **10:22** Зәб. 104:27,28 □ **10:25** **«бизгә»** — ибраний тилида «қолимизға». **«бизгә берәмсән?»** — яки «бизгә беришиң керәк!». ■ **10:29** Ибр. 11:27

11

Онинчи апәт — пүтүн Мисирдики тунҗа балиларниң өлүши. Мусаниң Пирәвнгә ейтқан ахирқи сөзлири

1 Шуниң билән Пәрвәрдигар Мусаға: — Йәнә бир
апәтни Пирәвнниң үстигә вә Мисирниң үстигә
чүшүримән. Андин у силәрни бу йәрдин кетишкә
йол қойиду вә у силәрни һәммә нәрсилириңлар
билән қошуп қоюп берип, бу йәрдин мутләқ қоғлап
чиқириду. □
2 Әнди сән хәлиққә тапилап: — Һәр бириңлар,
әр кишиләрниң һәр бири өз хошнисидин, аял
кишиләрниң һәр бири өз хошнисидин күмүч
буюмларни, алтун буюмларни сорап алсун, дегин, —
деди □ ■
3 (Пәрвәрдигар хәлқини мисирлиқларниң алдида
илтипат тапқузди. Шуниңдәк Муса дегән бу адәм
Мисир зиминида Пирәвнниң әмәлдарлириниң
нәзиридә болсун, пухраларниң нәзиридә болсун,
наһайити улуқ зат болди).■
4 Андин Муса йәнә: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мән йерим кечидә чиқип Мисирни кезип чиқимән.
■
5 Шу вақитта тәхттә олтириватқан Пирәвнниң тунҗа
оғлидин тартип ярғунчақ тартидиған дедәкниң
тунҗа оғлиғичә, шундақла барлиқ чарпайларниң
тунҗилири, йәни Мисирдики барлиқ тунҗа җан
егилири өлиду. ■

□ **11:1 «Йәнә бир апәтни Пирәвнниң үстигә вә Мисирниң үстигә чүшүримән...»** — бу сөзләрни Муса техи Пирәвнниң алдидин чиқмай туруп Пәрвәрдигар униңға ейтқан болса керәк (8-айәтни көрүң). □ **11:2 «хәлиққә тапилап...»** — ибраний тилида «хәлиқниң қулақлириға сөз қилип...». ■ **11:2** Мис. 3:22; 12:35 ■ **11:3** Мис. 12:36 ■ **11:4** Мис. 12:29 ■ **11:5** Мис. 12:12

6 Бу сәвәптин пүткүл Мисир зиминида қаттиқ бир
пәряд көтирилиду; униңдин илгири шундақ пәряд
болуп бақмиған еди, мундин кейинму бундақ пәряд
аңланмайду.
7 Лекин Исраилларға, мәйли адәмлири, мәйли
һайванатлириға болсун, һәтта бир тал иштму қавап
қоймайду. Буниңдин Пәрвәрдигарниң мисирлиқлар
билән Исраилни пәриқләндүридиғанлиғини
билисиләр».
8 — Шуниң билән бу әмәлдарлириңниң һәммиси
алдимға келип, маңа тазим қилип: «Сили өзлири
вә силигә әгәшкән барлиқ қовмлири чиқип
кетишкәйла!» дәп ейтиду, андин чиқип кетимән»
— деди-дә, қаттиқ ғәзәп билән Пирәвнниң алдидин
чиқип кәтти.□ ■
9 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисир зиминида Мениң
карамәт мөҗизилиримниң көпләп көрситилиши
үчүн Пирәвн силәргә қулақ салмайду, — дегән еди.
10 Муса билән Һарун бу карамәт мөҗизиләрниң
һәммисини Пирәвнниң алдида көрситип болди;
лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ
қилип қойғини үчүн у Исраилларни униң
зиминидин кәткили қоймиди.■

12

Өтүп Кетиш һейти

□ **11:8 «Шуниң билән бу әмәлдарлириңниң һәммиси алдимға келип, маңа тазим қилип: .. андин чиқип кетимән» — деди-дә, қаттиқ ғәзәп билән Пирәвнниң алдидин чиқип кәтти»** — 1-8 айәттә хатириләнгәнләр Муса билән Пирәвнниң оттурисида болған жедәл (10-бапта хатирилгән)ниң давами болса керәк. ■ **11:8** Мис. 12:30
■ **11:10** Мис. 9:16; Рим. 9:17

1 Пәрвәрдигар Мисир жутида Муса вә Һарунға мундақ
деди: —
2 Бу ай силәргә айларниң ичидә беши, жилниң тунжа
ейи болиду. □
3 Силәр пүтүн Исраил җамаитигә сөз қилип: — Бу
айниң онинчи күни һәммиңлар атилириңларниң
аилиси бойичә бир қозини елиңлар; һәр бир аилигә
бирдин қоза елиңлар. □
4 Әгәр мәлум бир аилә бир қозини йәп болалмиғидәк
болса, ундақта өй егиси йенидики хошниси билән
бирлишип адәм саниға қарап бир қоза елиңлар; һәр
бир кишиниң иштиһасиға қарап һесаплап мувапиқ
бир қоза һазирлаңлар.
5 Һәр бириңлар таллайдиған қозаңлар беҗирим, бир
яшлиқ әркәк болсун; қой яки өшкә падилиридин
таллансиму болиду. ■
6 Қозини бу айниң он төртинчи күнигичә йениңларда
турғузуңлар, — дегин.
— Шу күни Исраилниң пүткүл җамаити таллиған
мелини гугумда сойсун. □
7 Андин улар униң қенидин елип гөш йейилгән
өйниң ишикниң баш тәрипигә һәм икки ян кешикигә

□ **12:2 «Бу ай силәргә ... жилниң тунҗа ейи болиду»** — бу вақиттин илгири Худаниң хәлқи үчүн жилниң беши күздә (Сентәбрдә) башлинатти (Муқәддәс Китапта буниңдин илгәрки барлиқ вақитлар шундақ һесаплинатти). Оттура шәриқтики әлләрниң һәммисиниң шундақ календари бар еди. □ **12:3 «қоза»** —Ибраний тилида «қоза» дегән сөз оғлақниму көрситиду. ■ **12:5** Лав. 1:3; 22:21; Мал. 1:8; 1Пет. 1:19 □ **12:6 «гугум»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду — демәк, күн петиватқан чағдин қараңғу чүшкичә болған арилиқтики вақит. «Биринчи кәч» кәчқурун яки күн петиш, «иккинчи кәч» кечини көрсәтсә керәк. Исраилда ишлитилгән календар бойичә йеңи күн кәч кириши билән башлиниду. Шуңа шу кечә билән биринчи айниң он бәшинчи күни башлиниду.

сүркәп қойсун.
8 Улар шу кечиси гөшини отта кавап қилип йесун; уни
петир нан вә аччиқ-чүчүк көктат билән қошуп йесун.
■
9 Қәтъий хам яки суда пиширип йемәңлар, бәлки уни
баш, пут вә ич-қаринлири билән отта кавап қилип
йәңлар.
10 Униң һеч немисини әтигә қалдурмаңлар. Әгәр
әтигә ешип қалғанлири болса, уни отқа селип
көйдүрүветиңлар.
11 Силәр уни мундақ һаләттә йәңлар: — Уни йегәндә
бәллириңларни чиң бағлап, аяқлириңларға кәш
кийип, қоллириңларда һаса тутқан һалда тез йәңлар.
У болса Пәрвәрдигарниң «өтүп кетиш» қозисидур. □
12 Чүнки Мән у кечиси Мисир зиминини кезип
өтимән; Мән Мисир зиминида мәйли инсан болсун,
мәйли һайван болсун уларниң тунҗа туғулған
әркикиниң һәммисини өлтүримән; шуниң билән
Мән Мисирниң барлиқ бут-илаһлириниң үстидин
һөкүм чиқиримән; Мән Пәрвәрдигардурмән. □
13 Шу қурбанлиқниң қени силәр олтарған өйләрдә
силәргә *ниҗат* бәлгүси болиду; бу қанларни
көргинимдә силәргә өтүп туримән. Шуниң
билән Мисир зиминини урғинимда һалакәт елип

■ **12:8** Чөл. 9:11; 1Кор. 5:8 □ **12:11 «У болса Пәрвәрдигарниң «өтүп кетиш» қозисидур»** — ибраний тилида «Бу Пәрвәрдигарниң «пасха»сидур». Ибраний тилида «пасха» яки «песах» «өтүп кетиш» дегән уқумни билдүриду. «Өтүп кетиш» дегәнниң мошу йәрдә немини көрсәткини тоғрисида 13-айәт вә изаһатини көрүң. □ **12:12 «Мисирниң барлиқ илаһлириниң үстидин һөкүм қилимән»** — бу муһим иш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Мисирлиқларниң 80дин көп илаһлири бар еди.

келидиған ваба-апәт силәргә тәгмәйду.□

Петир нан һейти

14 Бу күн силәргә хатирә күн болсун; уни
Пәрвәрдигарниң һейти супитидә өткүзүп
тәбрикләңлар; әбәдий бәлгүлимә супитидә
нәсилдин-нәсилгә мәңгү өткүзүңлар. ■
15 Йәттә күн петир нан йәңлар; биринчи күни
өйүңлардин *барлиқ* хемиртуручларни йоқ қилиңлар;
чүнки кимки биринчи күндин тартип йәттинчи
күнгичә болдурулған нан йесә, шу киши Исраил
қатаридин үзүп ташлиниду.
16 Биринчи күни силәр муқәддәс ибадәт соруни
түзүңлар; йәттинчи күниму һәм шундақ бир
муқәддәс ибадәт соруни өткүзүлсун. Бу икки күн
ичидә һеч қандақ иш-әмгәк қилинмисун; пәқәт һәр
кишиниң йәйдиғинини тәйярлашқа мунасивәтлик

□ **12:13 «силәргә өтүп туримән»** — яки «силәрдин өтүп кетимән» дегән сөзләр тоғрилиқ икки хил пикир бар: — (1) Пәрвәрдигарниң «өтүп кетиш»и униң Исраилларни җазалимай өйигә кирмәй «өтүп кетиши», (2) Пәрвәрдигар әвәткән «һалак пәриштиси» (23-айәт вә «Зәб.» 77:49ни көрүң) Исраилларниң өйлиригә йетип кәлгәндә Пәрвәрдигар Өзи уларниң өйлириниң ишигиниң алдиға «өтүп туруш»и билән һалак пәриштисиниң йолини тосуп, муһапизәт қилип сақ қалдурушини көрситиши мүмкин. Биз иккинчи пикиргә қайил болдуқ («Йәш.» 31:5ни вә изаһатиниму көрүң). ■ **12:14** Мис. 5:1

ишларнила қилсаңлар болиду. □
17 Мән дәл шу күни силәрни қошун-қошун бойичә
Мисир зиминидин чиқарғиним үчүн силәр петир
нан һейтини өткүзүңлар; шу күнни нәсилдин-
нәсилгә әбәдий бәлгүлимә сүпитидә һейт күни
қилип бекитиңлар.
18 Биринчи айниң он төртинчи күни, кәчқурундин
тартип шу айниң жигирмә биринчи күни
кәчқурунғичә, петир нан йәңлар. ■
19 Йәттә күн ичидә өйлириңларда һеч хемиртуруч
болмисун; чүнки мусапир болсун, зиминда туғулған
болсун, кимки болдурулған нәрсиләрни йесә шу
киши Исраил җамаитидин үзүп ташлиниду. □
20 Силәр һеч қандақ болдурулған нәрсини йемәй,
қәйәрдила турсаңлар, петир нан йәңлар.■

Тунҗи «өтүп кетиш һейти», йәни «пасха һейти»

□ **12:16 «ибадәт соруни»** — мошу йәрдики «сорун» дегән сөз «сорунға чақирилиш» дегәнни билдүриду. Нәгә чақирилиду? Муқәддәс Китапта адәттә тәкитлинидиған иш хәлиқниң җәм болуши әмәс, бәлки **«Худаниң** йениға жиғилишқа чақирилиш»тин ибарәт болиду. Лекин мошу йәрдә, болупму чөл-баявандин өтүп сәпәр қилған вақтида, пүткүл җамаәт «муқәддәс чедир»ниң алдиға жиғилиши мүмкин, вә кейин Пәләстин зиминида турғанда, әркәкләр бу әмир бойичә һәр жили «муқәддәс чедир»ға, андин муқәддәс ибадәтханиға жиғилидиған болиду («Қан.» 16:16). ■ **12:18** Лав. 23:5; Чөл. 28:16
□ **12:19 «Исраил җамаитидин үзүп ташлиниду»** — «өз хәлқидин үзүп ташлиниду» яки «җамаәттин үзүп ташлиниду» дегәнниң мундақ бир нәччә чүшәнчиси болуши мүмкин: (1) Пәрвәрдигар Өзи уни өлтүриду; (2) җамаәт уни өлтүрүши керәк; (3) җамаәт уни ибадәт сорунлиридин һайдиветиши яки пүткүл җәмийәт уни паливетиши керәк; (4) униңдин һеч нәсил қалдурулмайду. Бизниңчә башқа айәттә ениқ буйруқ көрситилмигәчкә, биринчи чүшәнчә (Худа Өзи шу адәмни дунийадин кәткүзиду) тоғра болуши мүмкин, дәп қараймиз. ■ **12:20** Қан. 16:3

21 Муса Исраилниң барлиқ ақсақаллирини чақирип
уларға: — Берип һәр бириңларниң аилиси бойичә
өзүңларға бир қозини тартип чиқирип пасха
қозисини союңлар. □ ■
22 Андин бир тутам зупа елип уни қачидики қанға
чилап, қачидики қанни ишикниң беши вә икки
кешикигә сүркәңлар. Силәрдин әтигәнгичә һеч ким
өйиниң ишигидин қәтъий чиқмисун. □
23 Чүнки Пәрвәрдигар мисирлиқларни уруп һалак
қилиш үчүн, зиминни кезип өтиду; У ишикниң беши
вә икки кешикидики қанни көргәндә, Пәрвәрдигар
һалак қилғучиниң өйлириңларға кирип силәрни
урушидин тосуш үчүн *муһапизәт қилип* ишикниң
алдиға өтүп туриду.□ ■
24 Бу рәсим-қаидини өзүңлар вә балилириңлар үчүн
әбәдий бир бәлгүлимә сүпитидә тутуңлар. □
25 Силәр Пәрвәрдигар Өз вәдиси бойичә силәргә
беридиған зиминға киргиниңларда бу һейтлиқ
ибадәтни тутуңлар.
26 Балилириңлар силәрдин: «бу ибадитиңларниң
мәнаси немә?» — дәп сориса, ■
27 силәр: «Бу мисирлиқларни урғинида, Мисирда
Исраилларниң өйлириниң алдиға өтүп туруп,

□ **12:21 «пасха»** — йәни «өтүп кетиш һейти». ■ **12:21** Ибр. 11:28 □ **12:22 «зупа»** — зупа бир хил өсүмлүк; башқа бир исми «лепәкгүл». □ **12:23 «һалак қилғучи»** — бәлким бир хил пәриштини көрсәтсә керәк («Зәб.» 77:49ни көрүң). **«өтүп туруш»** — «өтүп туруш» яки «өтүп кетиш» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ 12:13тики изаһатни көрүң. ■ **12:23** Ибр. 11:28 □ **12:24 «бу рәсим-қаидә»** — Худаниң кейинки әмирлири бойичә, «өтүп кетиш һейти»да (1) һәр бир аилиниң бир қозини қурбанлиқ қилиши; (2) униң гөшини кечидә йейиши; (3) бу гөшни петир нан вә аччиқ көктатлар билән биллә йейиши қатарлиқлар тәләп қилиниду («Чөл.» 9:1-14, «Қан.» 16:1-8ни көрүң). ■ **12:26** Йә. 4:6

бизниң өйдикилиримизни қутқузған Пәрвәрдигарға
болған «өтүп кетиш» қурбанлиғи болиду» — дәңлар.
Шуни аңлиғанда, хәлиқ еңишип *Худаға* сәҗдә қилди.
28 Андин Исраиллар қайтип берип, Пәрвәрдигар дәл
Муса билән Һарунға әмир қилғандәк иш көрди.■

Тунҗи туғулған әркәкләрниң өлтүрүлүши

29 Вә шундақ болдики, йерим кечә болғанда,
Пәрвәрдигар Пирәвнниң тәхтидә олтириватқан
тунҗисидин тартип зинданда йетиватқан
мәһбусниң тунҗисиғичә, Мисир зиминидики тунҗа
оғулларниң һәммисини уруп өлтүрди, шундақла
у һайванатларниң тунҗа туғулғанлириниңму
һәммисини өлтүрди. ■
30 Адәм өлмигән бирму өй қалмиғачқа, шу кечиси
Пирәвнниң өзи, униң барлиқ әмәлдарлири вә
барлиқ мисирлиқлар кечидә орнидин қопти; Мисир
зиминида интайин қаттиқ пәряд көтирилди.■
31 Пирәвн кечидә Муса билән Һарунни чақиртип:
— Туруңлар, силәр вә Исраиллар билән биллә
мениң хәлқимниң арисидин чиқип кетиңлар;
ейтқиниңлардәк берип, Пәрвәрдигарға ибадәт
қилиңлар!
32 Силәрниң дегиниңлар бойичә қой, өчкә, кала
падилириниму елип кетиңлар; мән үчүнму бәхит-
бәрикәт тиләңлар, — деди.
33 Мисирлиқ пухраларму «һәммимиз өлүп
кәткидәкмиз» дейишип, хәлиқни зиминдин тез
чиқиривәтиш үчүн уларни кетишкә алдиратти.
34 Хәлиқ техи болмиған хемирлирини елип, уни
тәңниләргә селип, кийим-кечәклири билән йөгәп,
мүрилиригә елип көтирип меңишти.

■ **12:28** Ибр. 11:28 ■ **12:29** Зәб. 77:51; 104:36; 134:8; 135:10
■ **12:30** Зәб. 104:36,38

35 Исраиллар Мусаниң тапилиғини бойичә қилип,
мисирлиқлардин күмүч буюмлар, алтун буюмлар вә
кийим-кечәкләрни сорап елишти. ■
36 Пәрвәрдигар хәлиқни мисирлиқларниң көз алдида
илтипат тапқузғини үчүн мисирлиқлар уларниң
өзлиридин сориғанлирини бәрди; шундақ қилип
Исраиллар мисирлиқлардин ғәниймәтләрни елип
кәтти.

Исраилларниң Мисирдин чиқип кетиши

37 Шуниң билән Исраиллар балиларни һесапқа
алмиғанда алтә йүз миңчә әркәк болуп, Рамсәстин
чиқип, Суккот шәһиригичә пиядә маңди.
38 Улар билән биллә чоң бир топ шалғут хәлиқму
уларға қошулуп маңди, йәнә нурғун чарвилар,
көплигән кала-қой падилири билән биллә чиқти.□
39 Мисирдин алғач чиққан хемирдин улар петир нан-
тоғачларни әтти; чүнки улар Мисирда бирдәм-йерим
дәм турғузулмай һайдалғини үчүн хемир болмиған
еди; улар өзлири үчүн йемәклик тәйярливелишқиму
үлгүрәлмигән еди.
40 Исраилларниң Мисирда турған вақти җәмий төрт
йүз оттуз жил болди. ■
41 Шундақ болдики, шу төрт йүз оттуз жил тошқанда,
дәл шу күнидә Пәрвәрдигарниң барлиқ қошунлири
Мисир зиминидин чиқип кәтти.
42 Шу күни кечидә улар Мисир зиминидин
чиқирилғини үчүн, шу кечини улар Пәрвәрдигарниң
кечиси дәп тутуши керәк; шу кечини барлиқ

■ **12:35** Мис. 3:21; 11:2; Зәб. 104:37 □ **12:38** **«шалғут хәлиқ»** — кейинки вақиәләрдин (мәсилән, «Чөл.» 11:4 қатарлиқлар) қариғанда, Исраиллардин башқа бир нәччә милләтләрдин болған бир түркүм кишиләрни көрсәтсә керәк. ■ **12:40** Яр. 15:13; Рос. 7:6; Гал. 3:17

Исраиллар әвлаттин әвлатқичә Пәрвәрдигарға атап
тутуп, түниши керәк.

Өтүп кетиш һейтиниң қаидә-түзүмлири

43 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға мундақ дегән
еди: — Пасха қозиси тоғрисидики бәлгүлимә шу
болсунки: — һеч қандақ ят әллик адәм униңдин
йемисун.
44 Лекин һәр кимниң пулға сетивалған қули болса, у
хәтнә қилинсун, андин униңдин йесун.
45 Амма өйүңларда вақитлиқ туруватқан мусапир
яки мәдикар буниңдин йесә болмайду.
46 Гөшни башқа бир өйгә елип чиқмиғин; бирла өйдә
йейилсун; қозиниң һеч бир сүйиги сундурулмисун.■
47 Пүткүл Исраил җамаити бу һейтни өткүзсун.
48 Әгәр сениң билән биргә турған мусапир болса,
Пәрвәрдигарға атап пасха һейтини өткүзмәкчи
болса, ундақта алди билән барлиқ әркәклири хәтнә
қилинсун; андин келип һейт өткүзсун. У зиминда
туғулған кишидәк саналсун. Лекин һеч бир хәтнисиз
адәм униңдин йемисун.
49 Зиминда туғулған киши һәм араңларда турған
мусапир үчүн охшаш қанун-бәлгүлимә болсун.
50 Шуниң билән Исраилларниң һәммиси дәл
Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға буйруғандәк шу
ишларни ада қилди.
51 Шу күнниң өзидә Пәрвәрдигар Исраилларни
қошун-қошун бойичә Мисир зиминидин чиқарди.

13

■ **12:46** Чөл. 9:12; Юһ. 19:36

Тунжи туғулғанни Худаға аташ

1 Пәрвәрдигар Мусаға:
2 — Исраиллар арисида балиятқуниң барлиқ тунжа
әркәк мевисини, мәйли у инсанниң яки һайванниң
болсун, Маңа атап муқәддәс қилғин; у Маңа
мәнсуптур, дегән еди.■
3 Муса хәлиққә мундақ деди: — Силәр Мисирдин
ибарәт «қуллуқ макани»дин чиққан бу күнни яд
етиңлар; чүнки Пәрвәрдигар силәрни бу йәрдин
қудрәтлик қоли билән чиқарди. Буниң үчүн һеч
болдурулған нәрсә йейилмисун.
4 Абиб ейиниң бүгүнки күни йолға чиққан күн. □ ■
5 Әнди Пәрвәрдигар саңа беришкә ата-бовилириңға
қәсәм қилған, сүт билән һәсәл еқип туридиған
зиминға, йәни Қананий, Һиттий, Аморий, Һивий
вә Йәбусийларниң зиминиға сени елип барғинида
мошу *Абиб* ейида шу ибадәтни тутқин.
6 Йәттә күнгичә петир нан йәңлар; йәттинчи күнидә
Пәрвәрдигарға алаһидә атиған һейт өткүзүлсун.
7 Йәттә күн ичидә петир нан йейилсун; силәрниң
араңларда һеч қандақ болдурулған нан тепилмисун
вә я чегарилириң ичидә һеч хемиртуручму
көрүнмисун.
8 Шу күни сән өз оғлуңға: «Мисирдин чиққинимда
Пәрвәрдигарниң маңа көрсәткән илтипатини
яд қилип тәшәккүр билдүрүш үчүн, бу *һейтни*
өткүзимән», дәп чүшәндүргин.

■ **13:2** Мис. 22:29; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 3:13; 8:17; Луқа 2:23
□ **13:4 «Абиб ейи»** — Исраилниң календари бойичә жилниң биринчи ейидур, ибранийлар ишләткән календар бойичә, бәзи жиллирида Март ейида, бәзи жиллирида Априлда башлиниду (12:2ни көрүң). «Абиб» дегәнниң мәнаси: «бих уруш», «өсүп чиқиш»тур.
■ **13:4** Мис. 23:15

9 Пәрвәрдигарниң қанун-тәлиминиң һемишә
ағзиңдин чүшмәслиги үчүн, бу бәлгүлимини
қолуңға бәлгү қилип селивал, пешанәңгә қашқидәк
әсләтмә қилип орнитивал; чүнки Пәрвәрдигар сени
қудрәтлик қоли билән Мисирдин чиқарди.
10 Әнди бу бәлгүлимини жилму-жил бекитилгән
вақтида тутқин.
11 Пәрвәрдигар сән билән ата-бовилириңға қилған
қәсими бойичә сени Қананийларниң зиминиға елип
берип, уни саңа тәқдим қилғандин кейин, шундақ
қилишиң керәк: —
12 барлиқ балиятқуниң тунжа мевисини
Пәрвәрдигарға атап сунисән; шундақла чарпай
мелиңниң һәммә тунжа әркәклириму Пәрвәрдигарға
мәнсуп болсун. □ ■
13 Амма ешәкләрниң һәммә тунҗилириниң орниға
бирдин қоза бәргин. Әгәр униң орниға бир
нәрсә бәрмисәң, униң бойнини сундурувәткин.
Оғуллириңлар арисида барлиқ тунҗилириниң
орниға һөрлүк бәдили төлүшүң керәк.□
14 Кейинки күнләрдә оғлуң сәндин: «буниң
мәнаси немидур», дәп сориса, сән униңға җавап
берип: «Пәрвәрдигар қудрәтлик қоли билән бизни

□ **13:12 «... һәммә тунжа әркәклириму Пәрвәрдигарға мәнсуп болсун»** — Пәрвәрдигар Мисирда барлиқ тунҗиларни өлүмдин қутқузған болуп, уларниң һәммиси «өлүмдин тирилгәндәк» униңға мәнсуп еди. Амма (инсан болсун, мал болсун) тунжа туғулғанлар болса пүткүл аилигә вәкиллик қилатти.
■ **13:12** Мис. 22:30; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 8:17; Әз. 44:30
□ **13:13 «ешәкләрниң һәммә тунҗилириниң орниға бирдин қоза бәргин...»** — умумән ейтқанда, улақларни қурбанлиқ қилишқа болмайтти; пәқәт қой, кала, оғлақ вә кәптәр қатарлиқларла болатти. Йәнә келип, улақларниң орниға қойларни қурбанлиқ қилишқа рухсәт берилишидә улақларниң иқтисадий қиммитиниң жуқурилиғи нәзәргә елинған.

Мисирдин чиқирип, «қуллуқ макани»дин азат
қилди.
15 Шундақ болдики, Пирәвн бойни қаттиқлиқ қилип
бизни қоюп беришни рәт қилғинида, Пәрвәрдигар
Мисир зиминидики барлиқ тунҗа туғулғанларни,
инсанниң болсун, малниң болсун, һәммисини уруп
өлтүрди; буниң үчүн мән малниң балиятқусиниң
тунҗа мевисини, йәни һәммә тунҗа туғулған
әркәклирини Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ қилип
сунимән вә оғуллиримниң һәр бир тунҗилири үчүн
һөрлүк бәдили төләп беримән», дәп ейтқин.
16 Бу бәлгүлимини қолуңға *әсләтмә*-бәлгә қилип
селивал, пешанәңгә қашқидәк әсләтмә қилип
орнитивал, чүнки Пәрвәрдигар қудрәтлик қоли
билән бизни Мисирдин чиқарди» — дегин. ■

Булут түврүги вә от түврүги

17 Амма Пирәвн хәлиқни кетишкә қойғандин кейин,
Филистийләрниң зиминидики йол йеқин болсиму,
Худа уларни шу йол билән башлимиди; чүнки
у: «хәлқим җәңгә учрап қалса, қорқуп пушайман
қилип, Мисирға йенип кетиши мүмкин» дәп ойлиған
еди.
18 Шу сәвәптин Худа хәлиқни айландуруп, Қизил
Деңиз тәрәптики чөлниң йоли билән башлап маңди.
Шундақ қилип Исраиллар Мисирдин чиққинида,
қураллинип җәңгә тәйяр болуп тәртип билән маңди.
19 Муса Йүсүпниң сүйәклирини билләә еливалди;
чүнки Йүсүп әслидә Исраилниң оғуллири болған
қериндашлирини: «Худа чоқум силәрни йоқлап
һалиңлардин хәвәр алиду; шу чағда силәр мениң

■ **13:16** Мис. 13:9; Қан. 6:8; Пәнд. 3:3

сүйәклиримни мошу йәрдин биллә елип кетиңлар»
дәп қәсәм қилдурған еди.□ ■
20 Андин улар Суккоттин чиқип, чөлниң четидики
Етам дегән йәрдә чедирлирини тикти.
21 Әнди Пәрвәрдигар уларға йол көрситишкә күндүзи
бир булут түврүгидә, кечиси йоруқлуқ беришкә от
түврүгидә болуп уларниң алдида жүрәтти. Шуниң
билән улар кечә-күндүз йол жүрәләйтти.
22 Булут түврүги күндүзи, от түврүги кечиси
хәлиқтин айрилмай, алдида жүрәтти.

14

Исраилларниң Қизил Деңиздин өтүши

1 Пәрвәрдигар Мусаға:
2 — Сән Исраилларға: «Силәр бурулуп Мигдол билән
деңизниң арилиғидики Пи-Һаһиротниң алдиға
берип чедир тикиңлар; Баал-Зефонниң удулидики
деңизниң бойида чедир тикиңлар», дегин. □ ■
3 Шуниң билән Пирәвн: «Исраиллар зиминда езип
қалди, чөлниң ичидә қамилип қалди» дәп ойлайду;
4 Исраилларни қоғлисун дәп Мән Пирәвнниң
көңлини қаттиқ қилимән; шундақ қилип, Мән
Пирәвн вә униң пүткүл қошунлири арқилиқ Өз
улуқлуғумни аян қилимән; вә мисирлиқлар Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни билиду, — деди.
Исраиллар Худаниң сөзи бойичә қилди.■

□ **13:19 «...йоқлап һалиңлардин хәвәр алиду»** — бу ибраний тилида пәқәт «йоқлап» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **13:19** Яр. 50:25; Йә. 24:32 □ **14:2 «деңиз»** — «Қизил Деңиз»ни көрситиду. Хәритини көрүң. ■ **14:2** Чөл. 33:7 ■ **14:4** Мис. 4:21; 10:20

5 «У хәлиқ қечип кәтти» дәп Мисирниң падишасиға
хәвәр бериливиди, Пирәвн билән әмәлдарлири хәлиқ
тоғрисидики караридин йенип: «Исраилларни
қуллуқтин қоювәткинимиз, бу зади немә
қилғинимиз?!» — дейишти.
6 *Пирәвн* дәрһал җәң һарвусини қоштуруп, өз хәлқини
башлап йолға чиқти.
7 У йәнә алтә йүз хилланған җәң һарвуси, шундақла
Мисирдики барлиқ җәң һарвулирини жиғдуруп,
уларниң һәр биригә ләшкәр башлиқлирини
олтарғузуп елип маңди.
8 Пәрвәрдигар Мисирниң падишаси Пирәвнниң
көңлини қаттиқ қилғини үчүн, у Исраилларни
қоғлиди. Бу чағда Исраиллар қоллирини егиз
көтиришкән һалда Мисирдин чиқип болған еди.□
9 Мисирлиқларниң *һәммиси* йәни Пирәвнниң барлиқ
атлири билән җәң һарвулири, атлиқ ләшкәрлири
билән пүткүл қошуни уларни қоғлап, Исраиллар
деңиз бойиға чедир тиккән җайда, йәни Пи-
һаһиротниң йенида, Баал-Зефонниң удулида уларға
йетишти. ■
10 Пирәвн йеқинлашқанда, Исраиллар бешини
көтирип қаривиди, мана, мисирлиқлар уларниң
арқисидин жүрүш қилип қоғлап келивататти!
Шуни көргәндә Исраиллар толиму қорқушуп,
Пәрвәрдигарға нида-пәряд көтәрди.
11 Улар Мусаға: — Мисирда гөристан тепилмасмиди,
сән бизни чөлдә өлсун дәп мошу йәргә елип
кәлдиңғу?! Бизни Мисирдин елип чиқип, бизгә
мундақ қилғиниң немиси?!
12 Мисирда турған вақтимизда биз саңа: «Бизни
мисирлиқларниң қуллуғида болушимизға қойғин,

□ **14:8 «қоллирини егиз көтиришкән һалда»** — хошаллиқ, мәртанилик билән, демәк. ■ **14:9** Йә. 24:6

биз билән кариң болмисун» дәп ейтмиғанмидуқ?
Мисирлиқларниң қуллуғида болғинимиз чөлгә
келип өлгинимиздин әвзәл болатти! — деди.■
13 Буниң билән Муса хәлиққә: — Қорқмай,
тик туруңлар, Пәрвәрдигарниң бүгүн силәргә
жүргүзидиған нижатини көрисиләр; чүнки силәр
бүгүн көргән мисирлиқларни иккинчи көрмәйсиләр.
14 Пәрвәрдигар силәр үчүн жәң қилиду, лекин силәр
болсаңлар жим турсаңларла болди, деди.
15 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Немишкә сән Маңа
пәряд көтирисән? Исраилларға: «Алдиға меңиңлар»
дәп буйруғин.
16 Лекин сән һасаңни көтирип қолуңни деңизға
узитип, уни иккигә бөлгин; шундақта, Исраиллар
деңизниң оттурисидин қуруқ йәр билән өтүп
кетиду.□
17 Мана, Мән уларни қоғлисун дәп мисирлиқларниң
көңүллирини қаттиқ қилимән, шуниң билән Мән
Пирәвн вә униң пүткүл қошуни, жәң һарвулири вә
атлиқлири арқилиқ Өз улуқлуғимни аян қилимән.
18 Шундақ қилип, Мән Пирәвн вә униң жәң
һарвулири вә атлиқлири арқилиқ Өз улуқлуғимни
аян қилғинимда, мисирлиқлар Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни билиду, деди.
19 Исраилниң қошунининң алдида жүрүватқан
Худаниң Пәриштиси әнди уларниң кәйнигә өтти;
шуниңдәк уларниң алдида маңған булут түврүгиму
уларниң кәйнигә йөткилип, □
20 мисирлиқларниң чедиргаһи билән Исраилниң

■ **14:12** Мис. 6:9 □ **14:16** **«өтүп кетиду»** — бу иккинчи «өтүп кетиш»тур. «өтүп кетиш һейти»да алдинқи вә бу «өтүп кетиш» әслиниду (12:13, 23ниму көрүң). □ **14:19** **«Худаниң Пәриштиси»** — бу зат тоғрилиқ 3:2 вә униң изаһатини көрүң.

чедиргаһиниң арилиғида тохтиди; бу булут бир
тәрәптә қараңғулуқ чүшүрүп, йәнә бир тәрәптә
кечини йорутти. Буниң билән пүтүн бир кечә бир
қошун йәнә бир қошунға йеқин келәлмиди.□
21 Муса қолини деңизниң үстигә узатти; Пәрвәрдигар
пүтүн кечә шәриқтин күчлүк бир шамал чиқирип,
деңизниң сүйини кәйнигә яндурди; У суни яндуруп
деңизни қуруқ йәр қилди, сулар иккигә бөлүнди. ■
22 Шу тәриқидә Исраиллар деңизниң оттурисидики
қуруқ йәрдин меңип, өтүп кәтти; сулар болса
уларниң оң вә сол йенида көтирилип тамдәк туратти.
□ ■
23 Амма мисирлиқлар уларни қоғлап келиватитти
— Пирәвнниң барлиқ атлири, җәң һарвулири вә
атлиқ ләшкәрлири уларниң кәйнидин деңизниң
оттурисиғичә кәлди.
24 Таң атқанда шундақ болдики, Пәрвәрдигар от
билән булут түврүгидә туруп мисирлиқларниң
қошуниға қариди вә мисирлиқларниң қошуниға
паракәндичилик чүшүрди.
25 У уларниң һарвулириниң чақлирини патқузуп,
һайдап меңишини мүшкүл қилди. Мисирлиқлар:
— Жүрүңлар, Исраилниң алдидин қачайли, чүнки
Пәрвәрдигар улар үчүн мисирлиқларға қарши җәң
қиливатиду, — дейишти.□
26 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сулар йенип
мисирлиқларниң үстигә, уларниң җәң

□ **14:20 «бу булут бир тәрәптә қараңғулуқ чүшүрүп...»** — шу вақит айниң оттуриси болғачқа, адәттә айдиң болатти. ■ **14:21** Йә. 4:23; Зәб. 77:13; 105:9; 113:1-7 □ **14:22 «өтүп кәтти»** — Йәһудийлар «өтүп кетиш» һейтини тәбриклигәндә, мошу Қизил Деңиздин «өтүп кетиш»ниму әсләп тәбрикләйду. ■ **14:22** 1Кор. 10:1; Ибр. 11:29 □ **14:25 «у уларниң һарвулириниң чақлирини патқузуп,...»** — башқа бир нәччә хил тәрҗимилириму учриши мүмкин.

һарвулириниң үстигә вә атлиқлириниң үстигә еқип
берип, уларни чөктүрүвәтсун дәп қолуңни деңизниң
үстигә узатқин, — деди.
27 Муса қолини деңизниң үстигә узитивиди, таң
атқанда деңизниң сүйи йәнә әслий һалитигә
йенип кәлди. Қечиватқан мисирлиқлар еқинға
қарши жүгүрүшти, Пәрвәрдигар уларни деңизниң
оттурисида моллақ атқузди.
28 Су әслигә йенип келип, жәң һарвулири билән
атлиқларни, йәни Исраилларниң арқидин қоғлап
деңизға киргән Пирәвнниң пүткүл қошунини ғәриқ
қиливәтти; улардин бириму сақ қалмиди. ■
29 Лекин Исраиллар деңизниң оттурисидики қуруқ
йәр билән меңип өтүп кәтти; сулар уларниң оң вә сол
йенида көтирилип тамдәк туратти. ■
30 Шу тәриқидә Пәрвәрдигар у күни Исраилларни
мисирлиқларниң қолидин қутқузди; Исраиллар
мисирлиқларниң деңизниң бойида өлүк ятқинини
көрди.
31 Исраил хәлқи Пәрвәрдигарниң мисирлиқларға
ишләткән зор қудритини көрүп, Пәрвәрдигардин
қорқти; улар Пәрвәрдигарға вә униң қули Мусаға
ишәнди.

15

Мусаниң Худаға мәдһийә оқуши

1 Шу чағда Муса билән Исраиллар Пәрвәрдигарға
мәдһийә оқуп муну күйни ейтти: —
«Мән Пәрвәрдигарни мәдһийиләп күй ейтай,
Чүнки У карамәт улуқлуғини көрсәтти;

■ **14:28** Зәб. 77:53; 105:11 ■ **14:29** Зәб. 76:20

У ат вә мингүчини деңизға ташливәтти.□ ■
2 Мениң күчүм һәм мениң күйүм Яһ Өзидур;
У маңа нижат болди;
У мениң Тәңримдур, мән Уни улуқлаймән;
У мениң атамниң Худасидур, мән Уни алий дәп мәдһийиләймән.□ ■
3 Пәрвәрдигар җәңчидур,
Яһвәһ Униң намидур.□
4 Пирәвнниң җәң һарвулирини һәм қошунлирини деңизға ташливәтти;
Униң алий ләшкәр башлиқлири Қизил Деңизда ғәриқ қилинди.
5 Чоңқур сулар уларни көмүвәтти,
Улар худди таштәк деңиз тегигә чөкүп кәтти.■
6 Сениң оң қолуң, әй Пәрвәрдигар,
Қудрити билән шан-шәрәп тапти;
Сениң оң қолуң, әй Пәрвәрдигар,
Дүшмәнни кукум-талқан қиливәтти.■
7 Өз улуқлуғуңниң һәйвиси билән өзүңгә қарши чиққанларни набут қилдиң,
Сән отлуқ ғәзивиңни әвәттиң,
У саманни көйдүргән оттәк уларни жутувәтти.
8 Димиғиңниң нәпәси билән сулар дөң болуп өрлиди,
Жушқунлиған долқунлар дөң кәби тик турди,

□ **15:1 «У карамәт улуқлуғини көрсәтти»** — яки «У шанлиқ ғәлибә қучти». ■ **15:1** Зәб. 105:12 □ **15:2 «Яһ»** —Мошу тәрҗимидә биз Худаниң «Яһвәһ» яки «Йәһовah» дегән намини «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилдуқ. «Яһ» болса «Яһвәһ» дегән бу исминиң қисқартилған шәклидур. ■ **15:2** Зәб. 17:3; Зәб. 117:14; Йәш. 12:2 □ **15:3 «Яһвәһ»** —Мошу тәрҗимидә биз Худаниң «Яһвәһ» яки «җәһовah» дегән намини адәттә «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилдуқ. Мәнаси «Әзәлдин Болғучи». 3:13-14 вә изаһатни көрүң. ■ **15:5** Нәһ. 9:11 ■ **15:6** Зәб. 117:15,16

Деңизниң оттурисидики чоңқур сулар қатуруп қоюлди.□ ■
9 Дүшмән деди: «Мән уларни қоғлаймән, йетишимән, олҗа елип үләштүримән,
Улардин дәрдимни чиқиримән,
Қиличимни суғуруп, өз қолум билән уларни набут қилимән».
10 Лекин Сән нәпәсиң билән пүвлидиң,
Деңиз уларни көмүвәтти;
Улар җушқунлуқ суларда қоғушундәк чөкүп кәтти.■
11 Илаһларниң арисида, әй Пәрвәрдигар,
Ким Сениң тәңдишиң болсун?
Пак-муқәддәслик ичидә Өз һәйвитиңни көрситидиған,
Һәмд-мәдһийиләр арисида дәһшәтлик туридиған,
Мөҗизә-карамәт яритидиған,
Сәндәк ким болсун?
12 Сән оң қолуңни узитишиң билән,
Йәр-зимин уларни жутувәтти.
13 Лекин Өзүңгә һәмҗәмәт қилип қутқузған қовмни рәһимдиллиғиң билән башлап чиқтиң;
Сән уларни Өз муқәддәс маканиңға қудритиң билән һидайәт қилип йетәклидиң.□
14 Ят хәлиқләр буни аңлап, титришип кәтти;
Филистийәдә туруватқанларни толғақтәк азап тутти.
15 Андин Едомниң әмирлири дәккә-дүккигә чүшти;
Моабниң палванлирини болса, раса титрәк басти;

□ **15:8 «Димиғиңниң нәпәси билән»** — яки «қәһриңниң роһи билән». ■ **15:8** Йәш. 63:12,13; һаб. 3:10 ■ **15:10** Зәб. 73:13; 105:11 □ **15:13 «һәмҗәмәт қилип қутқузған»** — мошу ибарә ибраний тилида «даал» дегән бир пеил биләнла ипадилиниду. Бу пеил тоғрилиқ «Тәбирләр» вә «Аюп» 19:25 вә изаһатиниму көрүң. **«Өз муқәддәс маканиңға»** — ибраний тилида «Өз муқәддәслигиңниң маканиға».

Қанаан зиминидикиләрниң жүриги су болуп ақти;■
16 Қорқунуч вә дәһшәт уларни басти;
Билигиңниң һәйвити билән улар худди таштәк мидирлалмай қалди;
Хәлқиң өтүп кәткичә, и Пәрвәрдигар,
Өзүң рәнә төләп һөр қилған хәлқиң өтүп болғичә.□ ■
17 Уларни башлап кирип,
Өз мирасиң болған тағда көчәттәк тикисән,
Өз маканиң қилған җайға, и Пәрвәрдигар,
Өз қоллириң тәйярлиған муқәддәс җайға, и Рәб, уларни елип барисән.
18 Пәрвәрдигар әбәдил-әбәткичә падиша болуп һөкүм сүриду!
19 Чүнки Пирәвнниң атлири,
Җәң һарвулири атлиқлири билән биллә деңизға кирип болди;
Пәрвәрдигар деңизниң сулирини уларниң үстигә яндурди,
Лекин Исраиллар болса деңизниң оттурисидин қуруқ йәрдин меңип өтүп кәтти».□
20 Андин Һаронниң һәдиси пәйғәмбәр Мәрйәм қолиға дапни алди, барлиқ қиз-аяллармү қолиға дап елип, уссул ойнишип униңға әгәшти. ■

■ **15:15** Қан. 2:4 □ **15:16 «Өзүң рәнә төләп һөр қилған хәлқиң»** — бу уқум жуқуриқи 13-айәттики «Сән һәмҗәмәт қилип қутқузған... хәлқиң» дегән уқумға йеқиндур. **«... Өзүң рәнә төләп һөр қилған хәлқиң өтүп болғичә»** — бу айәт бешарәт болуп: (1) Қанаандики хәлиқ вә Моабтики аһалиләр Худаниң хәлқиниң Мисирдин чиққинини аңлап улардин интайин қорқиду («Йә.» 2:8-11ни көрүң); (2) кейинки күнләрдә Исраил Қанаан зиминини егиләшкә Иордан дәриясидин «өтиду». Бу иш болғичә һеч қандақ башқа әл-милләт уларниң йолини тосувалалмайду (17-айәтни көрүң). ■ **15:16** Қан. 2:25; 11:25; Йә. 2:9 □ **15:19 «...қуруқ йәрдин меңип өтүп кәтти»** — бәзи тәрҗимиләрдә Мусаниң бу шеири 18-айәт билән тохтайду. ■ **15:20** 1Сам. 18:6

21 Мәрйәм уларға җававән мундақ күйни оқуди: —
«Пәрвәрдигарни мәдһийиләп күй ейтиңлар,
Чүнки У зор улуқлуғини көрсәтти;
У ат вә мингүчини деңизға ташливәтти!».□

Худа хәлиқни синайду — Мараһтики аччиқ су

22 Андин Муса Исраилларни Қизил Деңиздин башлап,
Шур чөлигә елип барди. Улар уда үч күн чөлдә жүрүп,
су тапалмиди.
23 Андин улар Мараһқа йетип кәлди; лекин у йәрниң
сүйи аччиқ болуп, сүйини ичкили болмайтти; шуңа
у җайниң нами «Мараһ» дәп қоюлған. □ ■
24 У вақитта халайиқ: — Биз немә ичимиз? — дәп
Мусадин ағринип ғотулдашқили турди.
25 У Пәрвәрдигарға пәряд көтәрди; Пәрвәрдигар
униңға бир дәрәқни көрсәтти; у дәрәк яғичини елип,
суға ташливиди, су татлиқ суға айланди. У йәрдә
Пәрвәрдигар уларға һөкүм-бәлгүлимә бекитип,
уларни синап, мундақ деди: —
26 «Әгәр силәр көңүл қоюп Худайиңлар
Пәрвәрдигарниң сөзини аңлап, Униң нәзиридә
дурус болғанни қилип, әмирлиригә қулақ селип,
барлиқ һөкүмлирини тутсаңлар, ундақта, Мән
мисирлиқларниң үстигә салған кесәлләрдин һеч
бирини үстүңгә салмаймән; чүнки Мәнки силәргә
шипалиқ бәргүчи Пәрвәрдигардурмән».□
27 Андин улар Елимға йетип кәлди. Шу йәрдә он икки
булақ билән йәтмиш хорма дәриғи бар еди; улар шу
йәрдә суларниң бойида чедир тикти.

□ **15:21 «У зор улуқлуғини көрсәтти»** — яки «У шанлиқ ғәлибә күчти». □ **15:23 «Мараһ»** — «аччиқ» дегән мәнидә. ■ **15:23** Чөл. 33:8 □ **15:26 «Пәрвәрдигарниң сөзини»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигарниң авазини».

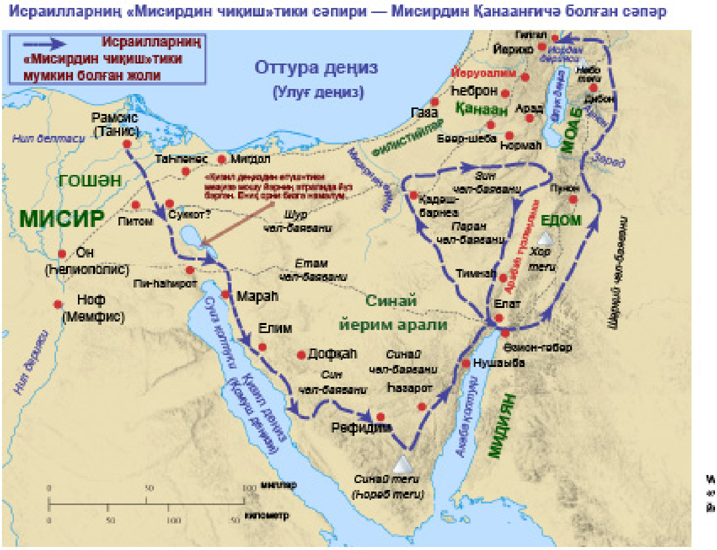

«Мисирдин чиқиш»тики сәпәр

16

Манна билән бөдүнә

1 Андин Исраилларниң пүткүл җамаити Елимдин
йолға атланди; Мисир зиминидин чиқип, иккинчи
ейиниң он бәшинчи күнидә Елим билән Синайниң
оттурисидики Син чөлигә йетип кәлди. ■
2 Амма Исраилларниң пүткүл җамаити чөлдә Муса
билән Һарунниң яман гепини қилип ғотулдашқили
турди.
3 Исраиллар уларға: — Пәрвәрдигарниң қоли бизни
Мисир жутидила өлтүрүвәткән болса болмасмиди!

■ **16:1** Чөл. 33:5-49

Шу йәрдә биз гөш қайнаватқан қазанларни чөридәп олтирип, тойғидәк нан йемигәнмидуқ? Лекин силәр бу жамаәтниң һәммисини ачлиқ билән өлтүрмәкчи болуп бизни бу чөлгә елип кәлдиңлар! — дейишти.□ ■
4 Буниң билән Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, Мән асмандин силәргә нан яғдуримән; шуниң билән хәлиқ һәр күни чиқип, бир күнлүк лазимлиғини жиғивалсун. Бу тәриқидә Мән уларниң Мениң қанун-әмирлиримдә маңидиған-маңмайдиғанлиғини синаймән. ■
5 Һәр һәптиниң алтинчи күни шундақ болидуки, улар жиғивалғанлирини тәйярлисун; у башқа күнләрдә еришидиғинидин бир һәссә көп болиду, — деди. □
6 Андин Муса билән Һарун барлиқ Исраилларға: — Бүгүн ахшам силәрни Мисир зиминидин елип чиққучиниң Пәрвәрдигар екәнлигини билисиләр вә
7 әтә силәр Пәрвәрдигарниң шан-шәривини көрисиләр; чүнки У силәрниң Униң яман гепини қилип ғотулдашқиниңларни аңлиди; бизгә кәлсәк, силәр яман гепимизни қилип ғотулдиғидәк биз ким едуқ? — деди.
8 Муса йәнә: Пәрвәрдигар бүгүн ахшам силәргә йегили гөш берип, әтә әтигәндә тойғидәк нан

□ **16:3 «Пәрвәрдигарниң қоли бизни Мисир жутидила өлтүрүвәткән болса болмасмиди!...»** — уларниң қақшашлири толиму орунсиз еди, әлвәттә. Чүнки биринчидин, Исраилларниң Мисирдин елип кәлгән чарва маллири аз әмәс еди (12:38ни көрүң). Иккинчидин, улар Мисирда қуллуқта болған чағлиридиму улар еришидиған йемәкликләр анчә көп болған әмәс еди («Қан.» 3:7, 8:1-3ни көрүң). ■ **16:3** Чөл. 11:4; 1Кор. 10:10 ■ **16:4** Зәб. 77:24; 104:40 □ **16:5 «алтинчи күн»** — бу жүмә күнидур. Шу күни Йәһудийлар жиққан «манна»дин икки күнлүк тамақни тәйярливелиши керәк еди. Чүнки әтиси, йәни йәттинчи күни шабат күни («дәм елиш күни») еди.

бәргәндә *буни билисиләр*; чүнки Пәрвәрдигар силәр
Униң яман гепини қилип ғотулдиғиниңларни
аңлиди. Әнди биз немә едуқ? Силәрниң
ғотулдашқиниңлар бизләргә қаритилған әмәс, бәлки
Пәрвәрдигарға қаритилғандур, — деди.
9 Андин Муса Һарунға: — Сән Исраилларниң пүткүл
җамаитигә: «Пәрвәрдигарниң алдиға келиңлар;
чүнки У яман гәп билән ғотулдашқиниңларни
аңлиди», дәп ейтқин, — деди.
10 Шундақ болдики, Һарун Исраилларниң пүткүл
җамаитигә сөзләп турғинида, улар чөл тәрәпкә
қаривиди, мана, Пәрвәрдигарниң җуласи булутта
аян болди. ■
11 Шуниң билән Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
12 — Мән Исраилларниң яман гәп қилип
ғотулдашқинини аңлидим; әнди уларға: «Гугумда
силәр гөш йәйсиләр вә әтигәндә нандин тоюнисиләр,
шуниң билән силәр Мениң Пәрвәрдигар Худайиңлар
екәнлигимни билип йетисиләр» — дәп ейтқин,
деди.□ ■
13 Кәчқурунда шундақ болдики, бөдүниләр учуп
келип, чедиргаһни қаплап кәтти; әтиси әтигәндә,
чедиргаһниң әтрапидики йәрләргә шәбнәм чүшкән
еди. ■
14 Әтрапта ятқан шәбнәм көтирилип кәткәндин
кейин, мана, чөллүкниң йәр йүзидә қиравдәк непиз,
кичик-кичик җумилақ нәрсиләр туратти. ■
15 Исраиллар уни көргәндә, униң немә екәнлигини
билмигини үчүн: — Бу немиду? — дәп сорашти.
Муса уларға җававән: — Бу Пәрвәрдигар силәргә ата

■ **16:10** Мис. 13:21 □ **16:12** **«гугум»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду. 12:6 вә изаһатни көрүң. ■ **16:12** Юһ. 6:49,58 ■ **16:13** Чөл. 11:31; Зәб. 104:40 ■ **16:14** Чөл. 11:7; Нәһ. 9:15; Зәб. 77:24; 104:40

қилған озуқ-түлүктур. ■
16 Пәрвәрдигар шу ишни әмир қилип дедиги,
«Һәр бириңлар йәйдиғиниңларға қарап униңдин
жиғивелиңлар; һәр бириңлар аилидики адәм саниға
қарап, һәр бир адәмгә бир омәр миқдарда жиғиңлар;
һәр адәм өз чедиридики кишиләр үчүн жиғиңлар» —
деди.□
17 Исраиллар шундақ қилип, бәзиси көпрәк, бәзиси
азрақ жиғивалди.
18 Улар уни омәр миқдари билән өлчивиди,
көп жиққанларниңкидин ешип кәтмиди, аз
жиққанларниңму кәмлик қилмиди; һәр бир киши өз
йәйдиғиниға қарап жиққан еди. □ ■
19 Муса уларға: — Һеч қандақ адәм булардин һеч
немини әтигә қалдурмисун, деди.
20 Шундақ болсиму, улар Мусаниң сөзигә қулақ

■ **16:15** Юһ. 6:31; 1Кор. 10:3 □ **16:16 «бир омәр»** — «әфаһ»ниң ондин бир қисми, йәни икки литрчә еди. □ **16:18 «һәр бир киши өз йәйдиғиниға қарап жиққан еди»** —йәнә бир тәрҗимиси: «һәммәйләнниң жиғивалғини өз еһтияҗиға дәлмудәл еди». Бу айәтни икки хил чүшиниш мүмкин: — (1) Худаниң бәлгүлимиси бойичә бир киши үчүн дәл бир омәр миқдарда йемәклик тәқдим қилинатти. Шуниң билән һәммәйлән жиққандин кейин, омәр миқдари билән өлчигинидә, озуқ-түлүк («манна»)ни артуқ жиғивалған киши аз жиққан кишигә кам болғанни толдуруп берәтти. Ахир һәммә кишигә керәк болған йемәклик тәң тәмин етиләтти. Бу мөҗизә әмәс, тәбиий иш еди. (2) хәлиқ мәйли көп манна жиққан болсун, яки азрақ жиққан болсун, Худаниң карамити билән жиғивалғини дәл өз аилисиниң еһтияҗиға мас болди. Бу ишниң өзи мөҗизә еди, әлвәттә. «манна»ниң һәр күни асмандин чүшүши мөҗизә болупла қалмай, маннаниң миқдариму дәл һәммәйләнгә керәк болғанға баравәр еди. Бизниңчә, «2Кор.» 8:15 бойичә, биринчи чүшәнчә тоғра болса керәк; чүнки шу айәттә расул Павлус «манна жиғиш» дегән ишни мисал қилип, Худаниң бәндилирини бир-биригә беришкә риғбәтләндүриду.
■ **16:18** 2Кор. 8:15

салмиди; бәзиләр униңдин бир қисмини әтигә сақлап қойди. Амма сақлап қойғини қурутлап сесип кәтти. Бу иш үчүн Муса уларға хапа болуп аччиқланди.
21 Шу сәвәптин уларниң һәр бири һәр әтигини чиқип өз йәйдиғиниға қарап жиғивалатти; қалғанлири болса аптап чиққанда ерип кетәтти.
22 Лекин алтинчи күни шундақ болдики, улар күнлүк озуқниң икки һәссисини жиғди; демәк, һәр бир киши үчүн икки омәр миқдарда жиғивалди; андин жамаәт әмирлири һәммиси келип буни Мусаға ейтти.
23 Муса уларға: — Мана Пәрвәрдигарниң дегини: — Әтә арам күни, Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс шабат күни болиду; пиширидиғиниңларни пиширип, қайнитидиғиниңларни қайнитип, ешип қалғанниң һәммисини әтигә сақлап қоюңлар, — деди.
24 Улар Муса буйруғандәк, ешип қалғанни әтисигә сақлап қоювиди, улар сесип қалмиди, қурутлапму кәтмиди.
25 Муса уларға: — Буни бүгүн йәңлар; чүнки бүгүн Пәрвәрдигарға аталған шабат күни болғини үчүн бүгүн даладин тапалмайсиләр.
26 Алтә күн силәр жиғсаңлар болиду; лекин йәттинчи күни шабат болғини үчүн у күнидә һеч немә тепилмайду, — деди.
27 Һалбуки, йәттинчи күни хәлиқтин бир нәччиси озуқ-түлүк жиққили чиқивиди, һеч немә тапалмиди.
28 Пәрвәрдигар Мусаға: «Силәр қачанғичә Мениң әмирлирим вә қанун-бәлгүлимилиримни тутушни рәт қилисиләр?
29 Мана, Пәрвәрдигар силәргә шабат күнини бекитип бәрди; шуңа йәттинчи күни һәр бириңларни өз орнида туруп, сиртларға чиқмисун дәп, алтинчи

күни икки күнлүк озуқ бериду», — деди.
30 Шуниң билән хәлиқ йәттинчи күни арам алди.
31 Исраиллар бу озуқни «манна» дәп атиди; униң
шәкли юмғақсүт уруғидәк, рәңги ақ болуп, тәми
һәсәлгә миләнгән қотурмачқа охшайтти.□ ■
32 Муса уларға: — Пәрвәрдигарниң әмри шуки, —
Кейинки әвлатлириңларға Мән силәрни Мисирдин
елип чиққанда, Мән силәргә чөлдә йейишкә ата
қилған нанни көрситиш үчүн, униңдин комзәккә бир
омәр тошқузуп, улар үчүн сақлап қоюңлар, — деди.
33 Муса Һарунға: — Кәлгүси әвлатлириңларға
көрситишкә сақлаш үчүн бир комзәкни елип, униңға
бир омәр миқдарда манна селип, Пәрвәрдигарниң
һозурида қоюп қойғин, — деди.■
34 *Кейин,* Һарун Пәрвәрдигар Мусаға буйруғандәк
комзәкни сақлаш үчүн уни һөкүм-гувалиқ
сандуғиниң алдида қоюп қойди.□
35 Шу тәриқидә Исраиллар адәм олтирақлашқан
бир зиминға йетип кәлгичә қириқ жил «манна»
йеди; улар Қанаан зимининиң чегаралириға йәткичә
манна йеди.■
36 Әйни чағда бир «омәр» «әфаһ»ниң ондин биригә

□ **16:31 «манна»** — «немә бу?» дегән мәнидә (15-айәтни көрүң). ■ **16:31** Чөл. 11:7 ■ **16:33** Ибр. 9:4 □ **16:34 «һөкүм-гувалиқ»** — мошу йәрдә «һөкүм-гувалиқ» Худаниң Исраилға бәрмәкчи болған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болидиған әһдисини көрситиду (20-бапни көрүң). Худаниң муқәддәс маһийити вә Характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, «һөкүм-гувалиқ» дәпму атилиду. Шу әмирләр «әһдә сандуғи» ичидә сақлақлиқ таш тахтайлар үстигә пүтүлгән (40:20ни көрүң). **«... Уни һөкүм-гувалиқ сандуғиниң алдида қоюп қойди»** — әһдә сандуғиниң тәсвирини билиш үчүн 25-бап, 10-22-айәтләргә қаралсун. «Ибр.» 9:4тин қариғанда, «манна» комзики кейинки вақитта әһдә сандуғи **ичигә,** муқәддәс қанун ташлири алдиға қоюлған. ■ **16:35** Йә. 5:12; Нәһ. 9:15

баравәр еди.

17

Қорам таштин чиққан су

1 Андин пүткүл Исраил жамаити қопуп, Син чөлидин
чиқип, Пәрвәрдигарниң әмри бойичә сәпәр қилип,
Рәфидим дегән йәргә келип чедирлирини тикти.
Амма у йәрдә хәлиққә ичкили су йоқ еди.
2 Шуниң билән хәлиқ Муса билән жедәллишип: —
Бизгә ичкили су бәргин! — деди. Лекин Муса
уларға: — Немишкә мениң билән жедәллишисиләр?
Немишкә Пәрвәрдигарни синайсиләр? — деди.■
3 Лекин хәлиқ чаңқап, су тәләп қилип, Мусадин
ағринип ғотулдишип: — Сән немишкә бизни,
балилиримизни вә мелимизни уссузлуқ билән
өлтүрүшкә Мисирдин елип кәлдиң? — деди.
4 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарға пәряд көтирип: —
Бу хәлиқни қандақ қилсам болар?! Улар һелила мени
чалма-кесәк қилиши мүмкин! — деди.
5 Пәрвәрдигар Мусаға жававән: — Сән Исраилниң
ақсақаллиридин бир нәччисини өзүң билән биллә
елип чиқип, *Нил* дәриясиниң сүйини урғиниңда
ишләткән һасаңни қолуңға елип хәлиқниң алдиға
барғин; ■
6 Мана, Мән шу йәрдә, Һорәб теғидики қорам ташниң
үстидә сениң алдиңда туримән; сән қорам ташни
урғин. Буниң билән униңдин хәлиққә ичкили су
чиқиду, — деди.

■ **17:2** Чөл. 20:3, 4 ■ **17:5** Мис. 7:20

Муса Исраилниң ақсақаллириниң көз алдида шундақ
қилди. □ ■
7 Муса Исраилларниң жедәлләшкини вә уларниң
«Пәрвәрдигар аримизда зади барму-йоқму?»
дейишип Пәрвәрдигарни синиғини үчүн, у йәрни
«Массаһ» вә «Мәрибаһ» дәп атиди.□

Амаләкләр билән җәң қилиш

8 Шу чағда Амаләкләр келип Рәфидимдә Исраилға
һуҗум қилди. ■
9 Муса Йәшуаға: Сән өзимиздин Амаләк билән җәң
қилишқа адәм таллиғин. Мән әтә Худаниң һасисини
қолумға елип дөңниң чоққисида туруп туримән,
деди.□
10 Йәшуа Муса буйруғинидәк қилип, Амаләкләр
билән җәң қилди. Муса, Һарун вә Хур дөңниң
чоққисиға чиқти.
11 Шундақ болдики, Муса қолини көтирип турса,
Исраил ғалип келәтти, лекин у қоллирини пәскә
чүшүрүп турса, Амаләк ғалип келәтти.
12 Мусаниң қоллири еғирлишип кәтти; улар бир
ташни елип келип униң астиға қойди; у униң үстидә
олтарди; андин Һарун билән Хур бири бир тәрипидә,
бири йәнә бир тәрипидә униң қоллирини йөләп
турди; бу тәриқидә униң қоллири таки күн патқичә
мәзмут турди.

□ **17:6 «Һорәб теғи»** — Синай теғиниң башқа бир исми. ■ **17:6** Чөл. 20:9; Зәб. 77:15-16; 113:8; 1Кор. 10:4 □ **17:7 «Массаһ»** — «синаш» дегән мәнидә, «Мәрибаһ» — «җедәл-маҗра» дегән мәнидә. ■ **17:8** Қан. 25:17,18 □ **17:9 «Сән өзимиздин Амаләк билән җәң қилишқа адәм таллиғин»** — яки «Сән өзимизгә адәмләрни таллап, Амаләк билән соқушқили чиққин».

13 Шундақ қилип, Йәшуа Амаләк вә униң хәлқини
қиличлап набут қилди.□
14 Пәрвәрдигар Мусаға: — Бир әслимә болсун дәп бу
ишларни бир китапқа йезип қалдурғин, шундақла
шуларни Йәшуаниң қулақлириға оқуп бәр; чүнки
Мән Амаләкниң намини асманларниң астидин, һәтта
адәмләрниң есидинму мутләқ өчүрүветимән, деди.■
15 Андин Муса бир қурбангаһни ясап, намини
«Пәрвәрдигар туғумдур» дәп атиди □
16 вә Муса: — Яһниң тәхти алдида бир қол көтирилип:
— «Пәрвәрдигар әвлаттин әвлатқичә Амаләккә қарши
җәң қилиду» дейилгән еди, — деди.□ ■

18

Йәтрониң Мусани Зиярәт қилиши вә униңға несиһәт қилиши

1 Мусаниң қейинатиси, йәни Мидиянниң каһини
Йәтро Худаниң Муса үчүн һәмдә Өз хәлқи Исраил
үчүн барлиқ қилғанлири тоғрилиқ аңлиди,
йәни Пәрвәрдигарниң Исраилни Мисирдин
чиқарғанлиғидин хәвәр тапти. ■

□ **17:13 «қиличлап,...»** — ибраний тилида «қилич биси билән уруп,...». ■ **17:14** Чөл. 24:20; Қан. 25:17, 18, 19; 1Сам. 15:2, 3 □ **17:15 «Пәрвәрдигар туғумдур»** — ибраний тилида «Яһвәһ-нисси». □ **17:16 «Яһ»** — «Яһвәһ» (Пәрвәрдигар)ниң қисқартилма шәклидур. **«Яһниң тәхти алдида бир қол көтирилип: ....»** — кимниң қолиниң Худаниң тәхти алдида көтирилгәнлиги ениқ ейтилмайду; бизниңчә бу сирлиқ иш әрштә Худаниң алдида йүз бәргән болуп, қәсәм қилип «көтирилгән қол» болса «Пәрвәрдигарниң қоли» («Йәш.» 25:10, 41:20, 53:1, 66:14, «Юһ.» 12:38), йәни «Пәрвәрдигарниң **Қули** » болған Мәсиһ («Йәш.» 42:1, 19, 49:6, 52:13)ни көрсәтсә керәк. ■ **17:16** 1Сам. 15:2 ■ **18:1** Мис. 2:16; 3:1

2-3 Шуниң билән Мусаниң қейинатиси Йәтро
Мусаниң әслидә өз йениға әвәтивәткән аяли
Зиппораһ вә униң икки оғлини елип йолға чиқти
(биринчи оғлиниң исми Гәршом дәп қоюлған
еди; чүнки Муса: «мән яқа жутта мусапир болуп
туруватимән» дегән еди. □ ■
4 Йәнә бириниң исми Әлиезәр дәп қоюлған еди;
чүнки Муса: «Атамниң Худаси маңа ярдәмдә болуп,
мени Пирәвнниң қиличидин қутқузди», дегән еди).
□
5 Шундақ қилип Мусаниң қейинатиси Йәтро Мусаниң
оғуллири билән аялини елип, Мусаниң чөлдә,
Худаниң теғиниң йенида чедир тикгән йеригә йетип
кәлди.
6 У әслидә Мусаға: — «Мана, мәнки қейинатаң Йәтро
сениң аялиңни вә униң икки оғлини елип йениңға
кетиватимән» дәп хәвәр әвәткән еди.
7 Шуниң билән Муса өз қейинатисиниң алдиға чиқип,
тазим қилип, уни сөйди. Улар бир-биридин һал-
әһвал соришип чедирға кирди;
8 Андин Муса қийнатисиға Исраилниң вәжидин
Пәрвәрдигарниң Пирәвн вә мисирлиқларға қилған
һәммә әмәллирини сөзләп, уларниң йол бойи
бешиға чүшкән җәбир-җапаларни баян қилип,
Пәрвәрдигарниң қандақ қилип уларни қутқузғинини
ейтип бәрди.
9 Буни аңлап Йәтро Пәрвәрдигарниң Исраилға
көрсәткән барлиқ яхшилиғидин, уларни
мисирлиқларниң қолидин қутқузғанлиғидин
шатланди.
10 Йәтро *шадлинип*: — Силәрни мисирлиқларниң
вә Пирәвнниң қолидин қутқузған Пәрвәрдигарға

□ **18:2-3 «Гәршом»** — «яқа жутлуқ» дегән сөз билән аһаңдаш. ■ **18:2-3** Мис. 2:22 □ **18:4 «Әлиезәр»** — «Худайим ярдәмдур» дегән мәнидә.

тәшәккүрләр болғай! У бу қовмни мисирлиқларниң
қолидин қутқузди!
11 Мән Пәрвәрдигарниң барлиқ илаһлардин үстүн
туридиғанлиғини әнди билдим; чүнки У дәл улар
йоғанчилиқ қилған ишта Өзиниң улардин үстүн
туридиғанлиғини намайән қилди — деди.□ ■
12 Андин Мусаниң қейинатиси Йәтро Худаға атап
бир көйдүрмә қурбанлиқ вә бир нәччә *тәшәккүр*
қурбанлиқлирини елип кәлди; Һарун билән
Исраилниң һәр бир ақсақили Мусаниң қейинатиси
билән биллә Худаниң һозурида таам йейишкә
кәлди.□

Йәтрониң ақиланә мәслиһити

13 Әтиси Муса хәлиқниң иш-дәвалири үстидин
һөкүм чиқиришқа олтарди; хәлиқ әтигәндин тартип
кәчкичә Мусаниң чөрисидә турушти.
14 Мусаниң қейинатиси униң хәлқи үчүн қилған
ишлирини көргәндә униңдин: — Сениң хәлиққә
қиливатқан бу ишиң зади немә иш? Немишкә сән
бу ишта ялғуз олтирисән, барлиқ хәлиқ немә үчүн
әтигәндин кәчкичә сениң чөрәңдә туриду? — деди.
15 Муса қейинатисиға җавап берип: — Хәлиқ Худадин
йол издәшкә мениң қешимға келиду.

□ **18:11 «улар йоғанчилиқ қилған ишта»** — мошу йәрдә «улар» сахта илаһлар, бутларни көрситиду (12:12, 15:11ни көрүң). Бәзи алимлар бу сөз мисирлиқларни көрситиду, дәп қарайду. ■ **18:11** Мис. 1:10,16,22; 5:7; 14:18 □ **18:12 «тәшәккүр қурбанлиқлири»** — ибраний тилида «зәбақ» дейилиду. Һарун вә ақсақалларниң Йәтро билән биллә шу қурбанлиқлардин йегәнлиги уларниң тәшәккүр қурбанлиғи екәнлигини испатлайду. Чүнки «тәшәккүр қурбанлиқлири»дин сунғучи кишиму йесә болатти.

16 Қачанки уларниң бир иш-дәваси чиқса улар
йенимға келиду; шуниң билән мән уларниң
оттурисида һөкүм чиқиримән вә шундақла Худаниң
қанун-бәлгүлимилирини уларға билдүримән, —
деди.
17 Мусаниң қейинатиси униңға: — Бу қилғиниң яхши
болмапту.
18 Сән жәзмән өзүңни һәмдә чөрәңдә турған
хәлиқниму чарчитип қойисән; чүнки бу иш саңа бәк
еғир келиду. Сән уни ялғуз қилип йетишәлмәйсән.
19 Әнди мениң сөзүмгә қулақ салғин, мән саңа бир
мәслиһәт берәй вә *шундақ қилсаң*, Худа сениң билән
биллә болиду: — Сән өзүң Худаниң алдида хәлиқниң
вәкили болуп, уларниң ишлирини Худаға мәлум
қилғин;
20 сән хәлиққә қанун-бәлгүлимиләрни үгитип,
маңидиған йолни көрситип, уларниң қандақ бурчи
барлиғини уқтурғин.
21 Шуниң билән бир вақитта сән пүткүл хәлиқниң
арисидин Худадин қорқидиған, нәпсанийәтчиликни
яман көридиған һәм қабилийәтлик һәм диянәтлик
адәмләрни тепип, уларни хәлиқниң үстигә баш
қилип, бәзисини миң беши, бәзисини йүз беши,
бәзисини әллик беши, бәзисини он беши қилип
тайинлиғин. □
22 Шуниң билән булар һәр қандақ вақитта хәлиқниң
иш-дәвалирини сорайду. Әгәр чоң бир иш-дәва чиқип
қалса, буни саңа тапшурсун; лекин һәммә кичик
иш-дәваларни улар өзлири бежирисун. Шундақ
қилип, улар сениң вәзипәңни йениклитип, жүкүңни
көтиришүп бериду.
23 Әгәр шундақ қилсаң вә Худа саңа шундақ буйруса,

□ **18:21 «диянәтлик адәмләр»** — ибраний тилида «һәқиқәткә тәвә адәмләр».

өзүң *вәзипәңдә* пут тирәп туралайсән вә хәлқиңму
хатирҗәмлик билән өз җайиға қайтип кетиду, деди.
24 Муса қейинатисиниң сөзигә қулақ селип
дегининиң һәммисини қилди. ■
25 Муса пүткүл Исраил арисидин қабилийәтлик
адәмләрни таллап, уларни хәлиқниң үстигә баш
қилип, бәзисини миң беши, бәзисини йүз беши,
бәзисини әллик беши, бәзисини он беши қилип
қойди.
26 Булар һәр қандақ вақитта хәлиқниң иш-
дәвалирини сорап турди; тәсрәк иш-дәваларни
болса, Мусаға йоллайтти, кичик иш-дәваларни болса
өзлири сорайтти.
27 Андин Муса қейинатисини йолға селип қойди, у өз
жутиға қайтип кәтти.

19

Исраиллар Синай тeғида

1 Исраиллар Мисир зиминидин чиқип, дәл үчинчи
ейиниң башланған күни Синай чөлигә йетип кәлди.
□
2 Улар Рәфидимдин чиқип, Синай чөлигә йетип
келип, чөлдә чедир тикти; Исраил шу йәрдә, тағниң
удулида тохтап чедир тикти.
3 Муса Худаниң алдиға чиқивиди, Пәрвәрдигар
тағдин униңға хитап қилип мундақ деди: — Сән
Яқупниң җәмәтигә сөз қилип, Исраилларға муну
хәвәрни йәткүзгин: — ■

■ **18:24** Қан. 1:9 □ **19:1 «үчинчи ейиниң башланған күни»** — башқа бир хил тәрҗимиси бойичә «үчинчи ай» жилниң (календарниң) үчинчи ейини көрситиду. ■ **19:3** Рос. 7:38

4 «Мениң мисирлиқларға немә қилғинимни,
шундақла Мән силәрни худди бүркүт балилирини
қанатлириға миндүрүп елип жүргәндәк, Өз қешимға
елип кәлгинимни өзүңлар көрдүңлар. □ ■
5 Әнди силәр дәрһәқиқәт Мениң сөзүмни аңлап,
әһдәмни тутсаңлар, ундақта барлиқ әлләрниң
арисида Маңа хас бир гөһәр болисиләр — чүнки
пүткүл йәр Мениңкидур — ■
6 вә силәр Маңа каһинлардин тәркиб тапқан хас бир
падишалиқ вә муқәддәс бир қовм болисиләр». Мана
бу сән Исраилларға дейишиң керәк болған сөзләрдур,
— деди.□ ■
7 Шуниң билән Муса йенип келип, хәлиқниң
ақсақаллирини чақиртип, Пәрвәрдигар униңға
буйруған шу сөзләрниң һәммисини уларға йәткүзди.
8 Хәлиқниң һәммиси бир еғиздин: — Пәрвәрдигар
буйруғанниң һәммисигә чоқум әмәл қилимиз!
— дәп жавап бәрди. Андин Муса хәлиқниң
жавап сөзлирини Пәрвәрдигарниң қешиға берип
йәткүзди.■
9 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, Мән саңа сөз
қилғинимда хәлиқ авазимни аңлисун, һемишә саңа
ишәнсун дәп, йениңға қара булутниң қараңғулуғи
ичидә келимән, дәп ейтти. Мусаму хәлиқниң
дегәнлирини Пәрвәрдигарға аңлатти.
10 Пәрвәрдигар Мусаға йәнә: — Сән хәлиқниң қешиға

□ **19:4 «худди бүркүт балилирини қанатлириға миндүрүп елип жүргәндәк,...»** — бәзидә ана бүркүт балилириға учушни үгәткәндә уларни дүмбисигә миндүрүп учиду. ■ **19:4** Қан. 29:1; 32:11 ■ **19:5** Қан. 7:6; 10:14,15; 14:2; 26:18; Зәб. 134:4; Йәш. 41:8; Тит. 2:14 □ **19:6 «силәр маңа каһинлардин тәркиб тапқан хас бир падишалиқ ... болисиләр»** — башқа бир хил тәржимиси: «силәр маңа падишалар вә каһинлар ...болисиләр». ■ **19:6** 1Пет. 2:9 ■ **19:8** Мис. 24:3

берип, бүгүн вә әтә уларни пак-муқәддәс қилип,
кийим-кечәклирини жуйдурғин.
11 Улар үчинчи күнигә тәйяр турсун; чүнки үчинчи
күни барлиқ хәлиқниң көз алдида Пәрвәрдигар
Синай теғиға чүшиду.
12 Сән хәлиқ үчүн *тағниң* әтрапиға бир пасил қилип,
уларға: «Силәр еһтият қилиңлар, таққа чиқмаңлар
яки униң етигигә тегип кәтмәңлар. Кимки таққа
тәгсә өлтүрүлмәй қалмайду; □ ■
13 Униңға һәтта бирәр қоли тегип кәтсиму, чалма-
кесәк қилип өлтүрүлсун яки оқ етип өлтүрүлсун.
Мәйли һайван яки инсан болсун, шундақ қилса,
тирик қалдурулмисун» — дәп ейтқин. Лекин Канай
узун челинса, улар тағниң түвигә чиқсун, деди.□
14 Муса тағдин чүшүп хәлиқниң қешиға берип,
хәлиқни Худаға атап муқәддәс қилди; улар кийим-
кечәклирини жуйди.
15 Андин Муса хәлиққә: — Үчинчи күнигә тәйяр
туруңлар; һеч ким аяли билән йеқинчилиқ
қилмисун, деди.■
16 Үчинчи күни болғанда, таң йоруши билән шундақ
болдики, гүлдүрмамилар гүлдүрләп, чақмақ чеқип,
тағ үстидә қоюқ бир парчә булут пәйда болди, зор
қаттиқ челинған канайниң авази аңланди. Буни

□ **19:12 «хәлиқ үчүн тағниң әтрапиға»** — яки «хәлиқ әтрапиға». ■ **19:12** Ибр. 12:18 □ **19:13 «Униңға... тегип кәтсиму»** — демәк, таққа тегиш. Башқа бир хил тәрҗимиси «униңға (таққа тәккән кишигә) адәмниң қоли тәгмисун...». **«чалма-кесәк қилинсун яки оқ етип өлтүрүлсун»** — демәк, таққа тәккән кишини өлтүрүши керәк; бирақ хилаплиқ қилған ундақ бир кишини тағ етигидә (қәтъий чәкләнгән җайға киргәнлиги сәвәплик) өлтүрүш үчүн һәр қандақ киши униңға тәгсә яки униңға йеқин барса болмайтти; шуңа уни чалма-кесәк қилиш яки оқ билән өлтүрүш керәк еди. Башқа бир хил тәрҗимиси «(Худа тәрипидин) өлтүрүлиду». ■ **19:15** 1Сам. 21:4; 1Кор. 7:5

көрүп чедиргаһдики пүткүл хәлиқ қорқунучидин
титрәп кәтти. □ ■
17 Муса хәлиқни Худаниң алдида һазир болушқа
чедиргаһдин елип чиқти. Улар келип тағниң түвидә
өрә турди. ■
18 Пәрвәрдигар Синай теғиға отта чүшүп кәлгини
үчүн ис-түтәк пүткүл тағни қаплиди; ис-түтәк
хумдандин өрлигән ис-түтәктәк үстигә өрләп чиқти.
Пүткүл тағ қаттиқ тәвринишкә башлиди. ■
19 Канай авази барғансери күчийип интайин қаттиқ
чиқти. Муса сөз қиливиди, Худа аңлап үнлүк аваз
билән җавап бәрди. □
20 Пәрвәрдигар Өзи Синай теғиға, тағниң чоққисиға
чүшти; андин Пәрвәрдигар Мусани тағниң чоққисиға
чақиривиди, Муса таққа чиқти.
21 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән чүшүп халайиқни
агаһландуруп: Улар «Пәрвәрдигарни көримиз» дәп
пасилдин бөсүп өтмисун; ундақ қилса, улардин көп
адәм һалак болиду, дәп ейтқин.
22 Пәрвәрдигарға йеқин келәләйдиған каһинларму
өзлирини маңа атап муқәддәс қилсун; болмиса,
Пәрвәрдигар *сепилни* бөскәндәк уларға һалакәт
йәткүзиду, — деди.
23 Муса Пәрвәрдигарға: — Халайиқниң Синай теғиға
чиқиши мүмкин әмәс; чүнки Сән Өзүң бизгә қаттиқ
агаһландурдуң: тағни «муқәддәс» дәп қарап, униң
әтрапиға пасилларни бекитиңлар, дәп әмир қилдиң,
— деди.

□ **19:16 «гүлдүрмамилар»** — ибраний тилида «авазлар». **«канайниң авази»** — яки «бурға авази». ■ **19:16** Ибр. 12:18 ■ **19:17** Қан. 4:10,11 ■ **19:18** Һак. 5:4; Зәб. 67:9; 76:19; 113:4; 143:5; Һаб. 3:10 □ **19:19 «Муса сөз қиливиди, Худа аңлап үнлүк аваз билән җавап бәрди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Муса сөз қиливатати, Худа аңлап үнлүк аваз билән җавап бериватати».

24 Пәрвәрдигар Мусаға: — Маң, сән чүшүп кәткин.
Андин сән Һарунни елип, биллә чиққин; лекин
каһинлар вә хәлиқ болса Пәрвәрдигарниң қешиға
барайли дәп пасилдин бөсүп өтмисун; болмиса,
Пәрвәрдигар сепилни бөскәндәк уларниң үстигә
чүшиду, — деди.
25 Шуниң билән Муса хәлиқниң қешиға чүшүп, уларға
бу сөзни йәткүзди.

20

Он пәрз

1 Худа муну барлиқ сөзләрни баян қилип мундақ
деди: —
2 Мән сени «қуллуқ макани» болған Мисир
зиминидин чиқирип кәлгән Пәрвәрдигар
Худайиңдурмән.■
3 Сениң Мәндин башқа һеч қандақ илаһиң болмайду.
4 Сән өзүң үчүн мәйли жуқуридики асманда болсун,
мәйли төвәндики зиминда болсун, яки йәр астидики
суларда болсун, һәр қандақ нәрсиниң қияпитидики
һеч қандақ ойма шәкилни ясима.□ ■

■ **20:2** Мис. 13:3; Қан. 5:6; Зәб. 80:11 □ **20:4 «Сән өзүң үчүн ... һәр қандақ нәрсиниң қияпитидики һеч қандақ ойма шәкилни ясима»** — 5-айәттин ениқ көрүнидики, 4-айәттә хатириләнгән: «өзүң үчүн ... шәклидә.. ясима» дегән бу әмирниң көздә тутқини адәмләр чоқунуш мәхситидә ясиған һәр қандақ шәкилләрдур. Демәк, бу язмиларда сәнъәтниң өзи яки бәдиий ижадийәт, мәсилән рәссамлиқ яки һәйкәлтирашлиқ мәнъий қилинған әмәс. Мәсилән, «муқәддәс чедир» вә кейинки «муқәддәс ибадәтхана»да бир нәччә сүрәтләр (херублар, гүлләр, хорма дәрәқ қатарлиқларниң сүрәтлири) көрүниду. Булар бутлар әмәс, пәқәт безәш мәхситидә ишләнгән. ■ **20:4** Лав. 26:1; Зәб. 96:7

5 Сән бундақ нәрсиләргә баш урма яки уларниң
қуллуғиға кирмә. Чүнки Мәнки Пәрвәрдигар
Худайиң вапасизлиққа һәсәт қилғучи Тәңридурмән.
Мәндин нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини
өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-чәврилиригичә
чүшүримән, □
6 Амма Мени сөйидиған вә әмирлиримни
тутидиғанларға миң әвладиғичә өзгәрмәс
меһриванлиқ көрситимән.□
7 Пәрвәрдигар Худайиңниң намини қалаймиқан
тилға алма; чүнки кимдәким намини қалаймиқан
тилға алса, Пәрвәрдигар уни гунакар һесаплимай
қалмайду.■
8 Шабат күнини муқәддәс дәп билип тутқили ядиңда
сақлиғин. ■
9 Алтә күн ишләп барлиқ ишлириңни түгәткин; ■
10 лекин йәттинчи күни Пәрвәрдигар Худайиңға

□ **20:5 «вапасизлиққа һәсәт қилғучи Тәңри»** — бу ибарә тоғрилиқ «тәбирләр» вә «қанун шәрһи»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. «Мәндин нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-чәврилиригичә чүшүримән» — бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни, шундақла «Әзакиял»дики «қошумчә сөз»имизни (18-, 33-баплар тоғрилиқ) көрүң. □ **20:6 «әмирлиримни тутидиғанларға миңлиған әвладиғичә»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «әмирлиримни тутидиған миңлиғанлириға...». Бирақ «Қан.» 7:9 тәрҗимимизгә мас келиду. **«өзгәрмәс меһриванлиқ»** — мошу йәрдә «өзгәрмәс меһриванлиқ» ибраний тилида «хәсәд» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөзниң мәнаси бәк чоңқур болуп, көп йәрләрдә «өзгәрмәс муһәббәт» яки «өзгәрмәс меһриванлиқ» дәп тәрҗимә қилиниду. Көп йәрләрдә бир хил әһдә билән бағлиқ болиду; шуңа сөзниң узунрақ бир хил тәрҗимиси: «меһир-муһәббәт түпәйлидин әһдидә дайим туридиғанлиғи» дегили болиду. Мәсилән, бу сөз «Яр.» 21:23, 24:12, 32:10, «Мис.» 15:13, 34:6, 7ләрдә ишлитилгән. ■ **20:7** Лав. 9:12; Мат. 5:33 ■ **20:8** Әз. 20:12 ■ **20:9** Мис. 23:12; 34:21; Луқа 13:14

аталған шабат күнидур; сән шу күни һеч қандақ
иш қилмайсән; мәйли сән яки оғлуң болсун, мәйли
қизиң, мәйли қулуң, мәйли дедигиң, мәйли буқаң
яки сән билән бир йәрдә туруватқан мусапир болсун,
һеч қандақ иш қилмисун. □
11 Чүнки алтә күн ичидә Пәрвәрдигар асман билән
順зиминни, деңиз билән униң ичидики барини яратти
андин йәттинчи күнидә арам алди. Буниң үчүн
Пәрвәрдигар шабат күнини бәхит-бәрикәтлик күн
қилип, уни муқәддәс күн дәп бекитти.■
12 Ата-анаңни һөрмәт қил. Шундақ қилсаң
Пәрвәрдигар Худайиң саңа ата қилмақчи болған
зиминда узун өмүр көрисән.■
13 Қатиллиқ қилма.■
14 Зина қилма.■
15 Оғрилиқ қилма.
16 Хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә.□
17 Сән хошнаңниң өй-имаритигә көз қириңни салма,
нә хошнаңниң аяли, нә униң қулиға, нә униң дедиги,
нә униң калиси, нә униң ишиги яки хошнаңниң һәр
қандақ башқа нәрсисигә көз қириңни салма.□ ■

Хәлиқниң вәһимиси

□ **20:10 «йәттинчи күни.....шабат күнидур»** — ибраний тилида «шабат» вә «йәттинчи» дегәнләр аһаңдаш сөз. **«сән билән бир йәрдә туруватқан»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **20:11** Яр. 2:2; Ибр.4 ■ **20:12** Мат. 15:4; Әф. 6:2 ■ **20:13** Мат. 5:21 ■ **20:14** Мат. 5:27 □ **20:16 «Хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә»** — Тәврат-инжил бойичә «хошнаң» Худа бизниң йенимизға йеқин қилған һәр бир адәмни көрситиду, әлвәттә. □ **20:17 «хошнаң»** — бу сөз тоғрилиқ жуқуриқи изаһатни көрүң. ■ **20:17** Рим. 7:7

18 Пүткүл хәлиқ гүлдүрмамиларни, чеқин-
ялқунларни, канайниң авази вә тағдин өрләп чиққан
ис-түтәкләрни көрди вә аңлиди; улар буларни көрүп,
титришип жирақ туруштi
19 вә Мусаға: — Бизгә сәнла сөз қилғайсән, биз
аңлаймиз; лекин Худа бизгә Өзи сөз қилмисун; чүнки
ундақ қилса өлүп кетимиз, деди.■
20 Муса халайиққа җававән: — Қорқмаңлар; чүнки
Худаниң бу йәргә келиши силәрни синаш үчүн,
йәни силәрниң Униң дәһшәтлигини көз алдиңларға
кәлтүрүп, гуна қилмаслиғиңлар үчүндур, — деди.□
21 Шуниң билән халайиқ нерида турди; лекин Муса
Худа ичидә турған қоюқ булутниң қешиға йеқин
барди.■

Қурбангаһ тоғрисидики низам

22 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән берип Исраилларға
муну сөзләрни йәткүзгин: «Силәргә әрштин сөз
қилғинимни көрдүңлар.
23 Силәр Мениң орнумда илаһ дәп күмүчтин бутлар
ясимаңлар, яки өзүңлар үчүн алтундин бутларни
ясимаңлар.
24 — Сән Мән үчүн тупрақтин бир қурбангаһ
ясап, шу йәрдә көйдүрмә қурбанлиқ вә енақлиқ
қурбанлиқлириңни, қой-өшкә билән калилириңни
сунғин. Умумән Мән хәлиққә намимни *һөрмәт билән*
әслитидиған барлиқ җайларда, йениңға келип саңа
бәхит-бәрикәт ата қилимән.■

■ **20:19** Қан. 5:25; Ибр. 12:19 □ **20:20 «силәрниң Униң дәһшәтлигини көз алдиңларға кәлтүрүп, гуна қилмаслиғиңлар үчүндур»** — яки «Униңдин болған қорқунуч сениң көз алдида болуп, бу гуна қилмаслиғиңлар үчүндур». ■ **20:21** Мис. 19:17; Ибр. 12:18 ■ **20:24** Мис. 27:1; 38:1

25 — Әгәр Маңа атап ташлардин қурбангаһ ясимақчи
болсаң, ойулған ташлардин ясимиғин; чүнки
ташларға әсвавиңни тәккүзсәң, улар напак болуп
қалиду. □ ■
26 Қурбангаһимға чиқидиған пәләмпәй болмисун;
ундақ болғанда, пәләмпәйдин чиққичә әвритиң
көрүнүп қелиши мүмкин», — деди.

21

Қулларға муамилә қилиштики һөкүм-бәлгүлимиләр

1 — Сән уларниң алдиға қойидиған һөкүм-
бәлгүлимиләр мунулардур: —
2 Әгәр сән бир ибраний қулни сетивалған болсаң,
у алтә жилғичә хизмитиңдә болуп, йәттинчи жили
төләмсиз һөр қилинсун. ■
3 У қул қилинишқа тәнһа һаләттә елип келингән
болса, тәнһа һаләттә кәтсун. Аяли билән биргә елип
келингән болса, аялиму униң билән биллә кәтсун.
4 Әгәр ғоҗиси униңға хотун елип бәргән болса,
шундақла аяли униңға оғул-қизларни туғуп бәргән
болса, аял балилири билән ғоҗисиға қелип, әр ялғуз
кәтсун.
5 Лекин әгәр қул елан қилип: «Мән ғоҗам, аялим вә
балилиримға муһәббитим болғини үчүн һөр болуп
кәтмәймән» десә, ■

□ **20:25 «ташларға әсвавиңни тәккүзсәң, улар напак болуп қалиду»** — 4-айәттики әмир бойичә, Худани билдүридиған һеч қандақ сүрәт яки шәкил болмайду. Бу айәттики әмир қурбангаһ ташлириниң үстидә һеч қандақ шәкил-сүрәтләрниң болмаслиғи («напак» болмисун дәп), бутпәрәслик гунайиниң алдини елиш үчүн берилгән. ■ **20:25** Қан. 27:5; Йә. 8:30, 31 ■ **21:2** Қан. 15:12; Йәр. 34:14 ■ **21:5** Қан. 15:16

6 ундақта униң ғоҗиси уни Худаниң *ибадәт соруниниң*
алдиға елип берип, уни ишикниң алдида яки
ишикниң кешикиниң алдида турғузсун; андин
ғоҗиси бигиз билән униң қулиқини тәшсун. Шундақ
қилип, у мәңгүгә ғоҗисиниң қули болуп қалиду.□
7 Әгәр бирким қизини дедәкликкә сетиватқан болса,
у әр қуллар һөр қилинғандәк һөр қилинмисун.
8 Әгәр өзигә хас сетивалған қиз ғоҗисиға яқмиса,
ундақта у қиз тәрәпниң һәқ төләп уни һөр қилишиға
йол қоюши керәк. Лекин ғоҗисиниң уни ят хәлиққә
сетиш һоқуқи болмайду; чүнки ғоҗиси униңға
вапасизлиқ қилғандур. □
9 Әгәр у қизни оғлиға хас бекиткән болса, ундақта
у бәлгүлимиләр бойичә униңға өз қизидәк муамилә
қилсун.
10 Әгәр ғоҗиси йәнә хотун алса, әслидә әмригә алған
дедигиниң йемәк-ичмекини, кийим-кечигини вә әр-
хотунчилиқ бурчини кемәйтмисун.
11 Әгәр у шу үч ишни ада қилмиса, ундақта у бәдәл
төлимәй һөр болсун.

Уруш-талаш һәққидә

12 Кимки бир адәмни уруп өлтүрүп қойса, уму чоқум
өлтүрүлсун. ■

□ **21:6 «Худаниң ибадәт сорунiниң алдиға»** — яки «Худаниң алдиға» яки «һакимларниң алдиға». **«андин ғоҗиси бигиз билән униң қулиқини тәшсун»** — демәк, қулниң қулиқини ишик қанитиға яки ишик кешикигә йеқип туруп, қулиқиниң юмшиқини ишиккә яки ишикниң кешикигә миқлайду. □ **21:8 «ғоҗиси униңға вапасизлиқ қилғандур»** — адәттә әр киши дедәк сетивалған болса, уни өз кенизиги яки тоқили қилип әмригә алған һесаплинатти. Шуңа дедәкниң кам дегәндиму тоқаллиқ һоқуқи бар еди. ■ **21:12** Лав. 24:17

13 Лекин әгәр у киши *өлгүчиниң* җенини пайлап
туруп қәстән өлтүрмигән, бәлки мән Худа униң қоли
арқилиқ шу кишиниң өлүшигә йол қойған болсам,
ундақ әһвалда Мән униңға қачидиған бир җайни
орунлаштуримән.
14 Лекин әгәр бириси өз хошнисини һейлә билән
өлтүримән дәп, униңға қәстән һуҗум қилса, у гәрчә
панаһ издәп қурбангаһимға қечип кәлсиму, у шу йәрдә
тутулсун вә өлүмгә мәһкүм қилинсун.
15 Кимки өз атиси яки анисиға қол тәккүзсә, чоқум
өлтүрүлсун.■
16 Кимки бир адәмни булап сатқан болса яки униң
қолида барлиғи мәлум болса, җәзмән өлтүрүлүши
керәк.
17 Кимки өз атиси яки анисиға ләнәт қилип қарғиған
болса, җәзмән өлтүрүлүши керәк.■

Башқиларни зәхимләндүрүш һәққидә

18 Әгәр икки киши урушуп қелип, бири йәнә бирини
таш я мошти билән урса, урулған киши өлмәй, орун
тутуп йетип қалған болса,
19 у киши қопуп һасиға тайинип ташқириға чиққидәк
болса, ундақта уни урған киши җазадин халас
қилинсун; пәқәт зәхимләнгүчиниң йетип иштин
қалған вақти үчүн төләм берип, уни давалитип
сәллимаза сақайтсун.
20 Әгәр бириси қули яки дедигини таяқта урса,
шундақла қул яки дедәк нәқ мәйданда өлүп кәтсә,
униң үчүн *игиси* чоқум җазаға тартилсун. □

■ **21:15** Мат. 15:4 ■ **21:17** Лав. 20:9; Пәнд. 20:20; Мат. 15:4; Мар. 7:10 □ **21:20** **«униң үчүн егиси чоқум җазаға тартилсун»** — ибраний тилида «униң интиқами чоқум елиниду».

21 Лекин әгәр таяқ йегүчи бир-икки күн тирик турса,
ундақта қул ғожайинининң шәхси мал-мүлки болғини
үчүн, қулниң җазасиға тартилмисун.
22 Әгәр кишиләр бир-бири билән урушуп қелип,
һамилдар бир аялни уруп салса, һамилдар аялда
балиси балдур туғулушидин башқа зәхимлиниш
болмиса, аялниң ериниң төләм тәливи бойичә
һакимларниң тәстиқидин өткүзүлүп җәриманә
төлисун. □
23 Әгәр *аял яки бала* зиян-зәхәткә учриған болса,
ундақта җениға җан, □
24 көзигә көз, чишиға чиш, қолиға қол, путиға пут, ■
25 көйүккә көйүк, зәхимгә зәхим, көккә көк төләнсун.
26 Әгәр бириси өз қул я дедигиниң көзини уруп накар
қилип қойса, көзи вәҗидин уни азат қилсун.
27 Шуниңдәк бириси өз қули я дедигиниң чишини
уруп чиқириветкән болса, чиши вәҗидин уни азат
қилсун».

Мал-улақлар тоғрилиқ бәлгүлимиләр

28 Әгәр бир кала бир әр яки аял кишини үсүп өлтүрүп
қойса, шу кала чоқум чалма-кесәк қилиниши керәк,
униң гөши йейилмисун. Лекин калиниң егисигә гуна
кәлмисун. ■
29 Лекин бу уйниң илгиридин үсүш адити болуп,
егисигә бу һәқтә агаһ берилгән болса, лекин йәнила
уни бағлимиғини үчүн әр-аял кишиләрни үсүп

□ **21:22 «балиси балдур туғулушидин башқа»** — яки «балиси чүшүп кетиштин башқа». Алди-кәйни сөзләргә қариғанда, мошу йәрдә пәқәт «балдур туғулса» дегән тәрҗимиси тоғра болса керәк. □ **21:23 «Әгәр аял яки бала зиян-зәхәткә учриған болса,...»** — ибраний тилида пәқәт «Әгәр зәрәр-зәхмәт болуп чиқса,...» дейилиду. ■ **21:24** Лав. 24:20; Қан. 19:21; Мат. 5:38 ■ **21:28** Яр. 9:5

өлтүрүп қойған болса, ундақта кала чалма-кесәк
қилинсун, егисиму өлүмгә мәһкүм қилинсун.
30 Лекин униңдин хун һәққи тәләп қилинса, өз
җениниң орнида униңға қанчилик төләм қоюлған
болса шуни бәрсун.
31 Калидин үсүлгүчи оғул яки қиз бала болса,
калиниң егиси охшашла жуқурида һөкүмдикидәк
бир тәрәп қилинсун.
32 Кала қул яки дедәкни үскән болса, калиниң егиси
үсүлгүчиниң ғоҗисиға оттуз шәкәл күмүч бәрсун;
андин кала чалма-кесәк қилинсун.
33 Әгәр бириси бир орниң ағзини очуқ қоюп яки
колаватқан орниң ағзини япмай, кала яки ешәк
униңға чүшүп кәтсә, □
34 Ундақта орниң егиси мал егисиниң зийинини
толуқ төләп бәрсун; өлгән мал униңки болиду.
35 Әгәр бирисиниң калиси йәнә бирисиниң калисини
үсүп өлтүрүп қойған болса, ундақта улар тирик
қалған калини сетип, пулни баравәр бөлүшсун һәм
өлүк калиниму шундақ бөлүшсун.
36 Лекин калиниң илгиридин үсидиған адити
барлиғи еник туруп, егиси уни бағлимай қоюватқан
болса, ундақта үскүчи калиниң егиси калиға кала
төләп бәрсун, өлүк кала униң болсун.

22

Төләм төләш һәққидики низам

□ **21:33 «бир орниң ағзини»** — яки «бир қудуқниң ағзини».

1 Әгәр бириси бир кала яки қойни оғрилап, уни сойса
я сетивәтсә, у бир калиниң орниға бәш кала, бир
қойниң орниға төрт қой төлисун.□ ■
2 Оғри там тәшкәндә тутулуп қелип, таяқ йәп өлүп
қалса, өлтүргүчигә хун җазаси кәлмисун.
3 Лекин шу вақиә болған пәйттә күн чиқип қалған
болса, ундақта өлтүргүчи хун җазасиға тартилсун.
Оғри оғрилиғинини төләп зиянни толуқлап бериши
керәк; униңда бир немә болмиса, қуллуққа сетилип,
оғрилиған нәрсини төлиши керәк.
4 Оғри тутулғанда оғрилиған нәрсә, кала болсун,
ешәк болсун, қой болсун униң қолида тирик һаләттә
тепилса, у икки һәссә қиммәттә төләп бәрсун.□
5 Әгәр бириси өз мал-чарвилирини етизлиққа яки
үзүмзарлиққа отлашқа қоюветип, башқиларниң бағ-
етизлиғида отлашқа йол қойса, ундақта у өзиниң әң
есил мәһсулатлиридин яки үзүмзарлиғиниң әң есил
мевисидин зиянни төләп бәрсун.
6 Әгәр от кетип, тикәнликкә тутишип кетип, андин
өнчиләрни, баш тартип пишқан зираәтни көйдүрүп,
пүткүл етизлиқни күл қиливәтсә, ундақта от қойғучи

□ **22:1 «... у бир калиниң орниға бәш кала, бир қойниң орниға төрт қой төлисун»** — немишкә калини бәш һәссә, қойни төрт һәссиләп толуқлаш керәк? Кала-қой һәр иккиси гөш, жуң-терә вә сүт берәләйду, кала йәнә әмгәк қилалайду; шуңа калиниң кәмлиги көпрәк зиянни кәлтүриду. ■ **22:1** 2Сам. 12:6 □ **22:4 «Оғри тутулғанда оғрилиған нәрсә, ... униң қолида тирик һаләттә тепилса, у икки һәссә қиммәттә төләп бәрсун»** — немишкә бу айәттә көрситилгән җаза 1-айәттики җазиға охшимайду? Бәзи алимларниң пикричә: (а) оғриланған мал техи оғриниң қолида болғачқа, егисиниң зийини 1-айәттикидин аз болуши мүмкин; (ә) бу оғри техи 1-айәттики оғридәк яманлиқни үгәнгән әмәс; (п) 4-айәттики оғриниң кала-қойни оғрилаш гунайини өзлүгидин иқрар қилған болушиму мүмкин. Биз бу үч пикригә қайилмиз.

барлиқ зиянни төләп бәрсун.□

7 Әгәр бириси хошнисиға пул яки мал-дуниясини
аманәт қилған болса, булар өйидин оғрилинип кәтсә,
шундақла оғри кейин тутулса, у оғрилиғинини икки
һәссә қиммәттә төләп бәрсун.

8 Лекин оғри тепилмиса, өй егисиниң хошнисиниң
мелиға қол тәккүзгән я тәккүзмигәнлиги мәлум
болсун дәп, һакимларниң алдиға кәлтүрүлсун.

9 Һәр хил хиянәт, у мәйли кала, ешәк, қой, кийим-
кечәк болсун, жүтүрүп қойған нәрсә болсун, улар
тоғрилиқ бир хошниси: «әмәлийәттә мундақ
еди» дәп талашқан болса, һәр иккисиниң дәваси
һакимларниң алдиға кәлтүрүлсун; һакимлар
қайсиға гуна бекитсә, шу хошнисиға икки һәссә
қиммәттә төләп бәрсун.□

10 Әгәр бириси хошнисиға ешәк, кала, қой яки башқа
бир чарпайни аманәт қилса, бу аманәт мели киши
көрмәй өлүп кәтсә, яки зәхимләнсә, яки һайдап
әкитилсә, □

11 ундақта хошнисиниң мелиға қол тәккүзгән
я тәккүзмигәнлиги мәлум болсун дәп,
Пәрвәрдигарниң алдида уларниң оттурисида бир
қәсәм ичүрүлсун. Мал егиси бу қәсәмни қобул

□ **22:6 «тикәнлик»** — етизлар арисидики читлар яки қашалар адәттә тикәнләрдин қилиниду. □ **22:9 «һакимларниң алдиға...»** — яки «Худаниң алдиға...». **«һакимлар қайсиға...»** — яки «Худа қайсиға...». □ **22:10 «һайдап әкитилсә»** — ибраний тилида бу сөз адәттә «булиниш» дегән сөз билән ипадилиниду; лекин мошу йәрдә бәлким тәсадипий бир ишни, мәсилән чөчүп кетип, чечилип кетишини көрситиши мүмкин; оғрилиниш мәсилиси 12-айәттә көрситилиду.

қилсун; хошниси униңға төләм төләп бәрмисун. □
12 Лекин мал оғриланған болса, у егисигә төләп
бәрсун.
13 Әгәр уни вәһший һайван боғуп қойған болса, у
малниң қалдуғини гувалиқ үчүн көрситип, уни төләп
бәрмисиму болиду.
14 Әгәр бириси хошнисидин бир улақни өтнә елип,
улақ егиси йоқ йәрдә зәхимләнсә яки өлүп қалса,
өтнә алғучи толуқ төләп бәрсун.
15 Лекин егиси нәқ мәйданда болса, өтнә алғучи
төләп бәрмисун; улақ иҗаригә елинған болса, алғучи
төләм төлимисун; чүнки уни иҗарә төләп әкәлгән.

Иҗтимаий мәсъулийәт

16 Әгәр бир адәм техи ятлиқ болмиған бир қизни
аздуруп, униң билән биллә ятса, ундақта у униң
тойлуғини бериши керәк, андин уни хотунлуққа
алсун.
17 Лекин қизниң атиси уни униңға бәргили унимиса,
зина қилғучи пак қизларниң тойлуғиға баравәр
келидиған күмүч пулни таразида өлчәп бәрсун.
18 Җадугәр хотунни тирик қоймиғин.■
19 Һайван билән җинсий мунасивәт өткүзгән һәр
бири җәзмән өлүмгә мәһкүм қилинсун.■
20 Кимдәким бирдин-бир Пәрвәрдигардин башқа һәр
қандақ илаһға қурбанлиқ сунса, һарам дәп мутләқ

□ **22:11 «Пәрвәрдигарниң алдида уларниң оттурисида бир қәсәм ичүрүлсун»** — бу қәсәмни бәлким, егиси: «Мән һәқиқәтән шу нәрсини паланчи кишигә тапшуруп аманәт қилдим» дегәндәк, аманәтни қобул қилғучи киши: «Мән шу аманәтни һәқиқәтән жүтүрүп қойдум, уни оғрилимидим, башқиларға сатмидим» дегәндәк қилиши мүмкин. ■ **22:18** Қан. 18:10,11 ■ **22:19** Лав. 18:23; 20:15

һалакәткә мәһкүм қилинсун.□ ■
21 Силәрму Мисирда мусапир болуп турған
екәнсиләр, мусапир болған кишини һеч
харлимаңлар вә яки униңға һеч зулум қилмаңлар.■
22 Һәр қандақ тул хотун яки житим балини
хорлимаңлар. ■
23 Сән уларни һәр қандақ тәрәптә хорлисаң, улар
маңа пәряд көтәрсә, Мән уларниң авазини чоқум
аңлаймән;
24 шуниң билән ғәзивим тутишип, силәрни қиличлап
өлтүримән, силәрниң хотунлириңлар тул қилинип,
балилириңлар житим болуп қалиду.
25 Әгәр сән Мениң хәлқимниң ичидин саңа хошна
болған кәмбәғәлгә қәриз бәргән болсаң, униңға
җазанихорлардәк муамилә қилмиғин; униңдин өсүм
алмаңлар.■
26 Әгәр сән хошнаңниң чапинини гөрүгә алған
болсаң, күн олтармаста униңға яндуруп бәр. ■
27 Чүнки чапини униң бирдин-бир йепинчиси болуп,
бәдинини япидиған кийим шудур. У болмиса,
у немини йепинип ятиду? Бу сәвәптин Маңа
пәряд қилса, пәрядини аңлаймән; чүнки Мән
шәпқәтликтурмән.
28 Худаға күпүрлүк қилма, вә хәлқиңниң
әмирлириниму қарғап тиллима.□ ■

□ **22:20 «мутләқ һалакәткә мәһкүм қилинсун»** — ибраний тилида ««һарам» қилинсун»; «һарам» — «мутләқ һалак қилиниш керәк» дегәнни билдүриду. ■ **22:20** Қан. 17:2, 3, 4, 5 ■ **22:21** Лав. 19:34 ■ **22:22** Зәк. 7:10 ■ **22:25** Лав. 25:36,37; Қан. 23:18,19; Зәб. 14:5; Пәнд. 28:8; Әз. 18:8 ■ **22:26** Қан. 24:12,13
□ **22:28 «Худа(ға)»** — ибраний тилида «Әлоһим»(ға). Бу сөз бәзидә Худаниң вәкиллири болған «һакимлар»ни билдүриду («Зәб.» 81-күй вә изаһатлирини көрүң). Шуңа бәзи тәрҗимиләрдә «һакимлар» дейилиду. ■ **22:28** Мис. 21:6, 8; Рос. 23:3, 4, 5

29 Хаминиңниң һосулиниң ашқинидин вә шарап-
зәйтун мейи көлчигиңдин ташқинидин Маңа һәдийә
сунушни кечиктүрмигин.
Сән оғуллириңниң тунҗисини Маңа атиғин.□ ■
30 Кала билән қойлириңниң тунҗа балилиринниму
һәм шундақ атиғин; тунҗа бала йәттә күнгичә аниси
билән биллә турсун; амма сәккизинчи күни уни Маңа
атап сунғин.■
31 Силәр Маңа аталған муқәддәс кишиләр болисиләр;
шуңа далада житқуч һайван тәрипидин боғулған
һайванниң гөшини йемәңлар, бәлки уни иштларға
ташлап бериңлар.■

23

Һәққанийәт вә адиллиқ

1 Ялған гәпни яймиғин вә я ялған гувалиқ берип
рәзил адәмгә ян басмиғин.
2 Топқа әгишип рәзил ишта болма яки дәва-
дәстурларда гувалиқ бәргәндә топқа әгишип
һәқиқәтни бурмилима.
3 Кәмбәғәл дәва қилса, униңға ян басма.■

□ **22:29 «Хаминиңниң һосули ...дин ташқинидин Маңа һәдийә сунушни кечиктүрмигин»** — бу айәттә көздә тутулғини (башқа йәрлири билән селиштурулғанда) тунҗа һосулни көрситиду, лекин бу айәтниң өзидә ундақ беваситә ейтилмайду. Айәтниң иккинчи қисми «тунҗа оғулларниң Худаға атилиши» тоғрилиқ һәм 30-айәт «чарпайниң тунҗилири» тоғрилиқ болғачқа, 29-айәтниң биринчи қисми бәлким «тунҗа һосул» тоғрилиқ болуши мүмкин. ■ **22:29** Мис. 13:2,12 ■ **22:30** Мис. 23:19; Лав. 22:27; Əз. 44:30 ■ **22:31** Лав. 22:8; Əз. 44:31 ■ **23:3** Лав. 19:15

4 Дүшминиңниң кала я ешиги езип кетип, саңа учрап
қалса, уни елип келип, егисигә чоқум тапшуруп бәр.
■
5 Әгәр саңа өч болғанниң ешиги жүкни көтирәлмәй
жүкниң астида ятқинини көрсәң, уни ярдәмсиз
ташлимай, бәлки униңға ярдәмлишип ешигини
қопурушуп беришиң зөрүр.■
6 Араңдики кәмбәғәлниң дәвасида адаләтни
бурмилима.■
7 Һәр қандақ сахта иштин өзүңни нери тарт; бегуна
адәм билән һәққаний адәмни өлтүрмигин; чүнки
Мән рәзил адәмни һәргиз адил дәп ақлимаймән.
8 Шуниңдәк һеч қандақ пара йемә; чүнки пара көзи
очуқларни кор қилип, һәққанийларниң сөзлирини
бурмилайду.■
9 Мусапир кишиләргә зулум қилма; чүнки өзүңлар
Мисир зиминида мусапир болуп турған болғачқа,
мусапирниң роһий һалини билисиләр.■

«Шабат жили» вә шабат күни

10 Алтә жил өз йериңни терип, һосуллирини ал.
11 Лекин йәттинчи жили йәргә арам берип уни бош
қой; хәлқиңниң намратлири униңдин жиғип йесун,
улардин ашқинини жаңгалдики һайванлар йесун;
шундақла үзүмзарлиғиң билән зәйтунзарлиғиңниму
шундақ қилғин.□ ■

■ **23:4** Қан. 22:1, 2; Луқа 6:27; Фил. 2:4 ■ **23:5** Қан. 22:4 ■ **23:6** Қан. 27:19 ■ **23:8** Қан. 16:19; 1Сам. 8:3; Пәнд. 19:6; Топ. 7:7 ■ **23:9** Мис. 22:21; Лав. 19:33; Қан. 24:17 □ **23:11** **«Лекин йәттинчи жили йәргә арам берип уни бош қой;...»** — Худа Өз хәлқигә шундақ әмир бәргән екән, әлвәттә улардин хәвәр алиду. Бу әмиргә бағлиқ вәдиләр тоғрисида «Лав.» 25:1-7, 11, 12ни, болупму 20-22-айәтләрни көрүң. ■ **23:11** Лав. 25:4, 5

12 Алтә күн ичидә өз ишиңни ада қилип, йәттинчи
күни арам елишиң зөрүр. Буниң билән кала-
ешәклириң арам тапиду, дедигиңниң оғли билән
мусапир кишиму һардуқини чиқириду.■
13 Мән саңа ейтқинимниң һәммисини көңүл бөлүп
ада қил; башқа илаһларниң намини тилиңға алма;
булар һәтта ағзиңғиму чиқмисун.□ ■

Үч муһим һейт-байрам

14 Һәр жилда үч қетим мениң үчүн һейт өткүзгин.
15 Алди билән «петир нан һейти»ни өткүз; саңа әмир
қилғинимдәк Абиб ейидики бекитилгән күнләрдә
йәттә күн петир нан йегин; чүнки шу айда сән
Мисирдин чиққан едиң. Шу һейтта һечкиши алдимға
қуруқ қол кәлмисун.■
16 Сән әҗир қилип териған етиздики зираитиңниң
тунҗа һосулини орғанда «орма һейти»ни өткүз;
шундақла сән әҗир сиңдүрүп йәрдин ахирқи һосул-
мәһсулатлириңни жил ахирида жиққанда «һосул
жиғиш һейти»ни өткүз.□
17 Жилда үч қетим әркәклириңниң һәммиси Рәб
Пәрвәрдигарниң һозуриға һазир болсун.
18 Сән маңа аталған қурбанлиқниң қенини
хемиртуруч селинған нан билән сунмиғин; һейт

■ **23:12** Мис. 20:8; 31:13-17. □ **23:13 «Мән саңа ейтқинимниң һәммисини көңүл бөлүп ада қил»** — ибраний тилида «Мән силәргә ейтқиним... ада қилиңлар» дейилиду. ■ **23:13** Чөл. 32:38; Йә. 23:7; Зәб. 15:4; Һош. 2:19; Зәк. 13:2 ■ **23:15** Мис. 12:14,15; 13:3; 34:20; Қан. 16:16 □ **23:16 «орма һейти»** — мошу һейт йәнә «һәптиләр һейти» һәм «дәсләпки орма һейти» дәпму атилиду. **«һосул-мәһсулатлириң»** — мошу «һосул-мәһсулатлириң» ашлиқларни һәм һәр хил мевә-чивә мәһсулатлирини өз ичигә алиду. **«һосул жиғиш һейти»** — мошу һейт йәнә «кәпиләр һейти» дәпму атилиду.

қурбанлиғининң йеғини болса кечичә қондуруп әтигичигә сақлима.□
19 Зиминиңдики дәсләпки һосулниң әң яхшсини Пәрвәрдигар Худайиңниң өйигә елип кәл.
Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма.□ ■

Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң йолларни тәйярлиши

20 Мана, Мән бир Пәриштини йолда сени қоғдап, Мән саңа тәйярлиған йәргә елип барсун дәп, алдиңда жүрүшкә әвәтимән. ■
21 Сән униң алдида өзүңгә агаһ бол, униң авазиға қулақ сал. Униң зитиға тәгмә; болмиса, у итаәтсизликлириңни кәчүрмәйду; чүнки Мениң намим униңдидур. □
22 Лекин әгәр сән униң авазиға қулақ селип, Мениң барлиқ буйруғанлиримға әмәл қилсаң, Мән дүшмәнлириңгә дүшмән, күшәндилириңгә күшәндә болимән. ■
23 Чүнки Мениң Пәриштәм алдиңда жүрүп, сени Аморий, Һиттий, Пәриззий, Қананий, Һивий вә Йәбусийларниң зиминиға башлап кириду; Мән уларни йоқитимән.
24 Сән уларниң илаһлириға баш уруп ибадәт қилма вә яки улар қилғандәк қилма; бәлки уларниң *бутлирини*

□ **23:18 «қурбанлиқ»** — бу сөз адәттә «енақлиқ қурбанлиғи» яки «тәшәккүр қурбанлиғи»ни көрситиду. □ **23:19 «Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма»** — бу әмир бәлким әтраптики бутпәрәс хәлиқләрниң мәлум өрп-адитигә әгәшмәслик керәклигини көрситиши мүмкин. Бу тоғрилиқ йәнә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **23:19** Мис. 34:26 ■ **23:20** Мис. 33:2 □ **23:21 «өзүңгә агаһ бол»** — ибраний тилида «өзүңгә қара» («шамар») дегән пеил билән ипадилиниду. 20-айәттә Пәриштиниң уларни «қоғдайдиғанлиғи» (ибраний тилида «қарайдиғанлиғи») «хамар» дегән охшаш пеил билән ипадлиниду. ■ **23:22** Яр. 12:3

үзүл-кесил чеқиват, бут түврүклирини үзүл-кесил кукум-талған қиливәт; □
25 Лекин Худайиңлар Пәрвәрдигарниң ибадитидә болуңлар. Шундақ қилсаңлар У нан билән сүйүңларни бәрикәтләйду; Мән барлиқ кесәлликни араңлардин чиқирип ташлаймән. ■
26 Буниң билән зиминиңда бойидин ажрап кетидиған яки туғмас һеч бир аял яки чарпай болмайду; өмрүңниң күнлирини толуқ қилимән.■
27 Мән сениң алдиңда вәһимимни әвәтимән, қайси таипигә йеқинлашсаң шуларни паракәндә қилимән; шуниң билән һәммә дүшмәнлириңни кәйнигә яндуруп қачуримән. ■
28 Һивийлар, Қананийлар вә Һиттийларни алдиңдин қоғлап чиқириветишкә серик һәриләрни алдиңда жүрүшкә әвәтимән. □ ■
29 Амма зиминниң Харабилишип, далада вәһший һайванлар көпийип саңа хәвп болуп қалмаслиғи үчүн, шу әлләрни алдиңдин бир жилғичә һайдивәтмәймән,
30 Бәлки сән көпийип, зиминни *пүтүнләй* мирас қилип болғичә, аз-аздин һайдап туримән.
31 Сениң зиминиңниң чегарилирини Қизил Деңиздин тартип Филистийләрниң деңизиғичә, шуниңдәк чөлдин тартип *Әфрат* дәриясиғичә бекитимән; чүнки зиминда туруватқанларни һайдиветип йерини егилишиң үчүн, уларни қолуңға

□ **23:24 «уларниң бутлирини үзүл-кесил чеқивәт,...»** — яки «уларни (Қананийларниң) йоқитип,...». ■ **23:25** Мис. 15:26; Қан. 7:15 ■ **23:26** Қан. 7:14 ■ **23:27** Мис. 14:24; Йә. 10:10 □ **23:28 «серик һәрә»** — бу исим ибраний тилида адәттики һәридин чоң вә техиму чаққақ бир хил һәрини көрсәтсә керәк. ■ **23:28** Қан. 7:20; Йә. 24:12

тапшуримән. □ ■
32 Сән улар билән вә яки илаһлири билән һеч қандақ
бир әһдә түзмә. ■
33 Уларниң сени алдимда гунаға патқузмаслиғи үчүн
уларни зиминиңда қәтъий турғузма. Чүнки мабада
сән уларниң илаһлириниң ибадитидә болсаң, бу иш
саңа қапқан болиду.■

24

Худаниң Мусаниң вастиси билән Исраил хәлқи билән муқәддәс әһдини түзүши

1 У Мусаға йәнә: — «Сән берип, өзүң билән
биллә Һарун, Надаб, Абиһуни вә Исраилларниң
ақсақаллири арисидин йәтмиш адәмни елип,
Пәрвәрдигарниң һозуриға чиқип, жирақта туруп
сәждә қилиңлар.
2 Пәқәт Мусала Пәрвәрдигарниң алдиға йеқин
кәлсун; башқилар йеқин кәлмисун, хәлиқ униң
билән биллә үстигә чиқмисун, — деди.

3 Муса келип Пәрвәрдигарниң барлиқ сөзлири билән
һөкүмлирини халайиққа дәп бәрди; пүткүл халайиқ
бир авазда: — Пәрвәрдигарниң ейтқан сөзлириниң
һәммисигә әмәл қилимиз! — дәп жавап бериштi.■
4 Андин Муса Пәрвәрдигарниң һәммә сөзини
хатириливелип, әтиси сәһәр қопуп тағниң түвидә
бир қурбангаһни ясап, шу йәрдә Исраилниң он икки

□ **23:31 «Филистийләрниң деңизи»** — «Оттура Деңиз»ни көрситиду. ■ **23:31** Чөл. 34:3, 4 ■ **23:32** Мис. 34:12,15; Қан. 7:2 ■ **23:33** Йә. 23:13; һак. 2:3 ■ **24:3** Мис. 19:8; 24:7; Қан. 5:27

қәбилисиниң сани бойичә он икки таш түврүкни
тиклиди.
5 Йәнә Исраилларниң бир нәччә жигитлирини
әвәтти, улар берип Пәрвәрдигарға көйдүрмә
қурбанлиқлар сунди, енақлиқ қурбанлиғи сүпитидә
бир нәччә топақниму союп сунди.
6 Андин Муса қанниң йеримини қачиларға қачилиди,
йәнә йеримини қурбангаһ үстигә чачти.
7 Андин у әһдинамини қолиға елип, хәлиққә
оқуп бәрди. Улар жававән: — Пәрвәрдигарниң
ейтқининиң һәммисигә қулақ селип, итаәт қилимиз!
— дейишти.□
8 Шуниң билән Муса қачилардики қанни елип,
хәлиққә сепип: — Мана, бу Пәрвәрдигар мошу
сөзләрниң һәммисигә асасән силәр билән бағлиған
әһдиниң қенидур, деди.■
9 Андин кейин Муса вә Һарун, Надаб вә Абиһу
Исраилларниң ақсақаллиридин йәтмиш адәм билән
биллә тағ үстигә чиқишти.
10 Улар шу йәрдә Исраилниң Худасини көрди; униң
айиғиниң астида худди көк яқуттин ясалған нәпис
паяндаздәк, асман гүмбизидәк сүпсүзүк бир жисим
бар еди. □ ■
11 Лекин у Исраилларниң мөтивәрлиригә қол
тәккүзмиди; улар Худани көрүп турди һәмдә йәп-
ичишти.

Мусаниң йәнә Синай тегиға чиқиши

□ **24:7 «хәлиққә оқуп бәрди»** — ибраний тилида «хәлиқниң қулақлириға оқуп бәрди». ■ **24:8** Ибр. 9:20; 1Пет. 1:2 □ **24:10 «улар шу йәрдә Исраилниң Худасини көрди»** — йәни, Худаниң Өзини аян қилғанлиғини көрди. ■ **24:10** Вәһ. 4:6

12 Пәрвәрдигар Мусаға: — Тағ үстигә, қешимға
чиқип шу йәрдә турғин. Саңа уларға үгитишкә таш
тахтайларни, йәни Мән йезип қойған қанун-әмирни
беримән, деди.
13 Шуниң билән Муса қопуп, Ярдәмчиси Йәшуани
елип маңди. Муса Худаниң теғиға чиқти.
14 У авал ақсақалларға: Биз йенип кәлгичә мошу
йәрдә бизни сақлап туруңлар. Мана, Һарун билән хур
силәрниң йениңларда қалиду; әгәр бирисиниң иш-
дәваси чиқса, уларниң алдиға барсун, — деди.
15 Шуниң билән Муса тағниң үстигә чиқти вә тағни
булут қаплиди.
16 Пәрвәрдигарниң җуласи Синай теғиниң үстидә
тохтиди; булут уни алтә күнгичә қаплап турди;
йәттинчи күни, Пәрвәрдигар булут ичидин Мусани
чақирди;
17 Пәрвәрдигарниң җуласиниң қияпити
Исраилларниң көз алдида тағниң чоққисида
һәммини жутқучи оттәк көрүнди. ■
18 Муса булутниң ичигә кирип, тағниң үстигә чиқип
кәтти. Муса қириқ кечә-күндүз тағда турди.

25

Ибадәт чедири үчүн сунулидиған һәдийәләр

1 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға ейтқин, улар Маңа бир «көтәрмә
һәдийә»ни кәлтүрсун; кимниң көңли һәдийә

■ **24:17** Ибр. 12:29

сунушқа хуш болса, униңдин Маңа сунулидиған
«көтәрмә һәдийә»ни тапшурувелиңлар. □ ■
3 Силәр улардин тапшурувалидиған көтәрмә һәдийә:
— Алтун, күмүч, мис,
4 көк, сөсүн вә қизил рәңлик жип, канап рәхт, тивит,
5 қизил боялған қочқарниң терилири, делфинниң
терилири, акатсийә яғичи, □
6 чирақ үчүн зәйтун мейи, «мәсиһләш мейи» вә
хушбуй үчүн хушбуй дора-дәрмәкләр,
7 әфод билән «қошен»ға орнитилидиған ақ һеқиқ вә
башқа есил ташлар болсун. □ ■
8 Мениң өзлири арисида макан қилишим үчүн
шулардин Маңа бир муқәддәс туралғуни ясисун.
9 Уни Мән саңа барлиқ көрсәтмәкчи болғинимға
асасән, йәни ибадәт чедириниң нусхиси вә барлиқ
әсвап-сайманлириниң нусхисиға опохшаш қилип
ясаңлар.

Әһдә сандуғи

□ **25:2 «көтәрмә һәдийә»** — каһин яки һәдийәни сунғучи Пәрвәрдигарниң алдиға икки қоллап егиз көтирип апиридиған алаһидә һәдийә. Мошу айәттә дейилгән «көтәрмә һәдийә» көплигән хәлиқ елип келидиған, чоң көләмлик һәдийә болиду. Шүбһисизки, мәзкур «көтәрмә һәдийә»ниң һәр бир қисмини сунғучи киши өзи Худа алдида икки қоллап көтирип униңға атайду (35:22, 24). ■ **25:2** Мис. 35:5; 1Тар. 29:3,5,9,14; Әзра 2:68; 3:5; Нәһ. 11:2 □ **25:5 «делфинниң терилири»** — яки «деңиз ейиқиниң терилири» яки «борсуқниң терилири». □ **25:7 «Әфод» вә «қошен»** —Булар тоғрилиқ 6-14-айәтләргә қаралсун. У җилиткидәк бир хил алаһидә кийим болуп, ичидә Худаниң керәк болған ишлар тоғрилиқ йолини яки ирадисини көрситидиған «Урим» вә «Туммим» дегән алаһидә икки таш сақлақлиқ еди. ■ **25:7** Мис. 28:4-14

10 Улар акатсийә яғичидин бир сандуқ ясисун. Униң
узунлуғи икки йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз,
егизлиги бир йерим гәз болсун. □ ■

11 Сән уни сап алтун билән қаплиғин; ичи вә сиртини
алтун билән қаплап, униң үстүнки қисминиң
чөрисигә алтундин гирвәк чиқар.

12 Униңға алтундин төрт һалқа қуйдуруп, төрт
четиқиға бекиткин. Бир тәрипигә икки һалқа, йәнә
бир тәрипигә икки һалқа болсун. □

13 Сән һәм акатсийә яғичидин икки балдақ ясап, һәр
иккисини алтун билән қаплиғин;

14 андин сандуқ улар арқилиқ көтирилсун
дәп, балдақларни сандуқниң икки йенидики
һалқилиридин өткүзүп қойғин.

15 Балдақлар һемишә сандуқтики һалқида турсун;
улар униңдин чиқирилмисун.■

16 Мән саңа беридиған һөкүм-гуваликни сандуққа
қойғин.□ ■

17 Сандуқниң *япқучи сүпитидә* сән алтундин узунлуғи
икки йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз болған бир

□ **25:10 «акатсийә яғичи»** — интайин қаттиқ, узунғичә чиримайдиған бир хил яғачтур. **«гәз»** —Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз» — адәмниң җәйнигидин бармиғиниң учиғичә болған арилиғиға (тәхминән 45 сантиметр) баравәр келиду. ■ **25:10** Мис. 37:1; Ибр. 9:1 □ **25:12 «төрт четиқиға»** — яки «төрт путиға». ■ **25:15** 1Пад. 8:8 □ **25:16 «саңа беридиған һөкүм-гуваликъ»** — Худа Мусаға тапшуридиған «он пәрз» яки «он әмир» пүтүлидиған икки таш тахтайни көрситиду (31:18ни көрүң). Немишкә «гуваликъ» дейилиду? Чүнки «он пәрз» Худаниң һәққаний тәбиитигә гуваликъ бериду. ■ **25:16** Ибр. 9:4

«кафарәт тәхти» ясиғин. □ ■
18 Икки керубни алтундин соқуп ясиғин. Уларни
кафарәт тәхтиниң икки тәрипигә орнатқин. □ ■
19 Бир керубни бир тәрипигә, йәнә бир керубни
йәнә бир тәрипигә орнитиш үчүн ясиғин. Икки
тәрипидики керубларни кафарәт тәхти билән бир
гәвдә қилиңлар. □
20 Керублар бир-биригә йүзләнсун, қанатлирини
кафарәт тәхтиниң үстигә керип, қанатлири билән
уни япсун; керубларниң йүзи кафарәт тәхтигә
қаритилсун.■
21 Сән кафарәт тәхтини сандуқниң үстигә қоюп, Мән
саңа беридиған һөкүм-гуваликни сандуқниң ичигә
қойғин. ■
22 Мән шу йәрдә сән билән көрүшимән; кафарәт
тәхти үстидә, йәни һөкүм-гувалиқ сандуғиниң
үстидики икки керубниң оттурисида туруп саңа

□ **25:17 «кафарәт»** — (ибраний тилида «кафар» яки «киппур») дегәнниң түп мәнаси «йепиш»тин ибарәт. Гуналарға «кафарәт кәлтүрүш» дегәнлик «гуналарни йепиш» дегәнликтур. Тәврат дәвридә Худа гуналарни вақитлиқ «япатти» вә шуниңдәк шу гуналардин товва қилип қурбанлиқ кәлтүргән бәндилирини кәчүрүм қилатти. Инжил дәври кәлгәндә у Мәсиһниң қурбанлиғи вастиси билән инсанларниң гуналирини «елип ташлайду» («Юһ.» 1:29, 36ни көрүң). Мошу йәрдә сандуқниң япқучини «кафарәт тәхти» дәп тәрҗимә қилдуқ, чүнки 22-айәттә: «Мән шу йәрдә сән билән көрүшимән; кафарәт тәхти үстидә... туруп саңа ... сөз қилимән» дейилиду. Демәк, бу җай Худаниң олтарған бир тәхтигә охшаштур. ■ **25:17** Мис. 37:6 □ **25:18 «Керублар»** — бәлким аләмдики әң күчлүк вә әң жуқури дәриҗилик пәриштиләр яки мәхлуқлар болуши мумкин. «Тәбирләр»ни вә мунасивәтлик сехмини көрүң. ■ **25:18** Ибр. 9:5 □ **25:19 «икки тәрипидики керубларни кафарәт тәхти билән бир гәвдә қилиңлар»** — яки «икки тәрипидики керублар билән кафарәт тәхти бир пүтүн алтундин ясалсун». ■ **25:20** Ибр. 9:5 ■ **25:21** Ибр. 9:4, 5

Исраилларға йәткүзүшкә тапшуридиған барлиқ әмирлирим тоғрисида сөз қилимән.■

Ширә

23 Һәм акатсийә яғичидин узунлуғи икки гәз, кәңлиги
бир гәз, егизлиги бир йерим гәз болған бир ширә
ясиғин.
24 Уни сап алтун билән қаплап, униң үстүнки
қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк чиқар.
25 Сән ширәниң чөрисигә төрт илик егизликтә бир
ләв ясиғин; бу ләвниң чөрисигиму алтундин бир
гирвәк чиқар. □
26 Сән у ширәгә алтундин төрт һалқа ясап, бу
һалқиларни ширәниң төрт бүҗигидики четиққа
орнатқин.
27 Ширәни көтиришкә балдақлар өткүзүлсун дәп,
һалқилар ширә левигә йеқин бекитилсун.
28 Балдақларни акатсийә яғичидин ясап, алтун билән
қаплиғин; ширә улар арқилиқ көтирилиду.
29 Ширәгә яндап легән, қача-тәхсә, пиялә вә «шарап
һәдийәлири»ни чачидиған қәдәһләрни ясиғин;
уларни сап алтундин ясиғин.
30 Мениң һозурумда турушқа сән ширәгә һемишә
«тәқдим нан»ни қойғин.□

■ **25:22** Чөл. 7:89 □ **25:25 «егизликтә»** — яки «кәңликтә». Мунасивәтлик схемини көрүң. **«ләв» вә «ләвниң чөрисигә чиқирилған гирвәк»** — буларниң рольи бәлким ширәниң үстидики нанларни чүшүп кетиштин сақлаштур. □ **25:30 «тәқдим нанлар»** — ибраний тилида «һозури нанлар» («Худаниң һозуридики нанлар»). Адәттә җәмий он икки парчә нан қоюлатти. Бу Исраилларниң он икки қәбилисигә вәкиллик қилатти. Исраил каһинлири нанларни тизип қоюш арқилиқ, өзлириниң әмгәк мевилирини Пәрвәрдигарға аташни халайдиғанлиғини, бу арқилиқ өзлири еришкән мол һосулниң Пәрвәрдигарниң ата қилғанлиғини етирап қилишни билдүрүш еди («Лав.» 24:5-6).

Чирақдан

31 Сән һәм сап алтундин бир чирақдан ясиғин. У
чирақдан соқуп ясалсун; чирақданниң пути, ғоли,
қәдәһлири, ғунчә вә чечәклири пүтүн бир алтундин
соқулсун. □ ■
32 Чирақданниң ғолиниң икки йенидин алтә шахчә
чиқирилсун — чирақданниң бир йенидин үч
шахчә, чирақданниң йәнә бир йенидин үч шахчә
чиқирилсун;
33 бир йенидики һәр бир шахчидә бадам гүли
шәклидә ғунчиси вә чечиги болған үч қәдәһ
чиқирилсун, йәнә бир йенидики һәр бир шахчидә
бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған үч
қәдәһ чиқирилсун. Чирақданға чиқирилған алтә
шахчиниң һәммиси шундақ ясалсун.
34 Чирақданниң *ғолидин* бадам гүли шәклидә ғунчиси
вә чечиги болған төрт қәдәһ чиқирилсун. □
35 Булардин башқа *биринчи* икки шахчиниң астида
бир ғунчә, *иккинчи* икки шахчиниң астида бир
ғунчә, *үчинчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә
болсун; чирақданға чиқирилған алтә шахчиниң асти
һәммиси шундақ болсун.
36 Униң шу ғунчилири һәм шахчилири чирақдан
билән бир гәвдә қилинсун — бир пүтүн сап алтундин
соқуп ясалсун.
37 Сән чирақданниң йәттә чириғини ясиғин;
чирақлар удулға йоруқ чүшүрәлиши үчүн үсти
тәрәпкә орнитилсун.

□ **25:31 «чирақданниң... қәдәһлири, ғунчә вә чечәклири»** — булар чирақданға чиқирилған шу хил нусхиларни көрситиду. 32-40-айәтләр вә мунасивәтлик схемини көрүң. ■ **25:31** Мис. 37:17 □ **25:34 «ғолидин»** — йәни ғолиниң үстүнки қисмидин. 35-айәтни көрүң.

38 Униң пилик қайчилири билән күлданлири сап
алтундин ясалсун.

39 Чирақдан вә униң барлиқ әсваплири бир талант сап
алтундин ясалсун.□

40 Саңа тағда аян қилинған нусха бойичә буларни
еһтият билән ясиғин.■

□ **25:39 «бир талант алтун»** — бәлким 4.4 килограмчә болуши мүмкин. ■ **25:40** Рос. 7:44; Ибр. 8:5

Ибадәт чедириниң әсваплири

26

Ибадәт чедири — йопуқлири

1 Муқәддәс чедирни он парчә йопуқтин ясатқин;
йопуқлар непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн
вә қизил жиплар арилаштурулуп ишләнсун; униңға
керубларниң сүритини чевәр қолларға нәпис қилип
кәштиләп чиқарғузғин. ■
2 Һәр бир йопуқниң узунлуғи жигирмә сәккиз гәз,
кәңлиги төрт гәз болуп, һәр бир йопуқ охшаш чоң-
кичикликтә болсун.
3 Йопуқларниң бәши бир-биригә улансун, қалған бәш
йопуқму һәм бир-биригә улансун.
4 Сән улап чиқилған биринчи чоң парчиниң әң
четидики қисмиға бир тәрипигә рәңги көк измә
қадиғин, шуниңдәк улап чиқилған иккинчи чоң
парчиниң әң четидикисиниң бир тәрипигиму һәм
шундақ қилғин.
5 Биринчи чоң парчиниң әң четидики қисмиға
әллик измә қадиғин, иккинчи чоң парчиниң әң
четидикисигиму әллик измә қадиғин. Измиләр бир-
биригә удулмуудул болсун.
6 Муқәддәс чедир бир пүтүн болсун үчүн алтундин
әллик илғу ясап, икки чоң парчә йопуқни шу илғулар
билән бир-биригә туташтурғин.
7 Муқәддәс чедирни йепиш үчүн өшкә тивитидин
йопуқларни ясиғин; йопуқтин он бир парчә ясиғин.
■
8 Йопуқларниң һәр бириниң узунлуғи оттуз гәз,
кәңлиги төрт гәз болуп, он бир йопуқниң һәммиси
охшаш чоң-кичикликтә болсун.
9 Йопуқларниң бәшини улап бир қилип, қалған алтә
йопуқниму улап бир қилип, алтинчи йопуқни икки

■ **26:1** Мис. 36:8 ■ **26:7** Мис. 36:14

қат қилип, чедирниң алди тәрипигә саңгилитип
қойғин.□
10 Сән биринчи улап чиқилған чоң парчиниң әң
четидики қисмиға әллик измә, иккинчи улап
чиқилған чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик
измә қадиғин.
11 Сән һәм мистин әллик илғу ясап, чедир бир пүтүн
болсун үчүн уларни измиләргә өткүзүп икки чоң
парчини улап қойғин.
12 Лекин йопуқниң чедирниң кәйнидин ешип қалған
қисми, йәни ешип қалған йерим парчиси чедирниң
кәйни тәрипидә саңгилап турсун.
13 Чедир йопуқлириниң чедирниң бойидин артуқ
қисми, йәни у тәрипидин бир гәз, бу тәрипидин бир
гәз, чедирниң икки тәрипидин саңгилап, уни *толуқ*
япсун.□
14 Буниңдин башқа, чедирға қизил боялған қочқар
терисидин йопуқ ясап япқин, андин униң үстидинму
делфин терисидин ясалған йәнә бир йопуқни
қаплиғин.
15 Муқәддәс чедирниң тик тахтайлирини акатсийә
яғичидин ясап тиклигин.
16 Һәр бир тахтайниң узунлуғи он гәз, кәңлиги бир
йерим гәз болсун.
17 Һәр бир тахтайниң иккидин туруми болсун, һәр
икки тахтай шулар билән бир-биригә четилсун;

□ **26:9 «чедирниң алди тәрипигә саңгилитип қойғин»** — яки «чедирниң кәйнигә қайрип қойғин». Мунасивәтлик схемини көрүң.
□ **26:13 «чедирниң икки тәрипидин саңгилап, уни толуқ япсун»** — канап рәхттин (кәндир рәхттин) қилинған ичидики йопуқниң узунлуғи жигирмә сәккиз гәз болғачқа, чедирниң икки тәрипигә толуқ йәтмәйтти; йопуқ билән йәрниң арилиғида бир гәз арилиқ қалатти. Өшкә тивитидин қилинған йопуқниң узунлуғи оттуз гәз болғачқа, чедирни толуқ япатти. Чедирниң схемилирини көрүң (вә мунасивәтлик схемини көрүң).

чедирниң барлиқ тахтайлирини шундақ ясиғин.
18 Чедирниң тахтайлирини шундақ ясиғин;
жигирмисини җәнуп тәрәпкә тиклигин;
19 бу жигирмә тахтайниң тегигә күмүчтин қирик
тәглик ясиғин; бир тахтайниң *астидики* икки туруми
үчүн иккидин тәглик, йәнә бир тахтайниң икки
туруми үчүн иккидин тәглик ясиғин.
20 Шуниңдәк чедирниң удул тәрипидә, йәни шимал
тәрипидә жигирмә тахтай болсун;
21 буларниң қирик тәглиги күмүчтин болсун;
бир тахтайниң тегигә иккидин тәглик, йәнә бир
тахтайниң тегигә иккидин тәглик орунлаштурулсун.
22 Чедирниң кәйни тәрипигә, йәни ғәрип тәрәпкә
алтә тахтай ясап тиклигин.
23 Чедирниң кәйни тәрипидики икки булуңға икки
тахтай ясап орнатқин.
24 Бу *булуң тахтайлири* астидин үстигичә икки қат
қилинип *тахтайларни* өз ара четиштурсун, үсти бир
һалқиға бекитилсун. Һәр иккиси шундақ қилинип,
икки булуңға тикләнсун. □
25 Арқа тәрәптә сәккиз тахтай болиду, уларниң
күмүчтин ясалған он алтә тәглиги болиду; бир
тахтайниң тегидә икки тәглик, йәнә бир тахтайниң
тегидә икки тәглик болиду.
26 Буниңдин башқа сән акатсийә яғичидин балдақ

□ **26:24 «...тахтайлири ... икки қат қилинип тахтайларни өз ара четиштурсун»** — булуң тахтайлириниң қайси шәкилдә екәнлигигә бир немә дейиш тәс. Һеч болмиғанда улар кәйнидики тахтайлар һәм яндики тахтайларни бир-биригә туташтуруш рольини ойниши керәк; бизниңчә булуң тахтайлири йенидики тахтайларға турумлири билән четилиши керәк (17-айәтни көрүң). Бәзи алимларниң пикричә булуң тахтайлири оттурисидин егилип, «үч бүҗәклик сизғуч шәкли»дә (йәни «Л» шәклидә) қилинған болуши мүмкин. Мунасивәтлик схемини көрүң.

ясиғин; чедирниң бу тәрипидики тахтайларға бәш
балдақни,
27 чедирниң у тәрипидики тахтайларға бәш
балдақни, чедирниң арқа тәрипидики тахтайларға,
йәни ғәрип тәрипидики тахтайларға бәш балдақни
ясиғин.
28 Тахтайларниң оттурисидики оттура балдақ бу
тәрәптин у тәрәпкә йетидиған болсун.
29 Тахтайларни алтун билән қаплап, балдақлар
өткүзүлидиған һалқиларни алтундин ясап,
балдақларни алтун билән қаплиғин.
30 Чедирни саңа тағда аян қилинған нусха бойичә
ясап тиклигин.■
31 Сән непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә
қизил жиплар арилаштурулуп ишләнгән бир пәрдә
ясиғин; уни чевәр қоллар керубларниң сүритини
нәпис қилип чүшүрүп кәштиләп чиқсун. ■
32 Уни акатсийә яғичидин ясалған төрт хадиға есип
қойғин. Бу хадилар алтун билән қаплансун, һәр
бириниң алтун илмики болсун; хадилар күмүчтин
ясалған төрт тәгликкә орнитилсун.
33 Пәрдә чедир йопуғидики илмәкләргә есилип
саңгилитип қоюлсун; андин һөкүм-гувалиқ
сандуғини шу йәргә кәлтүрүп, пәрдиниң ичигә елип
киргин. Шуниң билән пәрдә силәр үчүн муқәддәс
жай билән әң муқәддәс жайниң оттурисидики бир
айрима пәрдә болсун.
34 Андин сән «кафарәт тәхти»ни әң муқәддәс
жайдики һөкүм-гувалиқ сандуғиниң үстигә қойғин.
35 Ширә болса пәрдиниң тешиға орунлаштурулсун;
чирақданни ширәниң удулиға, чедирниң җәнуп
тәрипигә қойғин; ширәни шимал тәрипигә қойғин.

■ **26:30** Мис. 25:9,40; Рос. 7:44; Ибр. 8:5 ■ **26:31** Мис. 36:35

36 Буниңдин башқа сән чедирниң кириш eғизиға
непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил
жиплар арилаштурулуп ишләнгән бир пәрдә ясиғин;
у кәштичи тәрипидин кәштиләнсун. ■

37 Бу пәрдә үчүн акатсийә яғичидин бәш хада ясап,
уларни алтун билән қаплиғин; һәр бириниң алтун
илмики болсун; уларниң тегигә бәш данә тәгликни
мистин қуюп тәйярлатқин.

■ **26:36** Мис. 36:37

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси

27

Қурбангаһ

1 Сән қурбангаһни акатсийә яғичидин ясиғин.
Қурбангаһ төрт часа болсун; узунлуғи бәш гәз,
кәңлиги бәш гәз, егизлиги үч гәз қилинсун. ■
2 Униң төрт бүҗигигә қоюлидиған мүңгүзлирини
ясиғин; мүңгүзлири қурбангаһ билән бир гәвдә
қилинсун. Қурбангаһни мис билән қаплиғин.
3 Қурбангаһниң яғ *вә күлини* елишқа дасларни
ясиғин; униңға хас болған гүҗәкләрни, кориларни,
лахшигирларни вә отданларниму ясиғин; униң
барлиқ әсваплирини ясашқа мис ишләткин.
4 Қурбангаһ үчүн мистин бир шала ясиғин; шаланиң
төрт бүҗигигә төрт мис һалқа ясап бекитип қойғин.
5 Шалани қурбангаһниң қап белиниң астидики
гирвәктин төвәнрәк туридиған қилғин, шундақта
шала қурбангаһниң дәл оттурисида болиду. □
6 Қурбангаһқа икки балдақ ясиғин; улар акатсийә
яғичидин болсун, уларни мис билән қаплиғин.
7 Қурбангаһни көтәргәндә, балдақлар униң икки
йенида болуши үчүн, уларни һалқиларға өткүзүп
қойғин.
8 Қурбангаһни тахтайлардин ясиғин, ичи бош
болсун; у тағда саңа аян қилинған нусха бойичә
һүнәрвәнләр тәйяр қилсун.

■ **27:1** Мис. 38:1 □ **27:5** **«шала»** — барлиқ айәтләрдин қариғанда, шаланиң функсийиси мундақ: (1) қурбангаһниң отханисидики отни көтириш; (2) шалани көтәргәндә қурбангаһму тәң көтирилиш; шала қурбангаһниң асти тәрипигә, йәнә гирвәкниң астиға қоюлғачқа, шалани көтәргәндә гирвәккә терилип қурбангаһму тәң көтириләтти. «Қошумчә сөз»имиз һәм чедирниң схемилирини көрүң (мунасивәтлик схемини көрүң).

Ибадәт чедириниң һойлиси

9 Муқәддәс чедирниң һойлисиниму ясиғин.
Һойлиниң җәнубиға, йәни җәнупқа йүзләнгән
тәрипигә непиз тоқулған ақ канап рәхттин
пәрдиләрни тоқуғин; шу тәрипиниң узунлуғи йүз
гәз болсун. ■
10 Пәрдиләрни есишқа жигирмә хада ясалсун;
уларниң тегигә қоюшқа жигирмә мис тәглик
ясалсун; хадиларниң илмики билән балдақлар болса
күмүчтин ясалсун.□
11 Шуниңға охшаш шимал тәрипидиму узунлуғи йүз
гәз келидиған пәрдә болсун. Пәрдиләрни есишқа
жигирмә хада ясалсун; уларниң тегигә қоюшқа
жигирмә мис тәглик ясалсун; хадиларниң илмики
билән балдақлар болса күмүчтин ясалсун.
12 Һойлиниң ғәрип тәрипидә узунлуғи әллик гәз
келидиған пәрдә болсун; униң он хадиси вә он
тәглиги болсун.
13 Һойлиниң шәриқ тәрипи, йәни күн чиқишқа
йүзләнгән тәрипиниң кәңлиги әллик гәз болсун.
14 Бир тәрипидә он бәш гәз келидиған пәрдә болсун;
униң үч хадиси билән үч тәглиги болсун.
15 Йәнә бир тәрипидә он бәш гәз келидиған пәрдә
болсун; униң үч хадиси билән үч тәглиги болсун.
16 Һойлиниң кириш еғизиға жигирмә гәз келидиған
бир пәрдә қоюлсун; пәрдә непиз тоқулған ақ канап
рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп,
кәштичи тәрипидин кәштиләнсун. Униң төрт хадиси
билән төрт тәглиги болсун.

■ **27:9** Мис. 38:9 □ **27:10 «балдақлар»** — улар хадиларни өз ара четип туридиған таяқчилар болуп, хадиларни муқимлаштуруш вә пәрдиләрниму көтириш рольини ойнайду (38:17ни көрүң). «Балдақлар»ниң башқа тәрҗимилири: «һалқилар» яки «чәмбәрләр».

17 Һойлиниң чөрисидики һәммә хадилар күмүчтин
ясалған балдақлар билән бир-биригә четилсун;
уларниң илмәклири күмүчтин, тәгликлири мистин
ясалсун.

18 Һойлиниң узунлуғи йүз гәз, кәңлиги һәр икки
тәрипи әллик гәз болсун; непиз тоқулған ақ канап
рәхттин ишләнгән пәрдиниң егизлиги бәш гәз
қилинсун; хадиларниң тәгликлири мистин ясалсун.

19 Муқәддәс чедирниң иш-хизмитидә
ишлитилидиған барлиқ әсвап-сайманлири һәмдә
барлиқ миқ-қозуқлири, шундақла һойлиниң барлиқ
миқ-қозуқлири мистин болсун.

ИБАДӘТ ЧЕДИРИ (МУҚӘДДӘС ЧЕДИР)
(«Мисирдин чиқиш» 25-31, 35-40-бап)

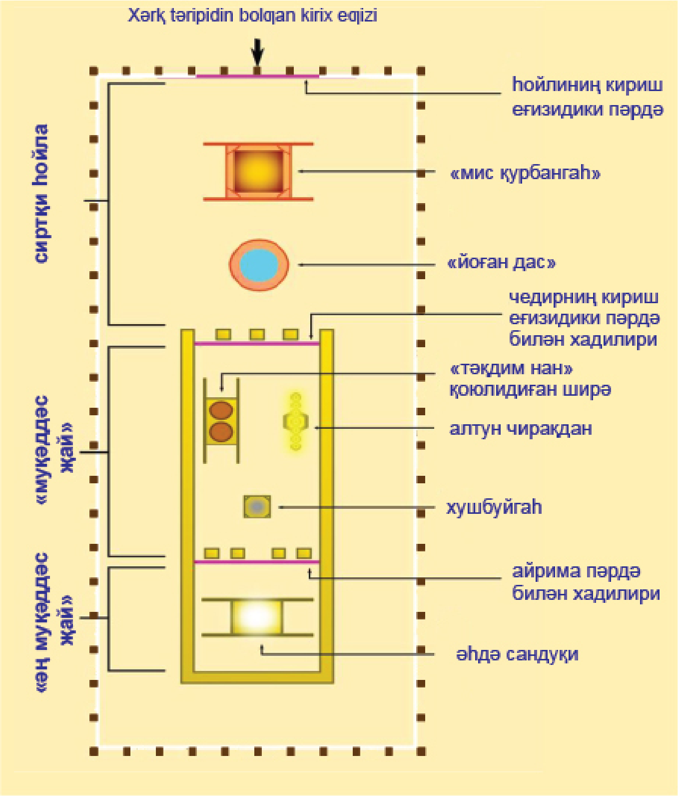

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси

Йениқ туридиған чирақ һәққидики бәлгүлимә

20 — Чирақниң һемишә йениқ туруши үчүн, чираққа
ишлитишкә зәйтундин соқуп чиқирилған сап майни
қешиңға кәлтүрүшкә Исраилларни буйруғин. ■
21 Жамаәт чедириниң ичидә, һөкүм-гувалиқ
сандуғиниң удулидики пәрдиниң ташқирида Һарун
вә оғуллири һәр кечиси әтигәнгичә Пәрвәрдигарниң
алдида чирақларниң йениқ турғузуш ишида болсун.
Бу иш дәвирдин-дәвиргичә Исраилларға әбәдий бир
қанун-бәлгүлимә болсун.□

28

Каһинларниң муқәддәс кийимлири

1 Сән Исраилларниң ичидин акаң Һарун вә униң
оғуллирини өз қешиңға кәлтүргин; уларни, йәни
Һарун вә оғуллири Надаб, Абиһу, Әлиазар вә
Итамарларниң Мениң каһинлиқ хизмитимдә
болуши үчүн йениңға кәлтүргин. ■
2 Акаң Һарунға һәм шәрәп һәм гөзәллик үчүн
муқәддәс кийимләрни тәйярлиғин.
3 Һарунниң Маңа муқәддәс қилинип, Мениң
каһинлиқ хизмитимдә болуши үчүн, Мән әқил-
парасәтниң роһи билән қәлблирини толдурған чевәр
кишиләрниң һәр биригә сөз қилип, уларни алаһидә
кийимләрни тикишкә буйруғин.
4 Улар тикидиған кийимләр мунулардин ибарәт: —
бир қошен, бир әфод, бир тон, кәштиләнгән бир халта
көйнәк, бир сәллә вә бир бәлвағ. Мениң каһинлиқ

■ **27:20** Лав. 24:2 □ **27:21** **«Жамаәт чедири»** — бу ибадәт чедириға берилгән башқа бир нам. ■ **28:1** Ибр. 5:4

хизмитимдә болуши үчүн, улар акаң Һарунға вә
оғуллириға муқәддәс кийимләрни тиксун.□

Әфодниң лайиһилиниши

5 Униңға алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар билән
непиз тоқулған ақ канап рәхт ишлитилсун;
6 әфодни улар алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар
билән непиз тоқулған ақ канап рәхтләрни тәйярлап,
чевәр қолларға нәпис қилип *кәштилитип* ишләтсун.
■
7 Әфодниң икки бешини бир-биргә туташтуруш үчүн
икки долисида мүрилик тасма болсун. □
8 Әфодниң үстидин бағлайдиған, кәштиләнгән бәлвағ
әфод билән бир пүтүн қилинсун вә униңға охшаш
сипта ишлинип, алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар
вә непиз тоқулған ақ канап рәхттин ясалсун. □
9 Икки ақ һеқиқни тепип, уларниң үстигә Исраилниң
оғуллириниң намлирини ойдурғин;
10 уларниң намлириниң алтиси бир яқутқа оюлсун,
қалған алтиси болса йәнә бир яқутқа оюлсун,
һәммиси туғулуш тәртиви бойичә пүтүлсун.
11 Худди яқут нәқишчилири ишлигәндәк, мөһүр
оюлғандәк Исраилниң оғуллириниң намлирини
икки яқутқа ойдурғин; улар алтундин ясалған
көзлүккә бекитилсун.

□ **28:4 «Әфод» вә «қошен»** — булар вә қатарлиқлар тоғрилиқ «Тәбирләр»ни вә мунасивәтлик схемиларни көрүң. «Әфод» жилиткигә охшайдиған бир хил кийим, «қошен» каһинниң мәйдисигә тақилидиған мәйдә янчуқ болуп, үстигә он икки қәбилигә вәкиллик қилидиған он икки қиммәтлик таш бекитилгән. ■ **28:6** Мис. 39:2 □ **28:7 «...икки долисида мүрилик тасма болсун»** — мунасивәтлик схемини көрүң. □ **28:8 «Әфодниң бәлвеғи»** — 5-айәттә тилға елинған бәлвағ әмәс. «Лав.» 8:7ни көрүң.

12 Исраилниң оғуллириға әслətмə таш болсун
үчүн, икки яқутни əфодниң икки мүрилик
тасмисиға қадиғузғин; шундақ болғанда, Һарун
Пəрвəрдигарниң алдида уларниң намлирини
əслəтмə сүпитидə мүрилиридə көтирип жүриду.
13-14 Буниңдин башқа, сəн алтундин йəнə икки
көзлүк вə сап алтундин шойнидəк ешип етилгəн
икки зəнҗир ясатқин; андин ешилмə зəнҗирлəр
көзлүклəргə бекитилсун.□

Қошенниң ясилиши

15 «Һөкүм қошени»ни чевəр қолларға нəпис қилип
кəштилитип ясатқин; уни һəм əфодни ишлигəн
усулда ясиған, алтун вə көк, сөсүн, қизил жиплар
билəн непиз тоқулған ақ канап рəхттин ясиғин. □ ■
16 У икки қат, төрт часа қилинсун; узунлуғи бир
ғерич, кəңлигиму бир ғерич болсун. □
17 Униң үстигə төрт қатар қилип гөһəрлəрни
орнатқин: — биринчи қатарға қизил яқут, серик
гөһəр вə зумрəт орнитилсун;
18 иккинчи қатарға көк қаштеши, көк яқут вə алмас
орнитилсун;
19 үчинчи қатарға сөсүн яқут, пироза вə сөсүн квартс
орнитилсун;
20 төртинчи қатарға берил яқут, ақ һеқиқ вə анарташ
орнитилсун; буларниң һəммиси алтун көзлүк ичигə
орнитилсун.

□ **28:13-14 «йəнə икки көзлүк»** — мошу икки көзлүк əфодниң икки мүрисигə бекитилгəн, 9-12-айəтлəрдə тилға елинған икки ақ һеқиқ орунлаштурулған көзлүклəрдур. □ **28:15 «Һөкүм қошени»** — ичидики «урим вə туммим» дегəн ташлар арқилиқ Худаниң мəлум иш тоғрисидики ирадисини яки һөкүмини сораш үчүн ишлитилгəн (30-айəтни көрүң). ■ **28:15** Мис. 39:8 □ **28:16 «У икки қат, төрт часа қилинсун»** — демəк, янчуқ шəклидə.

21 Бу гөһәрләр Исраилниң оғуллириниң намлириға
вәкил қилинип, уларниң санидәк он икки болуп,
мөһүр ойғандәк һәр бир гөһәргә он икки қәбилиниң
нами бирдин-бирдин пүтүлсун.
22 Қошенға шойнидәк ешилгән сап алтундин *икки*
ешилмә зәнҗир ясиғин.
23 Қошенға алтундин икки һалқа етип, икки һалқини
қошенниң *жуқуриқи* икки бүҗигигә бекиткин; □
24 андин алтундин ешилип ясалған икки зәнҗирни
қошенниң *жуқуриқи* икки бүҗигидики һалқидин
өткүзүп,
25 ешилгән шу зәнҗирләрниң икки учини икки
көзлүккә бекитип, *көзлүкләрни* әфодниң икки
мүрилик тасмисиниң алди қисмиға орнатқин.
26 Буниңдин башқа сән алтундин икки һалқа ясап,
уларни қошенниң *асти тәрипидики* икки бүҗигигә
бекиткин; улар әфодқа тегишип туридиған қилинип
ичигә қадалсун. □
27 Мундин башқа сән алтундин *йәнә* икки һалқа ясап,
уларни әфодниң икки мүрилик тасмисиниң алди
төвәнки қисмиға, йәни әфодқа улинидиған җайға
йеқин қилип, кәшитиләнгән бәлвағдин егизрәк
қилип бекиткин.
28 Қошенниң әфодниң кәшитиләнгән бәлвеғидин
жуқурирақ туруши, қошенниң әфодтин ажрап
кәтмәслиги үчүн қошенниң һалқисини көк шойна
билән әфодниң һалқисиға четип қойғин.
29 Шундақ қилғанда, Һарун муқәддәс җайға
киргәндә, һөкүм қошенини тақиғачқа, Исраилниң
оғуллириниң намлирини әсләтмә сүпитидә

□ **28:23 «қошенниң жуқуриқи икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «қошенниң икки бешиға». □ **28:26 «қошенниң асти тәрипидики икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «қошенниңИкки бешиға».

жүригиниң үстидә Пәрвәрдигарниң алдида дайим
көтирип жүргән болиду. □
30 Һарун Пәрвәрдигарниң алдиға киргәндә, урим
билән туммим униң жүриги үстидә болуши үчүн,
буларни һөкүм қошенининң ичигә алғин; мошундақ
қилғанда, Һарун Исраилларға бағлиқ һөкүмләрни
һемишә Пәрвәрдигарниң һозурида өз жүриги үстидә
көтирип жүргән болиду.□

Баш каһин кийидиған башқа кийимләр; баш каһинниң оғуллириниң кийимлири

31 Әфодниң *ичидики* тонни пүтүнләй көк рәңлик
қилғин. □ ■
32 Тонниң башқа кийилидиған төшүги дәл
оттурисида болсун; униң житилип кәтмәслиги үчүн
худди бапкар тоқуғандәк, савутниң яқисиға охшаш
чөрисигә пәваз чиқирилсун. □
33-34 Униң етигиниң чөрисигә көк, сөсүн вә қизил
жиптин анарларни тоқуп асқин һәмдә алтун
қоңғурақларни ясап, чөрисидики анарларниң
арилиғиға бирдин есип қойғин; тонниң етигиниң

□ **28:29 «қошен»** — қошен вә униң мунасивәтлик тәпсилатлирини көрүш үчүн мунасивәтлик схемини көрүң. □ **28:30 «урим вә туммим»** — алаһидә бир хил ташлар. Бу ташлар арқилиқ Исраил хәлқи Худадин йол сориса болатти. Һәмдә улардин һәр хил җавап чиқатти; мәсилән, «шундақ», «яқ» дегәндәк. Бәзи әһвалларда һеч қандақ җавап бәрмәслигиму мүмкин (мәсилән, «Һак.» 20:23, «1Сам.» 14:37, 23:2-4, 28:6, «2Сам.» 2:1 қатарлиқларни көрүң). «Урим»ниң мәнаси «нурлар», «Туммим»ниң мәнаси «мукәммәллик» яки «мукәммәл ишлар» дегәнлик; лекин уларниң тәпсилатлири һазир бизгә намәлум. □ **28:31 «Әфодниң ичидики тон»** — тон әфодниң ичигә кийилиду (мунасивәтлик схемини көрүң). ■ **28:31** Мис. 39:22 □ **28:32 «савут»** — җәңчиниң алаһидә кийими.

пүткүл чөрисигә бир алтун қоңғурақ, бир анар, йәнә
бир алтун қоңғурақ, бир анар... бекитилсун. □
35 Һарун хизмәт қилған вақтида шу тонни кийсун;
буниң билән Һарун Пәрвәрдигарниң алдиға
барғанда, йәни муқәддәс җайға, Пәрвәрдигарниң
алдиға кирип-чиққанда униң авази аңлинип туриду-
дә, у өлүмдин аман қалиду.□

36 Андин кейин сән сап алтундин нәпис бир отуғатни
ясап, униң үстигә мөһүргә нәқишләнгәндәк:
«Пәрвәрдигарға муқәддәс қилинди» дәп ойғин; □ ■
37 уни көк рәңлик жип билән сәллисигә чиккин; у
сәлләниң алди тәрипигә тақалсун;
38 у Һаруннниң пешанисидә турсун. Буниң билән
Һарун Исраилларниң муқәддәс қилип кәлтүргән
барлиқ муқәддәс һәдийәлиригә чаплашқан
гуналарни өз үстигә елип көтириду; һәдийәләрниң
Пәрвәрдигарниң алдида қобул қилиниши үчүн
отуғат һемишә униң пешанисигә тақақлиқ турсун.□

□ **28:33-34 «анарлар»** — мошу «анарлар» марҗандәк чоңлуқта тоқулған болуши керәк. □ **28:35 «Һарун ... Пәрвәрдигарниң алдиға кирип-чиққанда *қоңғурақларниң*** авази аңлинип туриду-дә, у өлүмдин аман қалиду» — қоңғурақларниң авазлири Худаға баш каһинниң Исраилға вәкиллик қилидиғанлиғини әслитиду. □ **28:36 «отуғат»** — баш кийимигә тақилидиған кичик тахта яки мәнсәп бәлгүсидин ибарәт. ■ **28:36** Мис. 39:30 □ **28:38 «Исраилларниң муқәддәс қилип кәлтүргән барлиқ муқәддәс һәдийәлиригә чаплашқан гуналар»** — буниң мәнаси: (1) Исраилларниң мошу һәдийә-қурбанлиқларни кәлтүрүштин мәхсити (Худаниң сөзигә асасән) гунайини йепиштин ибарәттур, шуңа һәдийәләр гуна билән мунасивәтлкитур; (2) Исраиллар һәдийә-қурбанлиқлирини кәлтүргинидә кәлтүрүш усулида диққәтсизликтин һәдийәләр гунаға четилип келиши мүмкин яки һәдийә кәлтүргүчиниң нийәтлиригә мәлум яман ғәрәз четилишлиқ болуши мүмкин. Биз иккинчи чүшәнчигә майил.

39 Буниңдин башқа ақ канап рәхттин бир көйнәк
тоқуғин, шуниңдәк канап рәхттин тоқулған
бир сәллә тәйярлиғин; кәштиләнгән бир бәлвағ
ясиғин.□

□ **28:39 «канап рәхттин бир көйнәк тоқуғин»** — яки «канап рәхттин аличипар бир халта көйнәк тиккин». **«кәштиләнгән бир бәлвағ ясиғин»** — бу бәлвағ әфодниңки әмәс. «Лав.» 8:7ни көрүң.

Баш каһинниң муқәддәс кийимлир

40 Һарунниң оғуллириға халта көйнәкләрни
тиккин; уларғиму бәлвағларни тәйярла, уларға

егиз бөкләрниму тиккин; булар уларға һәм шәрәп
һәм гөзәллик болсун.
41 Буларниң һәммисини сән акаң Һарун вә униң
оғуллириға кийдүргин; андин уларниң Мениң
алдимда каһинлиқ хизмитимдә болуши үчүн уларни
мәсиһләп, Маңа муқәддәс қилип айриғин.□
42 Уларниң әврәтлириниң йепиқ туруши үчүн
уларға канап рәхттин тамбал әттүргин; у белидин
янпишиғичә йепип турсун.
43 Һарун вә оғуллири җамаәт чедириға киргәндә
яки муқәддәс җайда хизмәттә болуш үчүн
қурбангаһқа йеқинлашқанда, улар гунакар болуп
өлүп кәтмәслиги үчүн *тамбални* кийивалсун. Бу
униңға вә униңдин кейинки нәсиллири үчүн әбәдий
бир бәлгүлимә болсун.□

29

Һарун вә униң оғуллириниң каһинлиққа айрилиши

1 Уларниң Маңа муқәддәс қилинип, каһинлиқ
хизмитимдә болуши үчүн мундақ ишни ада қилишиң
керәк: — сән бир яш әркәк топақ билән икки қочқарни
талла (һәммиси бежирим болсун) ■
2 һәмдә петир нан, зәйтун мейи иләштүрүлгән петир
тоғач вә зәйтун мейи сүрүлүп мәсиһләнгән петир

□ **28:41 «Мениң алдимда каһинлиқ хизмитимдә болуш»** — бу айәттики «алдимда каһинлиқ хизмитимдә болуш» ибраний тилида «қолға тутқузуш» яки «қолға бериш» дегән сөз билән ипадилиниду. Каһинлиқ вәзиписи асасән Худаниң қурбанлиқлирини өз қолиға елиш билән башлинатти; шуңа улар қолиға һеч қандақ башқа ишларни елишиға болмайтти. □ **28:43 «җамаәт чедириға киргәндә»** — мошу йәрдә чедирниң һойлисиға киришни көрситиду. ■ **29:1** Лав. 8:2; 9:2

һәмәк нанларни тәйярла, буларниң һәммисини буғдай унидин қилғин; □

3 нанларниң һәммисини бир севәткә селип, севәтни, топақни вә икки қочқарни биллә һәдийә қилип кәлтүргин.

4 Сән Һарун вә униң оғуллирини жамаәт чедириниң кириш еғизиға йеқин елип келип, уларни су билән жуйғин;

5 андин кийимлирини елип келип, Һарунға халта көйнәк, әфод тони вә әфодни кийдүргин, қошенни тақиғин; андин белигә әфодниң кәштиләнгән бәлвеғини бағлиғин. □

6 Бешиға сәллини йөгәп, сәллигә муқәддәс отуғатни тақап қойғин.

7 Андин мәсиһләш мейини елип, бешиға қуюп уни мәсиһлигин.■

8 Андин сән униң оғуллирини елип келип, уларға халта көйнәкләрни кийдүргин;

9 уларға, йәни Һарун вә униң оғуллириға бәлвағларни бағлап, егиз бөкләрни кийдүргин. Шуниң билән әбәдий бәлгүлимә бойичә, каһинлиқ хизмити уларниңки болиду; шундақ қилип, сән Һарун билән униң оғуллирини Худаға муқәддәс қилип айрип тайинлиғин.

10 — Сән топақни жамаәт чедириниң алдиға елип кәлгин; елип кәлгиниңдә Һарун билән униң

□ **29:2 «тоғач»** — ибраний тилида бу сөз яки һалқисиман яки чәккүч билән тешилгән бир хил нанларни көрситиду. □ **29:5 «әфод тони»** — тонниң әфод билән зич мунасивети болғачқа, бәзи йәрләрдә «әфод тони» дейилиду. ■ **29:7** Мис. 30:25

оғуллири қоллирини топақниң бешиға қойсун. □ ■
11 Андин сән бу топақни Пәрвәрдигарниң алдида, жамаәт чедириниң кириш еғизиниң йенида боғузлиғин;
12 топақниң қенидин елип бармиғиң билән уни қурбангаһниң мүңгүзлиригә сүрүп, қалған қанниң һәммисини қурбангаһниң түвигә төкүп қуйғин.
13 Ич қарнини йөгәп турған барлиқ майни, шундақла жигәрниң үстидики чава май, икки бөрәк вә уларниң үстидики майни ажритип буларни қурбангаһта көйдүргин.
14 Топақниң гөши, териси вә тезигини болса чедиргаһниң сиртиға елип чиқип, отта көйдүрүвәткин; бу гуна қурбанлиғи болиду.■
15 Андин сән қочқарларниң бирини елип кәлгин; Һарун билән униң оғуллири қоллирини қочқарниң бешиға қойсун;
16 андин сән бу қочқарни боғузлап, униң қенидин қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпкин. ■
17 Қочқарни парчилап, униң ич қарни билән пачақлирини жуюп, уларни гөш парчилири вә башниң үстигә қоюп,
18 пүтүн қочқарни қурбангаһта көйдүргин. Бу Пәрвәрдигарға аталған көйдүрмә қурбанлиқ — от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға хушбуй йәткүзидиған һәдийә болиду.

□ **29:10 «қоллирини топақниң бешиға қойсун** — Тәврат вә Инжил дәвридиму «қолларни башқа қоюш» қол қойғучиларниң қол қоюлғучи билән бир тәрәптә туридиғанлиғи яки униң орнида болидиғанлиғини билдүриду. Мошу йәрдә Һарун вә оғуллириниң «қоллирини башқа қоюш»и «биз мошу қурбанлиққа охшаш Худаға мутләқ аталғанмиз» дегәнни билдүрмәкчи болиду. ■ **29:10** Лав. 1:3 ■ **29:14** Лав. 4:12; Ибр. 13:11 ■ **29:16** Ибр. 9:12,19

19 Кейин сән иккинчи қочқарни елип кәлгин; Һарун
вә униң оғуллири қоллирини қочқарниң бешиға
қойсун.
20 Андин бу қочқарни боғузлап қенидин елип,
Һарунниң оң қулиқиниң юмшиқиға, униң
оғуллириниң оң қулиқиниң юмшиқиға, уларниң
оң қоллириниң чоң бармиғи билән оң путлириниң
чоң бармиғиға сүркәп қойғин, қалған қанни
қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпкин.
□
21 Андин қурбангаһ үстидики қандин вә мәсиһләш
мейидин елип, Һарунниң үстигә, униң кийимлиригә,
шуниңдәк униң оғуллириниң үстигә вә уларниң
кийимлиригиму сәпкин. Шундақ қилип у вә
униң кийимлири, униң оғуллири вә уларниң
кийимлириму униң билән тәң Худаға атап муқәддәс
қилинған болиду.
22 Андин сән қочқарниң мейи, қуйруқ мейи, ич
қарнини йөгәп турған барлиқ май, жигәрниң
үстидики чава май, икки бөрәк вә уларниң үстидики
майни чиқар һәмдә оң арқа путини алғин — (чүнки
бу қочқар каһинлиққа тикләш *қурбанлиғиға аталған*
қочқардур) —
23 — буниңдин башқа сән Пәрвәрдигарниң алдида
қоюлған петир нан севитидин бир гирдини, зәйтун
мейи иләштүрүлгән петир тоғачтин бирни вә петир
һәмәк нандин бирни елип,
24 буларниң һәммисини Һарунниң қоллириға
вә униң оғуллириниң қоллириға қоюп, уларни
«пулаңлатма һәдийә» сүпитидә Пәрвәрдигарниң
алдида пулаңлатқузғин.
25 Андин сән буларни уларниң қоллиридин тапшуруп
елип, Пәрвәрдигарниң алдида хушбуй чиқарсун дәп,

□ **29:20 «қулиқиниң юмшиқиға»** — яки «қулиқиниң учиға».

қурбангаһтики көйдүрмә қурбанлиқниң үстидә қоюп көйдүргин. Бу от арқилиқ Пәрвәрдигарға сунулған һәдийә болиду.
26 Сән Һарунни каһинлиққа тикләш қурбанлиғиға аталған қочқарниң төшини елип «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә Пәрвәрдигарниң һозурида пулаңлатқин; бу сениң үлүшүң болиду. □
27 Шуниңдәк, сән каһинлиққа тикләш қурбанлиғиға аталған қочқарниң «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә пулаңлитилған төши билән «көтәрмә һәдийә» сүпитидә егиз көтирип пулаңлитилған арқа путини, йәни Һарун вә униң оғуллириға беғишланған шу үлүшләрни «муқәддәс» дәп айрип бекиткин. □
28 Шуниң билән бу нәрсиләр әбәдий бәлгүлимә бойичә Исраиллар тәрипидин Һарун вә оғуллириға беғишланған несивә болиду; чүнки у көтәрмә һәдийәдур. Булар Исраиллар тәрипидин сунулидиған енақлиқ қурбанлиқлиридин айрип чиқилип, уларниң Пәрвәрдигарға атап «егиз көтәргән һәдийә»си һесаплинип, «көтәрмә һәдийә» болиду.■
29 Һаруннниң муқәддәс кийимлиригә кейин оғуллири варислиқ қилиду. Улар мәсиһлинип, каһинлиққа тайинланғандә шу кийимләрни кийсун.
30 Оғуллириниң қайсиси униң орнини бесип каһин болса, жамаәт чедириға кирип муқәддәс жайниң ичидә хизмәткә киришкәндә, бу кийимләрни уда

□ **29:26 «пулаңлатма һәдийә»** — Пәрвәрдигарниң алдида егиз көтирип алаһидә пулаңлатқан һәдийәдур. «Пулаңлатма һәдийә» адәттә барлиқ каһинларға тәвә болиду. □ **29:27 «көтәрмә һәдийә»** — каһин яки һәдийәни сунған киши Пәрвәрдигарниң алдиға икки қоллап алаһидә егиз көтирип атиған һәдийә. «көтәрмә һәдийә» адәттә қурбанлиққа мәсъул каһинға тәвә болиду. ■ **29:28** Лав. 7:31,34; 10:14

йәттә күн кийип жүрсун.
31 Сән каһинлиққа тикләш қурбанлиғиға аталған
қочқарни елип, униң гөшини муқәддәс жайда
пишарғин; □
32 андин Һарун вә оғуллири қочқарниң гөши билән
севәттики нанларни жамаәт чедириниң кириш
еғизида йесун; ■
33 улар өзлириниң каһинлиққа тайинлинишидә
Худаға атап муқәддәс қилинғанда кафарәткә
ишлитилгән нәрсиләрни йесун, лекин булар
муқәддәс болғачқа, ят киши буниңдин һеч немини
йемисун. □ ■
34 Әгәр каһинлиққа тикләш қурбанлиқ гөшидин яки
нандин әтигә азрақ ешип қалса, ешип қалғанни
отта көйдүрүвәт; булар муқәддәс болғачқа, һеч ким
униңдин йесә болмайду.
35 Сән шу тәриқидә Һарун вә униң оғуллири
тоғрисида буйруғинимниң һәммисини бежа
кәлтүрүп, уда йәттә күнгичә уларни каһинлиққа
тикләш вәзиписини ада қилғин.
36 Һәр күни кафарәт қилинишқа гуна қурбанлиғи
сүпитидә бир топақни сунғин. Қурбангаһниң
өзини гунадин пак қилишқа униң үчүнму кафарәт
кәлтүргин, муқәддәс қилинсун дәп, уни зәйтун мейи
билән мәсиһлигин.
37 Йәттә күнгичә сән қурбангаһ үчүн кафарәт
кәлтүрүп, уни муқәддәс қилғин. Буниң билән у
«әң муқәддәс нәрсиләрниң бири» һесаплиниду;

□ **29:31 «муқәддәс жай»** — мошу йәрдә ибадәт чедирниң һойлисини көрситиду («Лав.» 8:31ни көрүң). **«пишарғин»** — яки «қайнатқин». ■ **29:32** Лав. 8:31; 24:9 □ **29:33 «ят киши»** — мошу йәрдә каһин болмиған кишини көрситиду. ■ **29:33** Лав. 10:14; Мат. 12:4

униңға тәккән һәммә нәрсә муқәддәс һесаплиниду.□

Күндилик қурбанлиқ тоғрисида

38 Мана, қурбангаһта һемишә сунидиғанлириң
мунулар: — һәр күни бир яшлиқ икки қоза қурбанлиқ
қилинсун. ■
39 Бирини әтигәндә, йәнә бирини гугумда қурбанлиқ
қилип сунғин. □
40 Биринчи қоза билән биргә зәйтун мейидин
бир һинниң төрттин бири иләштүрүлгән буғдай
унидин *әфаһниң* ондин бири вә йәнә шарап һәдийәси
сүпитидә төрттин бир һин шарап қушуп сунулсун. □
41 Иккинчи қозини гугумда сунғин; уни әтигәнлик
қурбанлиқниңкидәк, хушбуй болуши үчүн от
арқилиқ Пәрвәрдигарға аталған қурбанлиқ сүпитидә
ашлиқ һәдийә вә шарап һәдийә билән қошуп сунғин.
42 Шу тәриқидә бу көйдүрмә қурбанлиқ нәсилдин-
нәсилгә жамаәт чедириниң кириш еғизида
Пәрвәрдигарниң һозурида өткүзүлүп дайимлиқ
қурбанлиқ болсун; Мән *Пәрвәрдигар* шу йәрдә силәр
билән көрүшүп, сән билән сөзлишимән.

□ **29:37 «Буниң билән у «әң муқәддәс нәрсиләрниң бири» һесаплиниду; униңға тәккән һәммә нәрсә муқәддәс һесаплиниду»** — муқәддәс чедирдики барлиқ жабдуқлар «әң муқәддәс» вә «муқәддәс» дәп бөлиниду. «Әң муқәддәс» болғанларға тәккәнләр шу мунасивәт билән алаһидә «Худаниңки» дәп һесаплинатти (30:29, «Лав.» 6:18, 27, «Әз.» 46:20ниму көрүң). Адәттә шундақ қилған кишиләр өлүмгә мәһкүм қилиниши керәк еди; лекин панаһ издигәнләр қурбангаһниң мүңгүзлирини тутса болатти («1Пад.» 1:50ни көрүң). ■ **29:38** Чөл. 28:3 □ **29:39 «гугумда»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду — демәк, күн петиватқан чағдин қараңғу чүшкичә болған арилиқтики вақит. □ **29:40 «бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр. Бир һин тәхминән 3.6 литр.

43 Шуниңдәк Мән шу йәрдә Исраиллар билән
учришимән, шуниң билән у жай Мениң шан-
шәривим билән муқәддәс қилиниду.
44 Мән жамаәт чедири билән қурбангаһни
Өзүмгә атап муқәддәс қилимән; Һарун вә униң
оғуллириниму Өзүмгә каһинлиқ хизмәттә болушқа
айрип муқәддәс қилимән.
45 Шундақ қилип Мән Исраилларниң арисида макан
қилип, уларниң Худаси болимән. ■
46 У вақитта улар Мениң уларниң арисида макан
қилишим үчүн уларни Мисир зиминидин чиқирип
кәлгән Худаси Пәрвәрдигар екәнлигимни билиду;
Мән уларниң Худаси Пәрвәрдигардурмән.

30

Хушбуйгаһ

1 Сән йәнә хушбуй яндуруш үчүн бир хушбуйгаһни
ясатқин; уни акатсийә яғичидин тәйярлиғин. □ ■
2 У төрт часа, узунлуғи бир гәз, кәңлиги бир гәз,
егизлиги икки гәз болсун. Униң *төрт бүжҗигидики*
мүңгүзләр униң билән бир пүтүн қилип ясалсун.
3 Сән уни, йәни униң үстини, төрт әтрапини һәм
мүңгүзлирини сап алтун билән қаплатқин; униң
үсти қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк чиқарғин.
4 Униңға алтундин икки һалқа ясап, униң
гирвикиниң астиға бекиткин; уларни икки йениға
удулму удул бекиткин. Хушбуйгаһни көтиридиған

■ **29:45** Мис. 25:8; Лав. 26:12; Зәб. 77:60; Зәк. 2:14; 2Кор. 6:16; Вәһ. 21:3 □ **30:1 «Хушбуйгаһ »** — мунасивәтлик схемини көруң.
■ **30:1** Мис. 37:25

икки балдақни селиш үчүн буларни хушбуйгаһниң
икки тәрипигә орунлаштурғин. □
5 Балдақлирини акатсийә яғичидин ясап, алтун
билән қаплиғин.
6 Хушбуйгаһни һөкүм-гувалиқ сандуғиниң
удулидики пәрдиниң сиртиға, йәни Мән сән билән
көришидиған җай болған һөкүм-гувалиқ сандуғиниң
үстидики кафарәт тәхтиниң удулиға қойғин.
7 Һарун шуниң үстидә есил хушбуй әтирни яндурсун;
һәр күни әтигәнлиги чирақларни пәрлигили
кәлгәндә, хушбуйларни яндурсун. ■
8 Шуниңдәк Һарун гугумда чирақларни тизип
яққанда, хушбуй яндурсун. Шундақ қилип
Пәрвәрдигарниң алдида нәсилдин-нәсилгә хушбуй
һемишә өчүрүлмәй йениқ болиду.□
9 Силәр униң үстидә нә һеч қандақ ғәйрий хушбуй
яндурмаңлар, нә көйдүрмә қурбанлиқ нә ашлиқ
һәдийә сунмаңлар, шундақла униң үстигә һеч қандақ
шарап һәдийәни төкмәңлар.
10 Һәр жилда Һарун бир қетим *хушбуйгаһниң*
мүңгүзлиригә кафарәт кәлтүрсун; һәр қетим кафарәт
кәлтүридиған гуна қурбанлиғиниң қени билән
униң үчүн кафарәт кәлтүрсун. Нәсилдин-нәсилгә
шундақ қилиңлар; бу *хушбуйгаһ* Пәрвәрдигарға
«әң муқәддәс» һесаплинидиған нәрсиләрниң
қатаридиндур.

□ **30:4 «икки йениға»** — яки «икки бүҗигигә». Мунасивәтлик схемини көрүң. ■ **30:7** 1Сам. 3:3 □ **30:8 «гугумда»** — 12:7дики изаһатни көрүң. **«чирақларни тизип яққанда»** — чирақлар дайим йениқ туриду, асасән өчүрүлмәйду (27:20, «Лав.» 24:2ни көрүң). Мошу сөз бәлким чирақданниң үстидики йәттә қәдәһни бир-бирләп чүшүрүп, зәйтун мейини қуюп андин қайтидин яндурушни билдүрүши мүмкин.

Санақтин өткүзүлгәндә тапшурулидиған кафарәт пули

11 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
12 Сән Исраилларниң санини ениқлаш үчүн уларни
санифиниңда, уларниң санилиши вәҗидин арисиға
балаю-апәт кәлмәслиги үчүн, уларни санифиниңда
һәр бир адәм өз җени үчүн Пәрвәрдигарға кафарәт
пули тапшурсун. □ ■
13 Ройхәткә елинип, санақтин өткәнләрниң һәммиси
бериши керәк болғини шуки, һәр бири муқәддәс
җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә йерим
шәкәл бәрсун (бир шәкәл жигирмә гәраһқа баравәр
келиду). Бу йерим шәкәл Пәрвәрдигарға «көтәрмә
һәдийә» болиду. □ ■
14 Ройхәткә елинип, санақтин өткәнләр, йәни
жигирмә яш яки униңдин чоңларниң һәр бири

□ **30:12 «уларни санифиниңда һәр бир адәм өз җени үчүн Пәрвәрдигарға кафарәт пули тапшурсун»** — Немишкә санақтин өткүзүлүш вәҗидин кафарәт кәлтүрүши керәк? Хәлиқниң санини ениқлаштин икки хил гуна пәйда болуши мүмкин: (1) Исраил хәлқи өзлириниң көплүгини билип, тәкәббурлишип кетиши мүмкин; (2) қийинчилиққа дуч кәлгәндә, улар Худаға таянмай, бәлки өз күч-қудритигә тайиниши мүмкин еди. Исраиллардин бу пулни елиш уларға өзлириниң гуналиқ тәбиити тоғрилиқ агаһландуруштин ибрәт еди; дәрвәқә бу пул муқәддәс чедирда уларға кафарәт кәлтүрүшкә каһинлар тәрәпидин өткүзүлидиған хизмәттә ишлитиләтти (16-айәт). Худаниң буйруғи болмиса хәлиқни санақтин өткүзүшкә қәтъий болмайтти (мәсилән, «1Тар.» 21:1-5ни көрүң). ■ **30:12** Чөл. 1:2

□ **30:13 «муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә»** — «шәкәл» күмүчниң өлчими болуп, адәттә 11.4 грамға баравәр болуши мүмкин. «Муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги» шүбһисизки, пүткүл әл үчүн өзгәрмәс өлчәм болсун дәп, муқәддәс җайда сақланған муқим бекитилгән бир нәччә хил өлчәм бирлиги болса керәк. ■ **30:13** Лав. 27:25; Чөл. 3:47; Әз. 45:12

Пәрвәрдигарға шу «көтәрмә һәдийә»ни бәрсун.
15 Өз жениңларға кафарәт кәлтүрүш үчүн
Пәрвәрдигарға көтәрмә һәдийә бәргиниңларда бай
киши йерим шәкәлдин артуқ бәрмисун, кәмбәғәл
кишиму йерим шәкәлдин кам бәрмисун.
16 Сән Исраиллардин шу кафарәт пулини тапшуруп
елип, җамаәт чедириниң хизмитигә беғишлап
ишләткин; у пул Исраилларға Пәрвәрдигарниң
һозурида әсләтмә сүпитидә жениңларға кафарәт
кәлтүридиған болиду.■

Жуюнуш деси, йәни «паклиниш деси»

17 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
18 Сән жуюнушқа ишлитишкә мистин *йоған* бир
дас вә униңға мистин бир тәглик ясатқин; уни
җамаәт чедири билән қурбангаһниң оттурисиға
орунлаштуруп, ичигә су тоштуруп қойғин.
19 Һарун билән униң оғуллири униңдики су билән
пут-қоллирини жуйсун.
20 Улар җамаәт чедириға киргәндә өлмәслиги үчүн су
билән өзини жуюши керәк; улар хизмәт қилиш үчүн,
қурбангаһқа йеқин берип Пәрвәрдигарға от арқилиқ
атилидиған қурбанлиқ сунмақчи болғинидиму,
шундақ қилсун.
21 Улар өлмәслиги үчүн пут-қоллирини жуйсун;
бу иш уларға, йәни өзи вә униң нәсиллири үчүн
әвлаттин әвлатқичә әбәдий бир бәлгүлимә болиду.

■ **30:16** Мис. 38:25

Ибадәт чедириниң әсваплири

Муқәддәс май тәйярлаш йоли

22 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
23 Сән һәммидин есил хушбуй дора-дәрмәклардин
тәйярла, йәни мурмәкки суюқлуғидин бәш йүз
шәкәл, дарчиндин икки йүз әллик шәкәл, егирдин
икки йүз әллик шәкәл, □
24 қовзақдарчиндин бәш йүз шәкәл елип (бу өлчәмләр
муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә
болсун) вә зәйтун мейидинму бир һин тәйярла; □
25 бу дора-дәрмәкләр билән мәсиһ қилиш үчүн бир
муқәддәс май — әтирчи чиқарғандәк бир хушбуй май
чиқарғузғин. Бу «муқәддәс мәсиһләш мейи» болиду.
26 Сән униң билән җамаәт чедирини, һөкүм-гувалиқ
сандуғини,
27 ширә вә униң барлиқ қача-қучилирини, чирақдан
вә униң әсваплирини, хушбуйгаһни,
28 көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһи вә униң
әсваплирини, жуюнуш деси вә униң тәглигини
мәсиһлигин;
29 сән шу тәрздә уларни «әң муқәддәс нәрсиләр»
қатарида муқәддәс қилғин. Уларға тәккән һәр қандақ
нәрсиму «муқәддәс» һесаплиниду.□
30 Һарун билән униң оғуллирини болса Маңа
каһинлиқ хизмәттә болуши үчүн мәсиһләп муқәддәс
қилғин.
31 Исраилларға сөз қилип мундақ ейтқин: — Бу
май әвлаттин әвлатқичә Маңа аталған муқәддәс

□ **30:23 «500 шәкәл»** — тәхминән 6 килограм. □ **30:24 «бир һин»** — тәхминән 3.6 литр. □ **30:29 «әң муқәддәс нәрсиләр» вә «муқәддәс»** — муқәддәс чедирдики барлиқ җабдуқлар «әң муқәддәс» вә «муқәддәс» дәп бөлиниду. «әң муқәддәс» болғанларға тәккәнләр шу мунасивәт билән алаһидә «Худаниңки» дәп һесаплинатти (30:29, «Лав.» 6:18, 27, «Әз.» 46:20ниму көрүң).

мəсиһләш мейи болиду.
32 Уни адәмниң бәдинигә қуйса болмайду; шуниңдәк
униңға охшайдиған яки тәркиби охшишидиған һеч
қандақ майларни ясимаңлар. У муқәддәс болғини
үчүн силәргиму муқәддәс болуши керәк. □
33 Кимки тәркиби шуниңға охшайдиған май тәңшисә,
яки уни елип ят бирисигә сүрсә, у өз хәлқи арисидин
үзүп ташлиниду.□

Хушбуй ясаш усули

34 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
Сән хушбуй дора-дәрмәкләр, йәни хушбуй йелим,
деңиз қулулиси мейи, ақ девирқай вә сап мәстики
тәйярлиғин. Буларниң һәммиси охшаш миқдарда
болсун; □
35 Худди әтирчи май чиқарғанға охшаш, уларни
тәңшәп хушбуй ясиғин; у тузланған, сап вә муқәддәс
пурақлиқ әтир болиду.
36 Сән униңдин азрақ елип, талқандәк убдан езип,
жамаәт чедиридики һөкүм-гувалиқ *сандуғиниң*
удулиға, йәни Мән силәр билән көрүшидиған

□ **30:32 «адәмниң бәдинигә»** — ибраний тилида «адәмниң әтлиригә». ***«муқәддәс мәсиһләш мейи*** адәмниң бәдинигә қуйса болмайду» — бәзи алимлар буни «каһинлардин башқиларға қуйса болмайду» дәп чүшиниду. Лекин «Зәбур» 131:2гә қариғанда, мәсиһләш мейи каһинларни мәсиһләп қуюлғанда уларниң бәдинигә тәгмәй, бәлки баш кийимидин еқип сақалдин өтүп кийим-кечәклиригә чүшәтти. □ **30:33 «Кимки... ят бирисигә сүрсә,...»** — демәк, каһинлардин башқиларниң үстигә. **«у өз хәлқи арисидин үзүп ташлиниду»** — 19:12дики изаһатни көрүң. □ **30:34 «деңиз қулулиси мейи»** — яки «ониқа» яки намәлум бир хил өсүмлүкниң йелими. **«ақ девирқай»** — яки «галбанум». Буниң пуриғи аччиқ болсиму, дориларға иләштүрүлгәндә уларниң көйүш вақтини узартиду вә уларни техиму хуш пурақлиқ қилиду.

жайниң алдиға қойғин. Бу силәргә Пәрвәрдигарға
аталған «әң муқәддәс нәрсиләр» қатарида
һесаплансун.
37 Силәр ясиған бу хушбуйниң ретсепи билән
өзүңлардиму охшаш бир хушбуйни ясивалсаңлар
болмайду. У саңа нисбәтән ейтқанда Пәрвәрдигарға
хас қилинған муқәддәс болиду.
38 Кимки униң пурииғини пурап һозурлиниш үчүн
униңға охшап кетидиған һәр қандақ бир хушбуйни
ясиса, у өз хәлқи арисидин үзүп ташлансун.

31

Ибадәт җайини ясиғучи устиларниң таллиниши

1 Пәрвәрдигар Худа Мусаға мундақ деди: —
2 Мана, Мән Өзүм Йәһуда қәбилисидин болған
Хурниң нәвриси, уриниң оғли Бәзаләлни исмини
атап чақирдим; □ ■
3 уни Худаниң Роһи билән толдуруп, униңға даналиқ,
әқил-парасәт, илим-һекмәт егилитип, уни һәртүрлүк
ишни қилишқа қабилийәтлик қилип,
4 түрлүк-түрлүк һүнәрләрни қилалайдиған, йәни
алтун, күмүч вә мис ишлирини қилалайдиған,
5 яқутларни кесип-оялайдиған, уларни зиннәт
буюмлириға орниталайдиған, яғачларға нәқиш
чиқиралайдиған, һәр хил һүнәр ишлирини
қамлаштуралайдиған қилдим.

□ **31:2 «исмини атап чақирдим»** — мошу сөзләр Худаниң мәлум бир кишини мәлум муһим бир иш үчүн алаһидә таллап чақирғанлиғини көрситиду. «Йәш.» 45:3, 4ни көрүң. «Бәзаләл» — мәнаси «Худаниң сайисидә» яки «Худаниң башпанаһида».
■ **31:2** Мис. 35:30; 1Тар. 2:20

6 Шуниңдәк мана, Мән йәнә Дан қәбилисидин
Аһисамақниң оғли Оһолиябни униңға ярдәмчиликкә
тайинлидим, шундақла Мән саңа буйруған һәммә
нәрсиләрни ясисун дәп, барлиқ пәм-парасәтлик
кишикәрниң көңлигә техиму әқил-парасәт ата
қилдим;
7 шуниң билән улар җамаәт чедирини, һөкүм-
гувалиқ сандуғини, униң үстидики кафарәт тәхтини,
чедириниң һәммә әсваплирини,
8 ширә билән униң қача-қучилирини, сап
алтундин ясилидиған чирақдан билән униң барлиқ
әсваплирини, хушбуйгаһни,
9 көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһи билән униң
барлиқ әсваплирини, жуюш деси билән униң
тәглигини ясалайдиған,
10 хизмәт кийимлири, йәни каһинлиқ хизмитидә
кийилидиған, Һарун каһинниң муқәддәс кийимлири
вә униң оғуллириниң каһинлиқ кийимлирини
тоқуялайдиған, □
11 мәсиһләш мейи вә муқәддәс җайға
тәйярлинидиған есил дора-дәрмәклəрдин хушбуйни
ясалайдиған болди. Мән саңа әмир қилғиним бойичә
улар барлиқ ишни беҗа кәлтүриду.

Шабат күни, йәни «дәм елиш күни»ни тутуш керәк

12 Пәрвәрдигар Мусаға әмир қилип мундақ деди: —
13 Сән Исраилларға әмир қилип уларға: —
«Силәр Мениң шабат күнлиримни чоқум
тутуңлар; чүнки булар силәрниң өзүңларни
пак-муқәддәс қилғучиниң Мән Пәрвәрдигар
екәнлигини билишиңлар үчүн Мән билән силәрниң
оттураңлардики бир нишанә-бәлгү болиду.

□ **31:10 «хизмәт кийимлири»** — яки «каһинлиқ хизмәт кийимлири».

14 Шабат күни силәргә муқәддәс қилип бекитилгини
үчүн, уни тутуңлар; кимки уни бузса, өлүм җазасиға
тартилмиса болмайду; бәрһәқ, кимки у күнидә
һәр қандақ ишни қилса, өз хәлқи арисидин үзүп
ташлансун. ■
15 Алтә күн ичидә иш қилинсун; лекин йәттинчи
күни Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс күн болуп,
арам алидиған шабат күни болиду; кимки шабат
күнидә бирәр иш қилса, өлүм җазасиға тартилмиса
болмайду.
16 Исраиллар шабат күнини тутуши керәк; улар
әбәдий әһдә сүпитидә уни әвлаттин әвлатқичә
тутсун.
17 Бу Мән билән Исраилларниң оттурисида әбәдий
бир нишанә-бәлгү болиду; чүнки Пәрвәрдигар алтә
күн ичидә асман билән зиминни яритип, йәттинчи
күнидә арам елип раһәт тапқан еди», — дегин.■
18 Худа Синай теғида Мусаға бу сөзләрни қилип
болғандин кейин, икки һөкүм-гувалиқ тахтийини
униңға тапшурди. Тахтайлар таштин болуп, *сөзләр*
Худаниң бармиғи билән уларға пүтүлгән еди.■

32

Алтун Мозайға чоқунуш гунайи

1 Хәлиқ Мусаниң тағдин чүшмәй һаял болуп
қалғинини көрүп, Һарунниң қешиға жиғилип
униңға: — Сән қопуп, бизгә алдимизда йол
башлап маңидиған бир илаһ ясап бәргин! Чүнки
бизни Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Муса

■ **31:14** Мис. 20:8; Қан. 5:12; Әз. 20:12 ■ **31:17** Яр. 1:31; 2:2, 3; Мис. 20:11 ■ **31:18** Мис. 32:16

дегән һелиқи кишигә немә болуп кәткәнлигини
билмәймиз, — дейишти.■
2 Һарун уларға: — Хотунлириңлар билән оғул-
қизлириңларниң қулақлиридики алтун зирә
һалқиларни чиқирип, мениң қешимға елип
келиңлар, деди.
3 Шуниң билән пүткүл хәлиқ өз қулақлиридики алтун
зирә һалқиларни чиқирип Һарунниң қешиға елип
кәлди.
4 У буларни уларниң қолидин елип, искинә билән
қуйма бир мозайни ясатқузди. Шуниң билән улар: —
Әй Исраил, сени Мисир зиминидин чиқирип кәлгән
Худайиңлар мана будур! — дейишти.
5 Һарун уни көрүп униң алдида бир қурбангаһни
яситип андин: «Әтә Пәрвәрдигар үчүн бир һейт
өткүзүлиду», дәп елан қилди.
6 Әтиси улар сәһәр қопуп, көйдүрмә қурбанлиқларни
сунуп, енақлиқ қурбанлиқлириниму кәлтүрди;
андин халайиқ олтирип йәп-ичишти, қопуп әйш-
ишрәт қилишти.□ ■
7 Шу чағда Пәрвәрдигар Мусаға: — Орнуңдин тур,
тездин пәскә чүшкин! Чүнки сән Мисир зиминидин
чиқирип кәлгән хәлқиң бузуқчилиққа берилип
кәтти. ■
8 Мән уларға буйруған йолдин шунчә тезла чәтнәп,
өзлири үчүн бир қуйма мозайни ясап, униңға
чоқунуп қурбанлиқ кәлтүрүшти һәмдә: «Әй Исраил,
сени Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Худайиң
мана шудур!», дейишти, — деди.■
9 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, бу хәлиқни
көрүп қойдум; мана, улар дәрвәқә бойни қаттиқ бир

■ **32:1** Рос. 7:40 □ **32:6** **«қопуп әйш-ишрәт қилишти»** — яки «қопуп уссул ойниғили турди». ■ **32:6** 1Кор. 10:7 ■ **32:7** Қан. 32:5 ■ **32:8** 1Пад. 12:28

хәлиқтур. ■
10 Әнди Мени тосма, Мән ғәзәп отумни уларниң
үстигә чүшүрүп, уларни жутуветимән; андин сени
улуқ бир әл қилимән, — деди.□
11 Лекин Муса Худаси Пәрвәрдигардин өтүнүп
илтижа қилип мундақ деди: — Әй Пәрвәрдигар,
немишкә сән ғәзәп отуңни Өзүң зор қудрәт вә
күчлүк қол билән Мисир зиминидин чиқирип кәлгән
хәлқиңниң үстигә чүшүрисән? ■
12 Мисирлиқлар мазақ қилип: — Уларниң бешиға
бала чүшүрүш үчүн, уларни тағларниң үстидә
өлтүрүп йәр йүзидин йоқитиш үчүн, *уларниң Худаси*
уларни елип кәтти, — дейишсунму? Өз отлуқ
ғәзивиңдин йенип, Өз хәлқиңгә балаю-апәт кәлтүрүш
нийитиңдин янғайсән! ■
13 Өз қуллириң Ибраһим, Исһақ вә Исраилни
яд қилғин; Сән уларға қәсәм билән вәдә қилип:
«Нәслиңларни асмандики юлтузлардәк көпәйтимән,
Өзүм униң тоғрисида сөзлигән мошу зиминниң
һәммисини нәслиңларға беримән, улар униңға
мәңгү егидарчилиқ қилидиған болиду» дегән
едиңғу, — деди.□ ■
14 Шуниң билән Пәрвәрдигар Өз хәлқиниң үстигә:
«Балаю-апәт чүшүримән» дегән нийитидин янди.
15 Муса кәйнигә бурулуп, икки һөкүм-гувалиқ
тахтийини қолиға елип тағдин чүшти. Тахтайларниң
икки тәрипигә сөзләр пүтүлгән еди; у йүзигиму, бу
йүзигиму пүтүклүк еди.

■ **32:9** Мис. 33:3; Қан. 9:6,13; Йәш. 48:4; Йәр. 5:3; Һош. 4:16 □ **32:10 «Мени тосма»** — яки «мени қоюп бәр». ■ **32:11** Зәб. 105:19-23 ■ **32:12** Чөл. 14:13-19. □ **32:13 «... Ибраһим, Исһақ вә Исраилни яд қилғин»** — оқурмәнләрниң есидә болсунки, Яқупниң иккинчи исми «Исраил» еди. ■ **32:13** Яр. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13; Қан. 34:4

16 Бу тахтайлар болса Худаниң Өзиниң ясиғини,
пүтүлгәнлири болса Худаниң Өзиниң пүткини еди, у
тахтайларға оюлған еди.■
17 Йәшуа хәлиқниң көтәргән чуқан-сүрәнлирини,
вақирашлирини аңлап Мусаға: — Чедиргаһдин
җәңниң хитаби чиқиватиду, деди.
18 Лекин у җавап берип: — Аңлиниватқан аваз нә
нусрәт тәнтәниси әмәс, нә мәғлубийәтниң пәряди
әмәс, бәлки нахша-күй садаси! — деди.
19 Муса чедиргаһға йеқин келип, мозайни вә
җамаәтниң уссулға чүшүп кәткәнлигини көрүп
шундақ дәрғәзәп болдики, тахтайларни қолидин
ташлап тағниң түвидә чеқивәтти. ■
20 Андин улар ясиған мозайни отқа селип көйдүрүп,
уни янчип кукум-талқан қилип, су үстигә чечип
Исраилларни ичишкә мәҗбурлиди.■
21 Андин Муса Һарунға: Сән уларни шунчә еғир
гунаға патқузғидәк, мошу хәлиқ саңа немә қилди? —
деди.
22 Һарун җавап берип: — Ғоҗамниң ғәзәп-аччиғи
туташмиғай! Бу хәлиқниң қандақ екәнлигини,
уларниң зәзилликкә майил екәнлигини убдан
билисән. ■
23 Улар маңа: — «Бизгә алдимизда йол башлап
маңидиған бир илаһни ясап бәргин; чүнки бизни
Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Муса дегән шу
адәмгә немә болғинини билмәймиз», деди.
24 Мән уларға: «Кимдә алтун болса шуни чиқирип
бәрсун» десәм, улар маңа тапшуруп бәрди; мән уни
отқа ташливидим, мана, бу мозай чиқти, — деди.□
25 Муса хәлиқниң қандақсигә тизгинсиз болуп

■ **32:16** Мис. 31:18; Қан. 9:10 ■ **32:19** Қан. 9:17 ■ **32:20** Қан. 9:21 ■ **32:22** 1Юһ. 5:19 □ **32:24** **«чиқирип бәрсун»** — ибраний тилида «үзүп бәрсун».

кәткәнлигини көрди; чүнки Һарун уларни дүшмәнлириниң алдида мәсқирә объекти болушқа өз мәйлигә қоювәткән еди.
26 Муса чедиргаһниң кириш еғизиға берип, шу йәрдә
туруп: — Кимки Пәрвәрдигарниң тәрипидә болса мениң йенимға кәлсун! — деди. Шуни девиди, Лавийларниң һәммиси униң қешиға жиғилди.
27 У уларға: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: — «Һәр бир киши өз қиличини янпишиға есип, чедиргаһниң ичигә кирип, бу четидин у четигичә кезип жүрүп, һәр бири өз қериндишини, өз дост-бурадирини, өз хошнисини өлтүрсун!» — деди.□
28 Шуниң билән Лавийлар Мусаниң буйруғини
бойичә иш көрди; шу күни хәлиқниң ичидин үч миң киши өлтүрүлди.
29 Андин Муса: — һәр бириңлар бүгүн
өзүңларни Пәрвәрдигарға хас болушқа атидиңлар; чүнки һәр бириңлар һәтта өз оғлуңлар һәм қериндишиңларниму айимидиңлар; шуниң билән бүгүн бәхит-бәрикәтни үстүңларға чүшүрдуңлар, деди.□
30 Әтиси Муса хәлиққә сөз қилип: — Силәр дәрвәқә
наһайити еғир бир гуна садир қилдиңлар. Әнди мана, мән Пәрвәрдигарниң алдиға чиқимән; гунайиңлар үчүн кафарәт кәлтүрәләймәнмекин, — деди.
31 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарниң алдиға йенип
берип: — Һәй...! Бу хәлиқ дәрвәқә еғир бир гуна садир

□ **32:27 «бу четидин у четигичә»** — ибраний тилида «бу кириш еғизидин у кириш еғизиға». □ **32:29 «Пәрвәрдигарға хас болушқа атидиңлар»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар үчүн қоллириңларни толдуруңлар» — демәк, улар өзлирини униң хизмитигә беғишлиди.

қилип, өзлиригә алтундин илаһларни ясапту!
32 Лекин әнди Сән уларниң гунайини әпу қилишқа
униғайсән..., унимисаң, исмимни Өзүң язған
дәптириңдин өчүрүвәткин! — деди.
33 Пәрвәрдигар Мусаға җавап берип: — Кимки
Мениң алдимда гуна қилған болса, униң етини Өз
дәптиримдин өчүрүветимән.
34 Әнди сән берип, Мән саңа ейтқан җайға хәлиқни
башлап барғин. Мана, Мениң Пәриштәм алдиңда
маңиду. Лекин уларға җаза беридиған күнүм
кәлгәндә, уларға гунайи үчүн җаза беримән, деди.□
35 Бу сөздин кейин Пәрвәрдигар хәлиқниң Һаринниң
қоли билән мозайни қуйдуруп ясатқини үчүн уларни
ваба билән җазалиди.

33

Пәрвәрдигарниң Исраилларни Синай тегидин кетишкә буйруши

1 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: — Сән орнуңдин
туруп, өзүң Мисир зиминидин елип кәлгән хәлиқ
билән биллә мошу йәрдин кетип: «Мән сениң
нәслиңгә уни беримән» дәп қәсәм қилип Ибраһимға,
Исһаққа вә Яқупқа вәдә қилған зиминға барғин. ■
2 Шуниң билән сениң алдиңда бир Пәриштә әвәтип,
Қананий, аморий, һиттий, пәриззийләрни, һивий
билән йәбусийларни һайдап чиқирип, □

□ **32:34 «уларға җаза беридиған күнүм»** — ибраний тилида «Мән уларни йоқлиған күнидә». «Худаниң йоқлиши» — У йеқин келип җазасини чүшүриду яки болмиса бәхит-бәрикитини кәлтүриду. «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **33:1** Яр. 12:7; 26:4; 28:13 □ **33:2 «сениң алдиңда бир Пәриштә әвәтип, ...»** — шүбһисизки, 32:34дә тилға елинған пәриштә.

3 сени сүт билән һәсәл еқип туридиған зиминға
кәлтүримән. Чүнки силәр бойни қаттиқ бир хәлиқ
болғачқа, йолда силәрни һалак қиливәтмәслигим
үчүн, Өзүм силәрниң араңларда болуп, шу *зиминға*
биллә чиқмаймән, — деди.□ ■
4 Халайиқ бу қаттиқ сөзни аңлап, қайғуға чөмүп һеч
қайсиси өз зибу-зиннәтлирини тақимиди.
5 Чүнки Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: — Сән
берип Исраилларға: «*Пәрвәрдигар*: — Силәр бойни
қаттиқ бир хәлиқ екәнсиләр; әгәр Мән Пәрвәрдигар
араңларға чиқип бир дәқиқила турсам, силәрни
йоқитиветкән болаттим. Әнди силәр өзүңлардики
зибу-зиннәтләрни еливетиңлар; шу чағда Мән
силәргә немә қилидиғинимни билимән, деди», дәп
ейтқин, — дегән еди.
6 Шуңа Исраиллар Һорәб теғидин айрилипла зибу-
зиннәтлирини өзлиридин еливәтти.□

«Көрүшүш чедири»

7 Шуниң билән Муса өз чедирини елип, уни
чедиргаһниң сиртида, чедиргаһдин нерирақ бир
жайға тикип, уни «көрүшүш чедири» дәп атиди.
Кимки Пәрвәрдигарни издәп, йол соримақчи болса

□ **33:3 «Өзүм силәрниң араңларда болуп, шу зиминға биллә чиқмаймән»** — демәк, Худа Өзи «муқәддәс чедир»ни макан қилип уларниң арисида турмай, улар билән биллә бармайду, Өз орниға улар билән биллә беришқа «Өз Пәриштәм»ни әвәтиду. Әмәлийәттә «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» Пәрвәрдигарниң Өз һозуриға баравәр еди; лекин Муса пәйғәмбәр вә хәлиқ бу нуқтини техи чүшәнмәйтти (4-айәтни көрүң). 3:2-3, изаһат вә «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **33:3** Мис. 32:9; Қан. 9:13 □ **33:6 «Шуңа Исраиллар ... зибу-зиннәтлирини өзлиридин еливәтти»** — яки «Шуниң билән, Исраиллар Һорәб (Синай) теғидин айрилғандин тартип, зиннәт буюмларни зади тақимиди».

чедиргаһниң сиртидики «көрүшүш чедири»ға баратти. □
8 Шундақ болаттики, һәр қетим Муса чедирға чиқса, пүткүл халайиқ қопуп, һәр бири өз чедириниң ишигидә өрә туруп, Муса чедирға кирип болғичә униң кәйнидин қаришип туратти.
9 Андин Муса һәр қетим чедирға кирип кәтсә шундақ болаттики, булут түврүги чүшүп, чедирниң кириш еғизида тохтайтти; шуниң билән Пәрвәрдигар Муса билән сөзлишәтти. □
10 Пүткүл халайиқ булут түврүгиниң җамаәт чедириниң кириш еғизида тохтиғинини көрәтти; уни көргинидә хәлиқниң һәммиси қопуп, һәр бири өз чедириниң ишигидә туруп сәҗдә қилишатти.
11 Шу чағларда Пәрвәрдигар Муса билән кишиләр өз дост-бурадири билән сөзләшкәндәк, йүзму-йүз сөзлишәтти. Андин Муса чедиргаһға йенип келәтти; лекин униң хизмәткари болған нунниң оғли Йәшуа дегән яш жигит чедирниң ичидин чиқмайтти.

Мусаниң Пәрвәрдигарниң шан-шәривини көрүши

□ **33:7 «Муса өз чедирини елип, ...»** — яки «Муса чедирни елип, ...». Бизниңчә «муқәддәс чедир» техи ясалмиған еди. **«көрүшүш чедири»** — чоң муқәддәс чедир ясалғандин кейин уму «көрүшүш чедири» яки «җамаәт чедири» дәп атилиду. **«Кимки Пәрвәрдигарни издәп, йол соримақчи болса чедиргаһниң сиртидики «көрүшүш чедири»ға баратти»** — Худаниң 3- вә 5-айәттики сөзигә қариғанда, Муса: «Худа әнди аримизда, йәни чедиргаһ оттурисидики «муқәддәс чедир»да турмақчи әмәс; шуңа чедирни ясиғинимиз бекар болиду, Худа униңда бәрибир турмайду» — дәп ойлиған болса керәк. Шуңа Худа билән сөзлишиш үчүн у чедирниң орнида чедиргаһниң сиртида өз чедирини тиккән. □ **33:9 «булут түврүги чүшүп, ... тохтайтти; шуниң билән Пәрвәрдигар Муса билән сөзлишәтти»** — демәк, Худаниң һозури булут түврүгидә туратти.

12 Муса Пәрвәрдигарға мундақ деди: — Мана, Сән
дайим маңа: «Бу хәлиқни елип чиққин» дәп кәлдиң;
лекин Өзүң маңа: «Мән сени исмиңни билип
тонуймән», вә шуниңдәк «Нәзирим алдида илтипат
таптиң» дегән болсаңму, Сән мениң билән биргә
кимни әвәтидиғиниңни маңа аян қилмидиң. □
13 Әгәр мән растинла нәзириңдә илтипат тапқан
болсам, өзүмниң Сени тонушум үчүн, нәзириңдә
илтипат тепиверишим үчүн маңа Өз йолуңни аян
қилғайсән; мана, бу хәлиқниң Өз хәлқиң болғинини
нәзириңдә тутқайсән! — деди.
14 У җавап берип: Мән Өзүм *сән* биллә биллә берип,
саңа арам ата қилимән, — деди.□
15 Муса униңға җававән: — Әгәр Сән Өзүң *биз* билән
биллә маңмисаң, бизни бу йәрдин чиқармиғайсән;
16 чүнки, мән вә хәлқиң нәзириңдә илтипат
тапқинимиз немидин билиниду? Әҗәба, Өзүңниң
биз билән биллә маңғиниңдин билинмәмду? Шу
сәвәптин мән вә хәлқиң йәр йүзидики һәр бир
таипиләрдин алаһидә пәриқләнмәмдуқ?! — деди.■
17 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мошу илтиҗайиңниму
иҗабәт қилимән; чүнки сән нәзиримдә илтипат
таптиң вә Мән сени исмиңни билип тонуймән, деди.□
18 Шуниң билән Муса: — Өз шан-шәрпиңни маңа
көрсәткәйсән, — деди.
19 *Пәрвәрдигар*: — Өзүмниң пүткүл меһриванлиғимни

□ **33:12 «Мән сени исмиңни билип тонуймән»** — бу сөзләр Худаниң мәлум бир кишини (мошу йәрдә Мусани) алаһидә сөйидиғинини яки таллиғанлиғини көрситиду. □ **33:14 «...*Мән* саңа арам ата қилимән»** — жуқурида, 32:10дә Худа Мусаға: «Мени тосма» (ибраний тилида «Маңа арам бәргин!» яки «Мени қойғин») дегән еди; лекин у һазир Мусаға «Мән саңа арам ата қилимән» дәйду. ■ **33:16** Қан. 4:7 □ **33:17 «...Мән сени исмиңни билип тонуймән»** — 12-айәт вә изаһатини көрүң.

сениң көз алдиңдин өткүзимән вә алдиңда «Яһвәһ»
дегән намни жакалаймән. Кимгә шапаәт қилмақчи
болсам шуниңға шапаәт көрситимән, кимгә рәһим-
шәпқәт көрсәтмәкчи болсам, шуниңға рәһим-шәпқәт
көрситимән, деди.□ ■
20 Пәрвәрдигар униңға: — Сән йүзүмни көрәлмәйсән;
чүнки һеч адәмзат Мени көрсә тирик қалмайду, деди.
21 Андин Пәрвәрдигар: — Мана, йенимда бир жай
бардур; сән шу йәрдики қорам ташниң үстидә
турғин.
22 Мениң шан-шәривим өтидиған вақитта, шундақ
болидуки, Мән сени шу қорам ташниң йериқида
турғузуп, Мән өтүп болғичә сени қолум билән йепип
туримән.
23 Андин қолумни тартивалимән; шуниң билән
сән Мениң арқа тәрипимни көрисән, лекин йүзүм
көрүнмәйду, — деди.□

34

Һөкүм-гувалиқ тахтайлириниң қайта берилиши

1 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән авалқиға охшаш өзүң
үчүн таштин икки тахтайни йонуп кәл; Мән бу
тахтайларға сән илгири чеқиватқан тахтайлардики
сөзләрни йезип қойимән. ■

□ **33:19 «Яһвәһ»** — оқурмәнләрниң есидә болуши мүмкинки, «Яһвәһ» Худаниң алаһидә намидур, мәнаси «Мәңгү Бар Болғучи» дегәндәк. Биз бу намни адәттә «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилимиз. ■ **33:19** Рим. 9:15 □ **33:23 «... сән Мениң арқа тәрипимни көрисән»** — «... сән Мениң кәйнимдә қалған изналиримни көрисән» дегәндәк тәрҗимилириму учриши мүмкин. **«лекин йүзүм көрүнмәйду»** — яки «лекин йүзүмниң көрүлүши болмайду». ■ **34:1** Қан. 10:1

2 Сән әтә әтигәнгичә тәйяр болуп, сәһәрдә Синай
теғиға чиқип, шу йәрдә тағниң чоққисида Мениң
алдимда һазир болғин.

3 Лекин һеч киши сән билән биллә чиқмисун вә яки
тағниң һеч йеридә башқа адәм көрүнмисун, қой-
калиларму тағниң түвидә отлимисун, — деди.■

4 Муса авалқиға охшаш таштин икки тахтайни йонуп,
этиси таң сәһәр қопуп, бу икки таш тахтайни қолида
елип, Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә Синай
теғиға чиқти.

5 Шуниң билән Пәрвәрдигар булутта чүшүп, шу
йәрдә Мусаниң қешида туруп, «Яһвәһ» дегән намини
җакалиди. □

6 Пәрвәрдигар униң көз алдидин өтүп: —
«Пәрвәрдигар, Пәрвәрдигар, рәһимдил вә меһри-
шәпқәтликтур, асан ғәзәпләнмәйдиған, шапаәт
билән вапаси кәң Тәңридур, □ ■

7 миңлиған-он миңлиғанларға рәһим-шапаәт
көрситип, қәбиһлик, асийлиқ вә гунани
кәчүргүчидур; лекин у гунакарларни һәргиз гунасиз
дәп қаримайдиған, бәлки атиларниң қәбиһлигиниң
җазасини балилири вә нәврлиригичә, шундақла
үчинчи вә төртинчи әвладиғичә жүкләйдиған

■ **34:3** Мис. 19:12,13 □ **34:5 «Яһвәһ»** — 33:19 вә изаһатни көрүң.
□ **34:6 «Пәрвәрдигар, Пәрвәрдигар»** — ибраний тилида «Яһвәһ,
Яһвәһ». **«шапаәт»** — ибраний тилида «хәсәд» билән ипадилиниду
(20:6 вә изаһатни көрүң). ■ **34:6** Мис. 33:19

Тәңридур» — дәп җакалиди.□ ■
8 Шуниң билән Муса дәрһал йәргә баш қоюп сәҗдә
қилип: —
9 — Әй Рәб, әгәр мән растинла нәзириңдә илтипат
тапқан болсам, ундақта и Рәб, аримизда биз билән
маңғайсән; чүнки бу хәлиқ дәрвәқә бойни қаттиқ бир
хәлиқтур; бизниң қәбиһлигимизни вә гунайимизни
кәчүргәйсән, бизни Өз мирасиң болушқа қобул
қилғайсән! — деди.■

Яңливаштин әһдә түзүш

10 Шуниң билән у Мусаға: — Мана, Мән бир әһдә
түзимән; сениң барлиқ хәлқиң алдида пүткүл
йәр йүзиниң һеч бир җайида яки һеч бир әл
арисида қилинип бақмиған мөҗизиләрни яритимән.
Шуниң билән сән арисида болған хәлқиңниң
һәммиси Пәрвәрдигарниң *карамәт* әмәлини көриду;
чүнки Мениң силәргә қилидиған әмәлим дәрвәқә
дәһшәтлик иш болиду. □ ■
11 Мән бүгүн саңа тапилайдиған әмирлиримни
тутқин; мана, Мән силәрниң алдиңлардин Аморий,
Қананий, Һиттий, Пәриззий, Һивий вә Йәбусийларни
һайдап чиқиримән.

□ **34:7 «рәһим-шапаәт»** — ибраний тилида «хәсәд» дегән сөз билән ипадилиниду (20:6 вә изаһатни көрүң). **«атиларниң қәбиһлигиниң җазасини балилири вә нәврлиригичә, шундақла үчинчи вә төртинчи әвладиғичә жүкләйдиған»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни (20:5, 34:7 тоғрилиқ), шундақла «Әзакиял»дики «қошумчә сөз»имизни (18-, 33-баплар тоғрилиқ) көрүң. ■ **34:7** Мис. 20:6; Чөл. 14:18; Қан. 5:10; Зәб. 85:15; 102:8; 144:8; Йәр. 32:18 ■ **34:9** Лав. 25:38; Зәб. 27:9; 32:12; Зәк. 2:16 □ **34:10 «Мениң силәргә қилидиған әмәлим»** — ибраний тилида «Мениң саңа қилидиған әмәлим». ■ **34:10** Қан. 5:2; Йә. 10:12,13

12 Әнди һези болғинки, сән баридиған зиминда
туруватқанлар билән һеч әһдә бағлашмиғин;
болмиса, бу иш силәргә қапқан болиду; ■
13 бәлки силәр уларниң қурбангаһлирини чөвүп, бут
түврүклирини сундуруп, «ашәраһ» бутлирини кесип
ташлаңлар. □
14 Чүнки сән һеч қандақ башқа илаһқа ибадәт
қилмаслиғиң керәк — чүнки Мәнки Пәрвәрдигарниң
нами «Вапасизлиққа һәсәт Қилғучи» болуп, һәсәт
қилғучи бир илаһдурмән. ■
15 Болмиса, шу зиминда туруватқанлар билән
әһдә түзүшүң мүмкин; андин улар илаһлириниң
кәйнидин жүрүп бузуқчилиқ қилип, илаһлириға
қурбанлиқлар өткүзгинидә, силәрни чақирса
уларниң қурбанлиқлиридин йәп кетишиңлар
мүмкин;
16 сән шундақла йәнә уларниң қизлирини
оғуллириңға хотунлуққа елип беришиң мүмкин; у
қизлар өз илаһлириниң кәйнидин жүрүп бузуқчилиқ
қилғинида, улар оғуллириңниму өз илаһлириниң
арқисидин маңғузуп, бузуқчилиқ қилдуруши
мүмкин.■
17 Өзүң үчүн һеч қандақ қуйма бутларни ясатмиғин.
18 Петир нан һейтини тутуңлар; Мениң әмир
қилғинимдәк Абиб ейида, бекитилгән вақитта йәттә
күн петир нан йәңлар. Чүнки силәр Абиб ейида
Мисирдин чиққансиләр.■
19 Балияткуниң тунжа мевиси Мениңки болиду;
чарпай маллириңниң ичидин дәсләп туғулған

■ **34:12** Мис. 23:32; Чөл. 33:51; Қан. 7:2 □ **34:13 «ашәраһ бутлири»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин. ■ **34:14** Мис. 20:5 ■ **34:16** 1Пад. 11:2 ■ **34:18** Мис. 12:15; 23:15

әркәкләр, кала болсун, қой болсун уларниң
тунҗилириниң һәммиси Мениңки болсун.■
20 Лекин ешәкләрниң тунҗа тәхәйлириниң
орниға қоза билән бәдәл төлишиң лазим болиду.
Әгәр орниға *қоза* бәрмисәң, тәхәйниң бойнини
сундурувәткин. Тунҗи оғуллириңни болса, уларға
бәдәл төләп қайтурувал. Һеч ким Мениң һозурумға
қуруқ қол кәлмисун.□ ■
21 Сән алтә күн ичидә иш-әмәлиңни қилип, йәттинчи
күни арам елишиң зөрүр; йәр һайдаш вақти болсун,
орма вақти болсун, арам елишиң зөрүр.■
22 Йеңи буғдайниң тунҗа һосулини тәбрикләйдиған
«һәптиләр һейти»ни өткүзүңлар; жилниң ахирида
«һосул жиғиш һейти»ни өткүзүңлар.□ ■
23 Сениң һәр бир әркәк кишилириң жилда үч қетим
Исраилниң Худаси болған Рәб Пәрвәрдигарниң
алдиға һазир болсун. ■
24 Чүнки Мән таипиләрни алдиңдин һайдиветип,
чегаралириңни кеңәйтимән; шуниңдәк сән жилда
үч қетим Пәрвәрдигар Худайиңниң алдиға һазир
болушқа чиқип барсаң, һеч ким йериңгә көз қирини
салмайду.
25 Маңа сунулидиған қурбанлиқниң қенини
болдурулған нан билән биллә сунмиғин; яки өтүп

■ **34:19** Мис. 13:2; 22:29; Әз. 44:30 □ **34:20 «... тунҗа тәхәйлириниң орниға қоза билән бәдәл төлишиң лазим болиду»** — демәк, қоза тәхәйниң орниға қурбанлиқ қилиниду. ■ **34:20** Мис. 13:13; 23:15; Қан. 16:16 ■ **34:21** Мис. 20:9 □ **34:22 «жилниң ахирида»** — ибраний тилида «жилниң өзгиришидә» — йәни күздә. **«һосул жиғиш һейти»** — мошу һосул болса мевә-чевиләрниңкидур. Ибранийлар ишләткән календар бойичә, һейт йәттинчи айда, бәзи жиллирида Сентәбрдә, бәзи жилларда Өктәбрдә болатти. ■ **34:22** Мис. 23:16 ■ **34:23** Мис. 23:17; Қан. 16:16

кетиш һейтиниң қурбанлиғининң гөшини әтигә қалдурма.□ ■
26 Зиминиңниң дәсләпки һосулидин тунжа мәһсулатларни Пәрвәрдигар Худайиңниң өйигә кәлтүрүп ата.
Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма.□ ■
27 Пәрвәрдигар Мусаға: — Бу сөзләрни өзүң үчүн йезивалғин; чүнки Мән мошу сөзләрни асас қилип сән билән вә Исраил билән әһдә бағлидим, деди.
28 У вақитта Муса шу йәрдә Пәрвәрдигарниң һозурида қириқ кечә-күндүз турди; у һеч нәрсә йемиди, һеч су ичмиди. У йәрдә *Пәрвәрдигар* тахтайларға әһдиниң сөзлири болған он әмирни пүтти.□ ■

Мусаниң йүзиниң пақирап туруши

29 Муса Синай теғидин чүшкәндә шундақ болдики (у тағдин чүшкәндә икки һөкүм-гувалиқ тахтийи униң

□ **34:25 «Маңа сунулидиған қурбанлиқниң...»** — ибраний тилида «Мениң қурбанлиғимниң...». Мошу йәрдә бу сөз бәлким жуқурида тилға елинған үч һейттики көйдүрмә қурбанлиқларни яки енақлиқ қурбанлиқлирини көрсәтсә керәк. «Мениң қурбанлиғимниң қени» болса мәзкур һейтларда қурбангаһ үстигә төкүлидиған қанларни көрситиду. ■ **34:25** Мис. 23:18 □ **34:26 «Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма»** — бу әмир бәлким әтраптики бутпәрәс хәлиқләрниң мәлум өрп-адитигә әгәшмәслик керәклигини көрситиши мүмкин. Бу тоғрилиқ йәнә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **34:26** Мис. 23:19; Лав. 22:27; Қан. 14:21 □ **34:28 «у һеч нәрсә йемиди»** — ибраний тилида «һеч нанни йемиди». **«У йәрдә Пәрвәрдигар тахтайларға әһдиниң сөзлири болған он әмирни пүтти»** — ибраний тилида «У йәрдә у тахтайларға әһдиниң сөзлири болған он әмирни пүтти». Бәзиләр: «У» Мусани көрситиду, дәп қарайду, бирақ «Қан.» 10:2-4тин ениқ көрүнидуки, бу сөзләрни пүткүчи Худа Өзидур. ■ **34:28** Мис. 24:18; 31:18; 34:1; Қан. 4:13; 9:9,18

қолида еди), өзиниң *Пәрвәрдигар* билән сөзләшкини
үчүн йүзиниң пақирап кәткинини билмәйтти. ■
30 Әнди Һарун вә барлиқ Исраиллар Мусани көрди,
мана, униң йүз териси пақирап туратти; улар униңға
йеқин бериштин қорқушти.
31 Лекин Муса уларни чақиривиди, Һарун вә
җамаәтниң барлиқ башлири йенип, униң қешиға
кәлди; Муса улар билән сөзләшти.
32 Шуниңдин кейин, барлиқ Исраиллар униң йениға
кәлди; у вақитта Муса Пәрвәрдигар өзигә Синай
теғида сөз қилғинида тапшурған барлиқ әмирләрни
уларға тапилиди.
33 Муса уларға дәйдиғинини дәп түгәтти. У *сөзлигәндә*
йүзигә бир чүмпәрдә тартивалған еди; □ ■
34 Қачанки Муса Пәрвәрдигар билән сөзлишишкә
униң һозуриға кирсә, чүмпәрдини еливетәтти, таки
у йенип чиққичә шундақ болатти; йенип чиққанда
өзигә немә тапиланған болса, шуни Исраилларға
ейтип берәтти.
35 Исраиллар Мусаниң йүз терисиниң пақирап
турғинини көрәтти; шуңа Муса йәнә таки
Пәрвәрдигар билән сөзләшкили униң һозуриға
киргичә йүзигә чүмпәрдә тартивалатти.

35

Шабат күни, йәни «арам елиш күни»ниң бәлгүлимилири

■ **34:29** 2Кор. 3:7 □ **34:33 «У сөзлигләндә йүзигә бир чүмпәрдә тартивалған еди»** — яки «у (Муса) уларға сөзләп болғанда йүзигә ниқап тартивалди». ■ **34:33** 2Кор. 3:7,13

1 Муса Исраилларниң пүткүл җамаитини жиғип
уларға: — Пәрвәрдигар силәргә қилишқа буйруған
әмирләр мунулардур: — ■
2 Алтә күн иш-әмгәк күни болсун; лекин йәттинчи
күни силәргә нисбәтән муқәддәс бир күн болуп,
Пәрвәрдигарға аталған арам алидиған шабат күни
болсун. Һәр ким шу күнидә иш-әмгәк қилса өлүмгә
мәһкүм қилинсун. ■
3 Шабат күнидә барлиқ туралғулириңларда һәргиз от
қалимаңлар, — деди.■

Ибадәт җайи үчүн һәдийә сунуш

4 Муса Исраилларниң пүткүл җамаитигә сөз қилип
мундақ деди: — «Пәрвәрдигар буйруған әмир мана
шуки: —
5 Өзүңларниң араңлардин Пәрвәрдигарға
бир «көтәрмә һәдийә» кәлтүрүңлар; көңли
халиғанларниң һәр бири Пәрвәрдигарға бир
«көтәрмә һәдийә»сини кәлтүрсун: йәни алтун,
күмүч, мис,■
6 көк, сөсүн вә қизил жип, ақ канап рәхт, өшкә тивити,
■
7 қизил боялған қочқар териси, делфин териси,
акатсийә яғичи, ■
8 чирақдан үчүн зәйтун мейи, «мәсиһләш мейи»
билән хушбуй үчүн ишлитилидиған есил дора-
дәрмәкләр, ■
9 әфодқа һәм қошенға орнитилидиған һеқиқ вә башқа
яқутларни кәлтүрүңлар».■

■ **35:1** Мис.34:32 ■ **35:2** Мис. 20:8; 31:15; Лав. 23:3; Қан. 5:12; Луқа 13:14 ■ **35:3** Мис. 16:23 ■ **35:5** Мис. 25:2 ■ **35:6** Мис. 25:4 ■ **35:7** Мис. 25:5 ■ **35:8** Мис. 25:6 ■ **35:9** Мис. 25:7; 28:17,20

Ибадәт чедириниң материял-үскүнлирини ясаш

10 — «Араңлардики барлиқ маһир устилар келип Пәрвәрдигар буйруғанниң һәммисини ясап бәрсун: □
11 — *муқәддәс* чедир билән униң ички вә ташқи йопуқлирини, илғулирини, тахтайлирини, балдақлирини, хадилирини вә буларниң тәгликлирини, ■
12 әһдә сандуғи вә униң балдақлирини, «кафарәт тәхти»ни, «айрима пәрдә-йопуқ»ни,
13 ширә вә униң балдақлирини, униң барлиқ қача-қучилирини вә «тәқдим нанлири»ни, ■
14 йоруқлуқ үчүн ясалған чирақдан вә униң әсваплирини, униң чирақлири вә чирақ мейини,
15 хушбуйгаһ вә униң балдақлирини, «Мәсиһләш мейи»ни, дора-дәрмәкләрдин ишләнгән хушбуйни, муқәддәс чедириниң кириш еғизидики «ишик пәрдиси»ни, ■
16 көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһи вә униң мис шаласини, балдақлирини вә барлиқ әсваплирини, жуюнуш деси вә униң тәглигини, ■
17 һойлиниң пәрдилирини, униң хадилири вә уларниң тәгликлирини, һойлиниң кириш еғизидики пәрдини, ■
18 чедирниң миқ-қозуқлирини, һойлиниң миқ-қозуқлирини, шундақла барлиқ танилирини, ■
19 тоқулидиған кийимләр, йәни муқәддәс җайниң хизмитигә каһинлиқ хизмитидә кийилидиған, Һарун каһинниң муқәддәс кийимлирини һәм униң

□ **35:10 «маһир устилар»** — ибраний тилида «көңли даналар». ■ **35:11** Мис. 26:26 ■ **35:13** Мис. 25:23, 30 ■ **35:15** Мис. 26:36; 30:1; 31:11 ■ **35:16** Мис. 27:4; 30:18 ■ **35:17** Мис. 27:9,16 ■ **35:18** Мис. 27:19

оғуллириниң кийимлирини тәйяр қилсун».□ ■

Хәлиқниң «көтәрмә һәдийә»си

20 Шуниң билән пүткүл Исраил җамаити Мусаниң
йенидин чиқип кетишти.
21 Андин көңли тартқанларниң һәр бири, роһи
өзлиригә түрткә болғанларниң һәр бири келип,
җамаәт чедирини ясашқа, шундақла чедирниң
хизмитидә ишлитилидиған барлиқ сәрәмҗанларни
ясашқа вә муқәддәс кийимләрни тикишкә
Пәрвәрдигарға аталған «пулаңлатма һәдийә»ни
кәлтүргили турди.
22 Улар әрләрму, аялларму келип, сунушқа көңли
хуш болғанларниң һәр бири һәдийә кәлтүрүп,
булапка, зирә-һалқа, үзүк, зуннар-биләйүзүк
қатарлиқ һәр хил алтун буюмларни елип кәлди;
алтунни «көтәрмә һәдийә» қилип берәй дегәнләрниң
һәр бири уни Пәрвәрдигарға сунди. □
23 Кимдә көк, сөсүн, қизил жип билән ақ канап рәхт,
өшкә тивити, қизил боялған қочқар териси вә делфин
териси болса, шуларни елип келишти.
24 Күмүч я мистин көтәрмә һәдийә кәлтүрәй
дегәнләрниң һәр бири шуни Пәрвәрдигарға
һәдийә қилип сунди. Кимдә чедирниң хизмитидә
ишлитилидиған һәр хил сәрәмҗанларға яриғидәк
акатсийә яғичи болса, уни елип кәлди.
25 Қоли чевәр аялларниң һәр бири өз қоллири билән
егирип, шу егиргән жип вә рәхтләрни, йәни көк,

□ **35:19 «тоқулидиған кийимләр»** — яки «каһинлиқ хизмәт кийимлири». ■ **35:19** Мис. 28; 31:10 □ **35:22 «Улар әрләрму, аялларму келип,...»** — яки «Әр кишиләр аял кишиләргә әгишип,...».

сөсүн вә қизил жип билән ақ канап рәхтләрни
кәлтүрди, □ ■
26 Шуниңдәк көңли қозғалған аялларниң һәммиси
һүнирини ишлитип өшкә тивитидин жип егиришти.
27 Әмирләр әфод вә қошенға орнитилидиған
һеқиқлар вә яқутларни,
28 дора-дәрмәкләрни, чираққа вә мәсиһләш
мейиға ишлитилидиған зәйтун мейини, хушбуйға
ишлитилидиған есил дора-дәрмәкләрни кәлтүрди. ■
29 Шу тәриқидә Исраиллар Пәрвәрдигар Мусаниң
вастиси билән буйруған ишларниң һәр қайсиға бир
нәрсә беришкә көңли тартқан болса, әр болсун аял
болсун һәр бири шуни елип келип, Пәрвәрдигарға
атап ихтиярий һәдийә бәрди.

Ибадәт чедирини Ясиғучи һүнәрвәнләр

30 Андин Муса Исраилларға мундақ деди: —
«Мана, Пәрвәрдигар Йәһуда қәбилисидин хурниң
нәвриси, Уриниң оғли Бәзаләлни исмини атап
чақирип, □ ■
31 уни Худаниң Роһи билән толдуруп, униңға
даналиқ, әқил-парасәт, илим-һекмәт егилитип, уни
һәртүрлүк ишни қилишқа қабилийәтлик қилип, ■
32 уни түрлүк-түрлүк һүнәрләрни қилалайдиған —
алтун, күмүч вә мис ишлирини қилалайдиған, ■

□ **35:25 «қоли чевәр»** — ибраний тилида «көңли дана». ■ **35:25** Пәнд. 31:19 ■ **35:28** Мис. 25:6 □ **35:30 «исмини атап чақирип,...»** — бу сөзләр Худаниң мәлум бир кишини мәлум муһим бир иш үчүн алаһидә таллап чақирғанлиғини көрситиду. «Йәш.» 45:3, 4ни көрүң. «Бәзаләл» — мәнаси «Худаниң сайисидә» яки «Худаниң башпанаһида». ■ **35:30** Мис. 31:2 ■ **35:31** Мис. 31:3 ■ **35:32** Мис. 31:4

33 яқутларни кесип-оялайдиған, зиннәт буюмлириға
орниталайдиған, яғачларға нәқиш чиқиралайдиған,
һәр хил һүнәр ишлирини қамлаштуралайдиған
қилди. ■
34 У йәнә униң көңлигә, шуниңдәк һәм Дан
қәбилисидин болған Аһисамақниң оғли Оһолиябниң
көңлигә *башқиларға* һүнәр үгитиш нийәт-истикини
селип,
35 уларниң көңуллирини даналиқ-һекмәт билән
толдуруп, уларни һәр хил нәққашлиқ-оймичилиқ
ишлириға маһир қилип, көк, сөсүн вә қизил жип
билән ақ канап рәхт билән кәштичилик қилишқа
һәмдә бапкарлиққа иқтидарлиқ қилди. Шуниң
билән улар һәр хил һүнәр ишлириниң вә һәр хил
лайиһиләш ишлириниң һөддисидин чиқалайдиған
болди. ■

36

1 Шуниң билән Бәзаләл вә Оһолияблар, шуниңдәк
Пәрвәрдигар муқәддәс чедир ясашниң һәр хил
ишлириға керәк болған даналиқ-һекмәт вә әқил-
парасәтни ата қилған маһир устиларниң һәр бири
уларға қошулуп, шу ишни униң әмир қилғини бойичә
әмәлгә ашуриду».

Хәлиқниң һәдийәлири

2 Шу вақитта Муса Бәзаләл вә Оһолиябни, шундақла
Пәрвәрдигар даналиқ-һекмәт билән көңуллирини
толдурған, көңли өзини шу ишни қилишқа
қатнишишқа далаләт қилған барлиқ һүнәрвән-
касипларни чақирип жиғди.

■ **35:33** Мис. 31:5 ■ **35:35** Мис. 26:1

3 Улар келип муқәддәс чедирни ясашқа, шундақла
униң иш-хизмәтлиригә керәклик сәрәмҗанларни
ясашқа Исраиллар елип кәлтүргән барлиқ «көтәрмә
һәдийә»ләрни Мусадин тапшурувалди. Исраил
хәлқи йәнила өз мәйли билән һәр күни әтигини
Мусаға ихтиярий һәдийә кәлтүрүп туратти.
4 Андин муқәддәс чедирниң ишлирини қиливатқан
устиларниң һәммиси қолидики ишини қоюп қоюп
келип,
5 Мусаға: — Хәлиқниң елип кәлгини Пәрвәрдигар
бизгә қилишқа буйруған ишни пүткүзүшкә еһтияҗ
болғинидин көп ешип кәтти! — дейишти.
6 Андин Муса әмир қилип, пүткүл чедирғаһ бойичә:
«Мана, әр болсун, аял болсун, һеч ким муқәддәс
чедирни ясаш үчүн «көтәрмә һәдийә» сүпитидә
йәнә һеч қандақ нәрсә тәйярлап кәлмисун!» дәп
җакалатти. Буниң билән көпчилик һәдийәләр
кәлтүрүштин тохтитилди.
7 Чүнки улар тәйярлиған материяллар пүткүл
қурулуш ишиға йетәтти, һәтта ешип қалатти.

Ибадәт чедириниң ясилиши

8 Муқәддәс чедирниң қурулуш ишини қиливатқан
устиларниң һәр бири непиз тоқулған ақ канап
рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп
ишләнгән он парчә йопуқ ясап, керубларниң
сүритини йопуқларға чевәрлик билән лайиһиләп
нәпис қилип кәштиләп чиқти.
9 Һәр бир йопуқниң узунлуғи жигирмә сәккиз гәз,
кәңлиги төрт гәз болуп, һәр бир йопуқ охшаш чоң-
кичикликтә қилинди. ■

■ **36:9** Мис. 26:2

10 *Бәзаләл* йопуқларниң бәшини бир-биригә улиди,
қалған бәш йопуқниму һәм бир-биригә улиди.
11 У улап чиқилған биринчи чоң парчиниң әң
четидики қисминиң бир тәрипигә рәңги көк
измиләрни қадиди, шуниңдәк улап чиқилған
иккинчи чоң парчиниң әң четидикисиниң бир
тәрипигиму шундақ қилди. ■
12 Биринчи чоң парчиниң әң четидики қисмиға
әллик измә қадиди, иккинчи чоң парчиниң әң
четидикисигиму әллик измә қадиди. Измиләр бир-
биригә удулмуудул қилинди. ■
13 Муқәддәс чедир бир пүтүн болсун үчүн у алтундин
әллик илғу ясап, икки парчә йопуқни шу илғулар
билән бир-биригә туташтурди.■
14 У муқәддәс чедирни йепиш үчүн өшкә тивитидин
йопуқларни ясиди; йопуқтин он бир парчә ясиди.
15 Йопуқларниң һәр бириниң узунлуғи оттуз гәз,
кәңлиги төрт гәз болуп, он бир йопуқниң һәммиси
охшаш чоң-кичикликтә қилинди.
16 Йопуқларниң бәшини у улап бир қилип, қалған
алтә йопуқниму улап бир қилди.
17 У биринчи улап чиқилған чоң парчиниң әң
четидики қисмиға әллик измә, иккинчи улап
чиқилған чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик
измә қадиди.
18 У чедир бир пүтүн болсун үчүн һәм мистин әллик
илғу ясап, икки чоң парчини улап қойди.■
19 У буниңдин башқа чедирға қизил боялған қочқар
терисидин йопуқ ясап япти, андин униң үстидинму
делфин терисидин ясалған йәнә бир йопуқни
қаплиди.■

■ **36:11** Мис. 26:4 ■ **36:12** Мис. 26:5,10 ■ **36:13** Мис. 26:6
■ **36:18** Мис. 26:11 ■ **36:19** Мис. 26:14

20 У муқәддәс чедирниң тик тахтайлирини акатсийә
яғичидин ясап тиклиди. ■
21 Һәр бир тахтайниң узунлуғи он гәз, кәңлиги бир
йерим гәз қилинди. ■
22 Һәр бир тахтайниң иккидин туруми бар еди, һәр
икки тахтай шулар билән бир-биригә четилди; у
чедирниң барлиқ тахтайлирини шундақ ясиди.■
23 У чедирниң тахтайлирини шундақ ясиди;
жигирмиси җәнуп тәрәпкә орнитилди; ■
24 у бу жигирмә тахтайниң тегигә күмүчтин қириқ
тәглик ясиди; бир тахтайниң *астидики* икки туруми
үчүн иккидин тәглик, йәнә бир тахтайниң икки
туруми үчүн иккидин тәгликни ясиди.■
25 Шуниңдәк у чедирниң удул тәрипигә, йәни шимал
тәрипигә жигирмә тахтай ясиди, ■
26 шундақла буларниң қириқ тәглигини күмүчтин
ясиди; бир тахтайниң тегигә иккидин тәглик,
йәнә бир тахтайниң тегигә иккидин тәглик
орунлаштурулди. ■
27 Чедирниң кәйни тәрипигә, йәни ғәрип тәрәпкә
алтә тахтайни ясап орнатти. ■
28 У чедирниң кәйни тәрипидики икки булуңға икки
тахтайни ясап орнатти. ■
29 Бу булуң тахтайлири астидин үстигичә икки қат
қилип *тахтайларни* өз ара четиштурди, үсти бир
һалқиға бекитилди. У һәр иккисини шундақ ясап,
икки булуңға орнатти. ■
30 Шуңлашқиму у тәрипидә сәккиз тахтай болди,
уларниң күмүчтин ясалған он алтә тәглиги бар

■ **36:20** Мис. 26:15 ■ **36:21** Мис. 26:16 ■ **36:22** Мис. 26:17
■ **36:23** Мис. 26:18 ■ **36:24** Мис. 26:19 ■ **36:25** Мис. 26:20
■ **36:26** Мис. 26:21 ■ **36:27** Мис. 26:22 ■ **36:28** Мис. 26:23
■ **36:29** Мис. 26:24

еди; бир тахтайниң тегидә икки тәглик, йәнә бир
тахтайниң тегидә икки тәглик бар еди.■
31 Буниңдин башқа у акатсийә яғичидин балдақ
ясиди; чедирниң бу тәрипидики тахтайларға бәш
балдақни, ■
32 чедирниң у тәрипидики тахтайларға бәш
балдақни, чедирниң арқа тәрипидики тахтайларға,
йәни ғәрип тәрипидики тахтайларғиму бәш
балдақни ясиди. ■
33 У тахтайларниң оттуридики оттура балдақни бу
тәрәптин у тәрәпкә йәткүзүп ясиди. ■
34 У тахтайларни алтун билән қаплап, балдақлар
өткүзүлидиған һалқиларни алтундин ясап,
балдақларни алтун билән қаплиди.■
35 У непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн
вә қизил жиплар арилаштурулуп ишләнгән бир
пәрдә ясиди; уни керубларниң сүритини чевәрлик
билән лайиһиләп нәпис қилип чүшүрүп, кәштиләп
чиқарди. ■
36 Уни есишқа у акатсийә яғичидин төрт хада ясап,
алтун билән қаплиди. Уларниң илмәклири алтундин
ясалди; хадиларға у күмүчтин төрт тәгликни қуюп
ясиди.■
37 У чедирниң кириш еғизиға нәпис тоқулған
ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар
арилаштурулуп ишләнгән бир пәрдә ясиди, уни
кәштичигә кәштиләтти. ■
38 У йәнә бу пәрдиниң бәш хадисини илмәклири
билән қошуп ясиди; уларниң башлирини вә
балдақлирини алтун билән қаплиди; уларниң бәш

■ **36:30** Мис. 26:25 ■ **36:31** Мис. 26:26 ■ **36:32** Мис. 26:27
■ **36:33** Мис. 26:28 ■ **36:34** Мис. 26:29 ■ **36:35** Мис. 26:31
■ **36:36** Мис. 26:32 ■ **36:37** Мис. 26:36

тәглиги мистин ясалди.□ ■

37

Әһдә сандуғини ясаш

1 Андин Бәзаләл әһдә сандуғини акатсийә яғичидин
ясиди; униң узунлуғи икки йерим гәз, егизлиги бир
йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз еди. ■
2 У униң ичи вә сиртини сап алтун билән қаплиди,
униң үстүнки қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк
чиқарди.
3 У униң үчүн алтундин төрт һалқа қуюп, уларни
униң төрт четиқиға бекитти; бир тәрипигә икки
һалқа, йәнә бир тәрипигә икки һалқа бекитти. □
4 У һәм акатсийә яғичидин икки балдақ ясап, һәр
иккисини алтун билән қаплиди;
5 андин сандуқ улар арқилиқ көтирилсун
дәп, балдақларни сандуқниң икки йенидики
һалқилиридин өткүзүп қойди.
6 У *сандуқниң япқучи сүпитидә* алтундин узунлуғи
икки йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз болған бир
«кафарәт тәхти» ясиди.

□ **36:38 « *бәш хадиниң*** башлирини вә балдақлирини алтун билән қаплиди» — 26:37-айәттики мошу хадиларни «алтун билән қаплиғин» дейилиду. Мошу айәттә қаплиниш көлүми даириси еник көрүниду — қариғанда, пүтүн хадилар әмәс, бәлки пәқәт «башлири» вә «четиқ»лири алтун билән қаплиниду. «Балдақлар» — улар хадиларни өз ара четип туридиған таяқчилар болуп, хадиларни муқимлаштуруш вә пәрдиләрниму көтириш рольини ойнайду (38:17ни көрүң). «Балдақлар»ниң башқа тәрҗимилири: «һалқилар» яки «чәмбәрләр». ■ **36:38** Мис. 26:37 ■ **37:1** Мис. 25:10
□ **37:3 «төрт четиқиға»** — яки «төрт путиға».

7 У икки керубни алтундин соқуп ясиди; уларни
кафарәт тәхтиниң икки тәрипигә орнатти;
8 бир керубни бир тәрипигә, йәнә бир керубни
йәнә бир тәрипигә орнатти. У икки тәрипидики
керубларни кафарәт тәхти билән бир гәвдә қилди.
□ ■
9 Керублар бир-биригә йүзлинип, қанатлирини
кафарәт тәхтиниң үстигә керип, қанатлири билән
уни йепип туратти; керубларниң йүзи кафарәт
тәхтигә қаритилди.■

Ширә

10 У һәм ширәни акатсийә яғичидин ясиди; униң
узунлуғи икки гәз, кәңлиги бир гәз, егизлиги бир
йерим гәз еди. ■
11 У уни сап алтун билән қаплап, униң үстүнки
қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк чиқарди. ■
12 У ширәниң чөрисигә төрт илик егизликтә бир ләв
ясиди; бу ләвниң чөрисигиму алтундин бир гирвәк
чиқарди. ■
13 У ширәгә алтундин төрт һалқа ясап, бу һалқиларни
ширәниң төрт бүҗигидики четиққа орнатти. ■
14 Ширәни көтиришкә балдақлар өткүзүлсун дәп,
һалқилар ширә левигә йеқин бекитилди. ■
15 Ширә үчүн у балдақларни акатсийә яғичидин ясап,
алтун билән қаплиди; ширә улар билән көтириләтти.
16 У ширәниң үстигә қоюлидиған барлиқ буюмларни,
йәни легәнлирини, қача-қуча тәхсилирини, *«шарап*

□ **37:8 «У икки тәрипидики керубларни кафарәт тәхти билән бир гәвдә қилди»** — яки «У керублар билән кафарәт тәхтини бир пүтүн алтундин ясиди». ■ **37:8** Мис. 25:19 ■ **37:9** Мис. 25:20 ■ **37:10** Мис. 25:23 ■ **37:11** Мис. 25:24 ■ **37:12** Мис. 25:25 ■ **37:13** Мис. 25:26 ■ **37:14** Мис. 25:27

һәдийәлири»ни қуйидиған қәдәһ вә пиялиләрниң һәммисини сап алтундин ясиди.■

Чирақданни ясаш

17 У һәм чирақданни сап алтундин ясиди; чирақданни соқуп ясиди; чирақданниң пути, ғоли, қәдәһлири, ғунчилири вә гүллири бир пүтүн алтундин соқулди. ■
18 Чирақданниң ғолиниң икки йенидин алтә шахчә чиқирилди — чирақданниң бир йенидин үч шахчә, униң йәнә бир йенидин үч шахчә чиқирилди; ■
19 бир йенидики һәр бир шахчидә бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған үч қәдәһ чиқирилди, йәнә бир йенидики һәр бир шахчидә бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған үч қәдәһ чиқирилди. Чирақданға чиқирилған алтә шахчиниң һәммиси шундақ ясалди. ■
20 Чирақданниң *ғолидин* бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған төрт қәдәһ чиқирилди. □ ■
21 Булардин башқа *биринчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә, *иккинчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә, *үчинчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә ясалған еди; чирақданға чиқирилған алтә шахчиниң астиниң һәммиси шундақ еди.
22 Униң шу ғунчилири һәм шахчилири чирақдан билән бир гәвдә қилинди — бир пүтүн сап алтундин соқуп ясалди. ■

■ **37:16** Мис. 25:29 ■ **37:17** Мис. 25:31 ■ **37:18** Мис. 25:32 ■ **37:19** Мис. 25:33 □ **37:20** **«ғолидин»** — йәни ғолиниң үстүнки қисмидин. 35-айәтни көрүң. ■ **37:20** Мис. 25:34 ■ **37:22** Мис. 25:36

23 У чирақданниң йəттə чириғини, шундақла униң
пилик қайчилири билəн күлданлирини сап алтундин
ясиди. ■
24 У чирақдан вə униң барлиқ əсваплирини бир
талант сап алтундин ясиди.□ ■

Хушбуйгаһни ясаш

25 У йəнə хушбуйгаһни акатсийə яғичидин ясиди.
Униң узунлуғи бир гəз, кəңлиги бир гəз, егизлиги
икки гəз болуп, төрт часа қилип ясалди; *төрт
бүҗигидики* мүңгүзлəр униң билəн бир пүтүн қилип
ясалди. ■
26 У уни, йəни униң үстини, төрт əтрапини һəм
мүңгүзлирини сап алтун билəн қаплиди; униң үсти
қисминиң чөрисигə алтундин гирвəк чиқарди. ■
27 Униңға алтундин икки һалқа ясап, униң
гирвикиниң астиға бекитти; уларни икки йениға
удулму удул бекитти. Хушбуйгаһни көтиридиған
икки балдақни селиш үчүн буларни хушбуйгаһниң
икки тəрипигə орунлаштурди. □ ■
28 У балдақларни акатсийə яғичидин ясап, алтун
билəн қаплиди.■
29 У һəм муқəддəс Мəсиһлəш мейини ясиди, андин
əтирчи чиқарғандəк дора-дəрмəклəрни тəңшəп сап
хушбуйни ясиди.■

■ **37:23** Мис. 25:37,38 □ **37:24 «бир талант алтун»** — бəлким 4.4 килограмчə болуши мүмкин. ■ **37:24** Мис. 25:39 ■ **37:25** Мис. 30:1, 2 ■ **37:26** Мис. 30:3 □ **37:27 «икки йениға...»** — яки «икки бүҗигигə...». ■ **37:27** Мис. 30:4 ■ **37:28** Мис. 30:5 ■ **37:29** Мис. 30:22,34

38

Қурбангаһни ясаш

1 У көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини акатсийә
яғичидин ясиди. Қурбангаһ төрт часа болуп,
узунлуғи бәш гәз, кәңлиги бәш гәз, егизлиги үч
гәз қилинди. ■
2 У униң төрт бүҗигигә қоюлидиған мүңгүзлирини
ясиди; мүңгүзлири қурбангаһ билән бир гәвдә
қилинди. Қурбангаһни мис билән қаплиди. ■
3 У қурбангаһниң барлиқ әсваплирини — униңға
хас болған дасларни, гүҗәкләрни, кориларни,
лахшигирларни вә отданларниму ясиди; униң
барлиқ әсваплирини мистин ясиди. ■
4 Қурбангаһ үчүн мистин бир шала ясиди; шалани
қурбангаһниң қап белиниң астидики гирвәктин
төвәнрәк туридиған қилди; шала қурбангаһниң дәл
оттурисида еди. ■
5 У шаланиң төрт бүҗигигә балдақлар өткүзүлидиған
төрт мис һалқини қуюп ясиди.
6 У балдақларни акатсийә яғичидин ясап, уларни мис
билән қаплиди.
7 Андин у қурбангаһни көтириш үчүн балдақларни
қурбангаһниң икки йенидики һалқиларға өткүзүп
қойди. У қурбангаһни тахтайлардин, ичини бош
қилип ясиди.■

■ **38:1** Мис. 27:1 ■ **38:2** Мис. 27:2 ■ **38:3** Мис. 27:3 ■ **38:4** Мис. 27:4, 5 ■ **38:7** Мис. 27:8

Ибадәт чедириниң әсваплири

Жуюнуш десини ясаш

8 У йәнә жуюнуш десини мистин, униң тәглигиниму
мистин ясиди; у буларни «көрүшүш чедири»ниң
кириш еғизиниң алдида хизмәттә болған аялларниң
мис әйнәклиридин ясиди.■

■ **38:8** Мис. 30:18

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси

Ибадәт жайиниң һойлиси

9 Андин у чедирниң һойлисиниму ясиди. Һойлиниң
җәнубиға, йәни җәнупқа йүзләнгән тәрипигә непиз
тоқулған ақ канап рәхттин пәрдиләрни ясиди; униң
узунлуғи йүз гәз еди. ■
10 Пәрдиләрни есишқа жигирмә хада вә хадиларниң
жигирмә тәглигини у мистин ясиди. Хадиларниң
илмәклири вә балдақлири күмүчтин ясалған еди.
11 Шуниңға охшаш шимал тәрипидиму узунлуғи
йүз гәз келидиған пәрдә бар еди. Пәрдиләрни
есишқа жигирмә хада вә хадиларниң жигирмә
тәглигини у мистин ясиди. Хадиларниң илмәклири
вә балдақлири күмүчтин ясалған еди.
12 Шуниңға охшаш ғәрип тәрипидә узунлуғи әллик
гәз келидиған пәрдә бар еди; пәрдиләрни есишқа он
хада вә хадиларниң он тәглигини у мистин ясиди.
Хадиларниң илмәклири вә балдақлири күмүчтин
ясалди.
13 Һойлиниң шәриқ тәрипи, йәни күн чиқишқа
йүзләнгән тәрипиниң кәңлиги әллик гәз еди.
14 Бир тәрипидә он бәш гәз келидиған пәрдә болуп,
униң үч хадиси билән үч тәглиги бар еди.
15 Йәнә бир тәрипидиму он бәш гәз келидиған пәрдә
болуп, униң үч хадиси билән үч тәглиги бар еди.
16 Һойлиниң чөрисидики пәрдиләрниң һәммиси
непиз тоқулған ақ канап рәхттин тикилгән еди.
17 Һойлиниң чөрисидики һәммә хадиларниң
тәглиги мистин, уларниң илмәклири вә балдақлири
күмүчтин ясалди; хадиларниң башлириму күмүчтин
қапланған еди. Һойлиниң чөрисидики һәммә
хадилар күмүчтин ясалған балдақлар билән бир-
биригә четилди.
18 Һойлиниң кириш еғизидики пәрдә непиз
тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил

■ **38:9** Мис. 27:9

жиплар арилаштурулуп, кәштичиләр тәрипидин
кәштиләнди; униң узунлуғи жигирмә гәз, егизлиги
һойлидики пәрдиләрниң егизлигигә охшаш болуп
бәш гәз еди.
19 Униң төрт хадиси билән мистин ясалған төрт
тәглиги бар еди; хадиларниң илмәклири күмүчтин
ясалди, уларниң башлири күмүч билән қапланди вә
балдақлири күмүчтин ясалди.
20 Муқәддәс чедирниң һәм чөрисидики һойлиниң
барлиқ миқ-қозуқлири мистин ясалди.

Ибадәт чедири үчүн аталған материяллар

21 Муқәддәс чедир, йәни «һөкүм-гувалиғи чедири»
үчүн аталған материялларниң сани төвәндә
хатириләнгән (улар Мусаниң буйруғи билән, каһин
Һарунниң оғли Итамарниң қол астидики Лавийлар
мәсъул болуп санақтин өткүзүлүп, *Худаға* аталған
еди): —
22 Йәһуда қәбилисидин болған Хурниң нәвриси,
Уриниң оғли Бәзаләл Пәрвәрдигар Мусаға
буйруғанниң һәммисини ада қилди;
23 Дан қәбилисидин болған Аһисамақниң оғли
Оһолияб униң ярдәмчиси еди; у болса нәққашлиқ-
оймичилиқ устиси, лайиһилигүчи һәмдә көк, сөсүн,
қизил жиптин ақ канап рәхткә кәштә тикәләйдиған
уста еди.
24 Муқәддәс чедирни ясашқа ишлитилгән алтун,
йәни «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә кәлтүрүлгән
алтунниң һәммиси муқәддәс жайдики шәкәлниң
өлчәм бирлиги бойичә жигирмә тоққуз талант йәттә

йүз оттуз шәкәл еди. □
25 Җамаәт арисидин санақтин өткүзүлгән адәмләр
тәрипидин кәлтүрүлгән күмүч болса муқәддәс
җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә бир йүз
талант бир миң йәттә йүз йәтмиш бәш шәкәл еди. □
26 Бу күмүч нопуси ройхәткә елинған кишиләрдин
елинған еди — демәк, кимки жигирмә яш я униңдин
чоң, санақтин өткүзүлгәнләрниң һәр бири бир бека,
йәни муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги
бойичә йерим шәкәл күмүч бәрди. Санақтин өткән
киши алтә йүз үч миң бәш йүз әллик киши еди.
27 Муқәддәс җайниң тәгликлирини һәм
оттурисидики пәрдиниң тәгликлирини қуюшқа йүз
талант күмүч кәтти; йүз талант күмүчтин йүз тәглик
ясилип, һәр бир тәглик үчүн бир талант ишлитилди.
28 У қалған бир миң йәттә йүз йәтмиш бәш шәкәл
күмүчтин хадиларниң илмәклирини ясиди, уларниң
башлирини қаплиди, шуниңдәк уларни бир-биригә
чатидиған балдақларни ясиди.
29 «Пулаңлатма һәдийә» сүпитидә кәлтүрүлгән мис
болса йәтмиш талант, икки миң төрт йүз шәкәл
чиқти. □

□ **38:24 «жигирмә тоққуз талант йәттә йүз оттуз шәкәл...»** — бир «талант» 3000 шәкәл еди. «муқәддәс җайдики шәкәл»ниң бирлиги (алтун) 224 грам болған болса, ундақта бу алтунларниң еғирлиғи тәхминән 2 тонна болған болиду. □ **38:25 «җамаәт арисидин санақтин өткүзүлгән адәмләр...»** — бу «адәмләр» әркәк кишиләрни көрситиду («Чөл.» 1:2-46ни көрүң). **«бир йүз талант бир миң йәттә йүз йәтмиш бәш шәкәл ...»** — күмүчкә нисбәтән «талант» вә «шәкәл»ниң бирлиги алтунниңкигә охшаш болса, бу күмүчләрниң еғирлиғи тәхминән 6.7 тонна болған болиду. □ **38:29 «йәтмиш талант, икки миң төрт йүз шәкәл...»** — бир «талант» мис 1500 шәкәл яки бәзидә 3000 шәкәл һесаплиниду; бир шәкәл мис 224 грам яки 540 грам болуши мүмкин. Ундақта бу мисниң еғирлиғи 23-92 тонна оттурисида болса керәк.

30 Буниңдин у җамаәт чедириниң кириш еғизиниң
тәгликлирини, мис қурбангаһни, униң мис шаласи
вә қурбангаһниң барлиқ әсваплирини,
31 һойлиниң чөрисидики хада тәгликлирини,
һойлиниң кириш еғизидики тәгликләрни, чедирниң
барлиқ қозуқлирини вә һойлиниң чөрисидики
қозуқларниң һәммисини ясиди.

39

Каһинларниң муқәддәс кийимлириниң тикилиши

1 Пәрвәрдигар Мусаға буйруғинидәк көк, сөсүн вә
қизил жиплар ишлитилип, муқәддәс чедирниң
хизмитидә кийилидиған *каһинлиқ* кийимләр,
шундақла Һарунниң муқәддәс кийимлири тәйяр
қилинди.■

■ **39:1** Мис. 31:10; 35:19

Баш каһинниң муқәддәс кийимлир

2 *Бәзаләл* алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар билән
непиз тоқулған ақ канап рәхтләрдин әфодни ясап

тәйярлиди. ■
3 Улар алтунни соқуп непиз қилип, уни кесип жип
қилди, андин буларни маһирлиқ билән көк жиплар,
сөсүн жиплар вә қизил жиплардин ақ канап рәхткә
лаһайиләнгән нусхилар үстигә тоқуди. □ ■
4 Улар әфодниң *алди вә кәйни* қисмини бир-биргә
туташтуруп туридиған икки мүрилик тасма ясиди;
әфодниң икки тәрипи бир-биригә туташтурулди.
5 Әфодниң үстигә бағлайдиған бәлвағ әфод билән
бир пүтүн қилинған болуп, униңға охшаш сипта
ишлинип, алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар вә
непиз тоқулған ақ канап рәхттин ясалди; һәммиси
Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди. ■
6 Улар икки ақ һеқиқни икки алтун көзлүккә
орнитип, уларниң үстигә худди мөһүр ойғандәк
Исраилниң оғуллириниң намлирини оюп ясиди. ■
7 Исраилниң оғуллириға әсләтмә таш болсун
үчүн, Пәрвәрдигар Мусаға буйруғандәк икки
яқутни әфодниң икки мүрилик тасмисиға бекитип
қойди.□ ■

Һөкүм қошенини ясаш

8 У қошенни чевәр қолларға нәпис қилип кәштилитип
ясиди; уни әфодни ишлигән усулда алтун вә көк,
сөсүн, қизил жиплар билән непиз тоқулған ақ канап
рәхттин ясиди.

■ **39:2** Мис. 28:6 □ **39:3 «Улар алтунни соқуп непиз қилип, уни кесип жип қилди, ... көк, сөсүн, қизил жиплардин ақ канап рәхткә лаһайиләнгән нусхилар үстигә тоқуди»** — әйни ибраний текстни чүшиниш бир қәдәр тәс. Униң бир нәччә хил тәрҗимиси учриши мүмкин. ■ **39:3** Мис. 28:6 ■ **39:5** Мис. 28:8 ■ **39:6** Мис. 28:9,10,11 □ **39:7 «... икки яқутни әфодниң икки мүрилик тасмисиға бекитип қойди»** — әфод тоғрилиқ мунасивәтлик сехмини көрүң. ■ **39:7** Мис. 28:12

9 Улар қошенни икки қат, төрт часа қилип ясиди;
икки қат қилинғанда узунлуғи бир ғерич, кәңлигиму
бир ғерич келәтти. ■
10 Униң үстигә төрт қатар қилип гөһәрләрни орнатти:
— бир қатардикиси қизил яқут, серик гөһәр вә
зумрәтләр еди; бу биринчи қатар еди. ■
11 Иккинчи қатарға көк қаштеши, көк яқут вә алмас,
■
12 үчинчи қатарға сөсүн яқут, пироза вә сөсүн квартс,
13 төртинчи қатарға берил яқут, ақ һеқиқ вә анарташ
орнитилди; уларниң һәммиси алтун көзлүккә
бекитилди.
14 Бу гөһәрләр Исраилниң оғуллириниң намлириға
вәкил қилинип, уларниң санидәк он икки болуп,
мөһүр ойғандәк һәр бир гөһәргә он икки қәбилиниң
нами бирдин-бирдин пүтүлди.
15 Улар қошенға шойнидәк ешилгән сап алтундин
икки ешилмә зәнҗир ясиди;
16 улар қошенға алтундин икки көзлүк вә икки
һалқа етип, икки һалқини қошенниң *жуқуриқи* икки
бүҗигигә бекитти; □
17 андин шу алтундин ешилип ясалған икки
зәнҗирни қошенниң *жуқуриқи* икки бүҗигидики
һалқидин өткүзүп,
18 ешилгән шу зәнҗирләрниң икки учини икки
көзлүккә бекитип, *көзлүкләрни* әфодниң икки
мүрилик тасмисиниң алди қисмиға орнатти.
19 Буниңдин башқа улар алтундин икки һалқа ясап,
уларни қошенниң *асти тәрипидики* икки бүҗигигә
бекитти; улар әфодқа тегишип туридиған қилинип

■ **39:9** Мис. 28:16 ■ **39:10** Мис. 28:17 ■ **39:11** Мис. 28:18
□ **39:16 «икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «икки бешиға».

ичигә қадалди. □
20 Мундин башқа улар алтундин *йәнә* икки һалқа ясап,
уларни әфодниң икки мүрилик тасмисиниң алди
төвәнки қисмиға, әфодқа улинидиған җайға йеқин,
кәшитиләнгән бәлвағдин егизрәк қилип бекитти.
21 Улар қошенниң әфодниң бәлвеғидин жуқурирақ
туруши, қошенниң әфодтин ажрап кәтмәслиги үчүн
көк шойна билән қошенниң һалқисини әфодниң
һалқисиға четип қойди. Буларниң һәммиси
Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.

Каһинлар кийидиған башқа кийимләрниң тикилиши

22 *Бәзаләл* әфодниң *ичидики* тонни пүтүнләй көк
рәңлик қилди.
23 Тонниң *башқа кийилидиған* төшүги дәл оттурисида,
худди савутниң яқисидәк ишләнгән еди; житилип
кәтмәслиги үчүн униң чөрисигә пәваз ишләнди. □
24 Улар тонниң етигиниң чөрисигә көк, сөсүн вә
қизил жиптин анарларни тоқуп есип қойди.
25 Улар һәмдә алтун қоңғурақларни ясап,
қоңғурақларни тонниң етигиниң чөрисигә,
анарларниң арилиғиға бирдин есип қойди; һәр икки
анарниң оттурисиға бир қоңғурақ есип қоюлди.
26 *Қаһинлиқ* хизмитигә аит *қоңғурақлар* тонниң
етигиниң чөрисигә бекитилди; бир алтун қоңғурақ,
бир анар, бир алтун қоңғурақ, бир анар қилип
бекитилди; һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға
буйруғинидәк қилинди.
27 Улар Һарун билән униң оғуллириға непиз тоқулған
ақ канап рәхттин халта көйнәкләрни тикти; ■

□ **39:19 «икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «икки бешиға». □ **39:23 «савут»** — җәңчиниң алаһидә кийими. ■ **39:27** Мис. 28:39

28 сәллини ақ канап рәхттә ясиди, шундақла
чирайлиқ егиз бөкләрни ақ канап рәхттә,
тамбалларни непиз тоқулған ақ канап рәхттә
тәйярлиди;
29 бундин башқа улар бәлвағниму көк, сөсүн вә
қизил жип арилаштурулуп кәштиләнгән, непиз
тоқулған ақ канап рәхттә тәйярлиди; буларниң
һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк
қилинди.
30 Улар йәнә нәпис тахтайни, йәни муқәддәс
отуғатни сап алтундин ясап, униң үстигә мөһүр
ойғандәк: «Пәрвәрдигарға муқәддәс қилинди» дәп
оюп пүтти; ■
31 улар отуғатқа көк рәңлик жипни бағлап,
униң билән отуғатни сәллигә тақиди, булар
Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.■

Мусаниң ясалған сәрәмжанларни көздин кәчүрүши

32 Шу тәриқидә жамаәтниң ибадәт чедириниң һәммә
қурулуши пүткүзүлди; Исраиллар Пәрвәрдигарниң
Мусаға буйруғининиң һәммисини шу бойичә қилди;
шу тәриқидә һәммисини пүттүрди.
33 Улар чедирни Мусаниң йениға елип кәлди —
чедир йопуқлирини, униң барлиқ әсваплирини,
илмәклирини, тахтайлирини, балдақлирини,
хадилири билән тәгликлирини, ■
34 шуниңдәк қизил боялған қочқар терисидин
ясалған йопуқ билән делфин терисидин ясалған
йопуқни, «айрима пәрдә»ни,
35 әһдә сандуғи вә униң балдақлирини, «кафарәт
тәхти»ни,

■ **39:30** Мис. 28:36; 29:6 ■ **39:31** Мис. 28:37 ■ **39:33** Мис. 35:11

36 ширә вә униң барлиқ әсваплирини, шундақла
«тәқдим нанлар»ни, ■
37 сап алтундин ясалған чирақдан билән униң
чирақлирини, йәни үстигә тизилған чирақларни,
униң барлиқ әсваплири һәм чирақ мейини,
38 алтун хушбуйгаһ, мәсиһләш мейи, дора-
дәрмәкләрдин ясалған хушбуйни, чедирниң кириш
еғизиниң пәрдисини, □
39 мис қурбангаһ билән униң мис шаласини, униң
балдақлири билән һәммә әсваплирини, жуюш деси
билән униң тәглигини,
40 һойлиниң чөрисидики пәрдиләрни, униң
хадилири вә уларниң тәгликлирини, һойлиниң
кириш еғизиниң пәрдиси билән һойлиниң танилири
вә қозуқлирини, муқәддәс чедирниң, йәни җамаәт
чедириға аит хизмәткә ишлитилидиған барлиқ
әсвапларни,
41 муқәддәс җайға аит хизмәт үчүн тикилгән
каһинлиқ кийимини, йәни Һарун каһинниң
муқәддәс кийимлири билән униң оғуллириниң
каһинлиқ кийимлирини болса, һәммисини елип
кәлди.■
42 Бу ишларниң һәммисини Исраиллар
Пәрвәрдигарниң Мусаға барлиқ буйруғанлири
бойичә әнә шундақ ада қилған еди.
43 Муса ишларниң һәммисигә тәпсилий қариди,
мана, улар Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә бу
ишларни пүткүзгән еди; буйрулғандәк, дәл шундақ
қилған еди; Муса уларни көрүп, уларға бәхит-
бәрикәт тиләп дуа қилди.

■ **39:36** Мис. 31:8 □ **39:38** **«алтун хушбуйгаһ»** — ибраний тилида «алтун қурбангаһ». ■ **39:41** Мис. 31:10

40

Ибадәт чедириниң тиклиниши

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға мундақ әмир қилди: —
2 Биринчи айниң беши, айниң биринчи күни сән
җамаәт чедириниң муқәддәсханисини тиклигин. □
3 Һөкүм-гувалиқ сандуғини униң ичигә қоюп, ички
пәрдә арқилиқ әһдә сандуғини тосуп қойғин;
4 ширәни чедирниң ичигә әкирип, үстигә
тизилидиған нәрсиләрни тизғин; андин чирақданни
әкирип, үстигә чирақларни орунлаштурғин. □ ■
5 Алтун *билән қапланған* хушбуй көйдүргүчи
қурбангаһни һөкүм-гувалиқ сандуғиниң удулиға
тикләп қойғин; чедирниң кириш ешизиниң
пәрдисини есип қойғин.□ ■
6 Көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини
муқәддәсханиниң, йәни җамаәт чедириниң кириш
ешизиниң алдиға қойғин;
7 андин жуюш десини җамаәт чедири билән
қурбангаһниң оттурисиға орунлаштуруп, су
тоштуруп қойғин.

□ **40:2 «муқәддәсханиси»** — демәк, чедирниң өзи, йәни «муқәддәс жай» билән «әң муқәддәс жай». □ **40:4 «чирақларни орунлаштурғин»** — яки «чирақларни йеқип қойғин». ■ **40:4** Мис. 26:35; 27:20 □ **40:5 «хушбуй көйдүргүчи қурбангаһ»** — хушбуйгаһни көрситиду. ■ **40:5** Мис. 26:36

ИБАДӘТ ЧЕДИРИ (МУҚӘДДӘС ЧЕДИР)
(«Мисирдин чиқиш» 25-31, 35-40-бап)

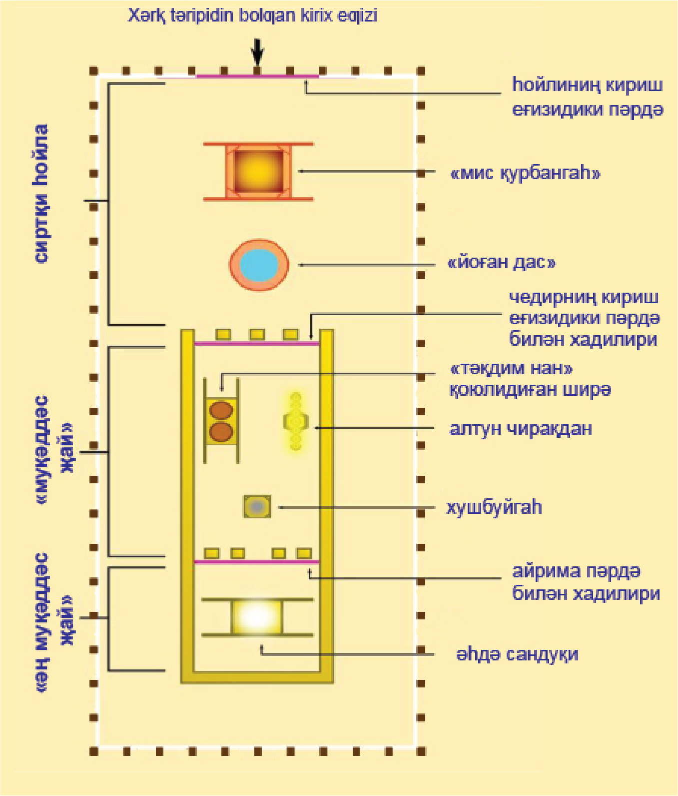

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси
8 Һойлиниң чөрисигә пәрдиләрни бекитип,
һойлиниң кириш еғизиниң пәрдисини асқин; ■

■ **40:8** Мис. 27:16

9 андин «мәсиһләш мейи»ни елип, ибадәт чедири
вә униң ичидики барлиқ нәрсиләрни мәсиһләп, уни
вә барлиқ һәммә әсваплирини Худаға атап муқәддәс
қилғин. Шундақ қилип *пүткүл чедир* муқәддәс
болиду.
10 Сән көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини, шундақла
униң барлиқ әсваплирини мәсиһләп, уни *Худаға
атап* муқәддәс қилғин; буниң билән қурбангаһ «әң
муқәддәс нәрсиләр» қатарида болиду.■
11 Сән йәнә жуюнуш деси вә униң тәглигини
мәсиһләп муқәддәс қилғин.
12 Андин Һарун билән униң оғуллирини жамаәт
чедириниң кириш еғизиға йеқин әкилип, уларни су
билән жуйғин;
13 Һарунға муқәддәс кийимләрни кийдүрүп, Маңа
каһинлиқ хизмәттә болуши үчүн уни мәсиһләп, *Маңа
айрип* муқәддәс қилғин.
14 Андин униң оғуллирини елип кирип, уларға халта
көйнәкләрни кийдүрүп,
15 уларниң атисини мәсиһлигиниңдәк Маңа
каһинлиқ хизмитидә болуши үчүн уларниму
мәсиһлигин. Шуниң билән уларниң бу
мәсиһлиниши улар үчүн әвлаттин әвлатқичә әбәдий
каһинлиқниң *бәлгиси* болиду.□
16 Муса шундақ қилди; Пәрвәрдигар униңға немә
буйруған болса, у шундақ бежа кәлтүрди.
17 Шундақ болдики, иккинчи жилниң биринчи ейида,

■ **40:10** Мис. 29:37 □ **40:15** **«Уларниң атисини мәсиһлигиниңдәк маңа каһинлиқ хизмитидә болуши үчүн уларниму мәсиһлигин»** — бу ишниң, йәни Һарун вә оғуллирини мәсиһләп каһинлиққа тайинлаш мурасиминиң тәпсилатлири «Лав.» 8-бапта хатириләнгән.

айниң биринчи күнидә ибадәт чедири тикләнди. □ ■
18 Муса чедирни тикип, тәгликлирини
орунлаштуруп, тахтайлирини тизип, уларниң
балдақлирини бекитип, хадилирини тиклиди.
19 Муқәддәс чедирниң үстигә *ички* йопуқни
япти, андин униң үстигә ташқи йопуқни йепип
қойди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға
буйруғинидәк қилинди.
20 Андин у һөкүм-гуваликни елип, уни сандуқ ичигә
қойди; балдақларни әһдә сандуғиниң *һалқилиридин*
өткүзүп, «кафарәт тәхти»ни сандуқниң үстигә
орунлаштурди.□
21 Әһдә сандуғини муқәддәс чедир ичигә елип
кирип, оттуриға «айрима пәрдә»ни тартти; шундақ
қилип у һөкүм-гувалиқ сандуғини пәрдә арқилиқ
тосуп қойди. Һәммә иш Пәрвәрдигарниң Мусаға
буйруғинидәк қилинди.■
22 У ширәни җамаәт чедириға елип кирип, муқәддәс
җайниң шимал тәрипигә, *«әң муқәддәс җай»дики*
пәрдиниң сиртиға қойди.
23 «Тәқдим нанлар»ни ширәниң үстигә,
Пәрвәрдигарниң алдиға тизип қойди; буларниң
һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк
қилинди. ■
24 Андин у чирақданни җамаәт чедириға елип кирип,
уни муқәддәс җайниң җәнуп тәрипигә, ширәниң
удулиға қойди,
25 чирақларни Пәрвәрдигарниң алдиға
орунлаштурди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң

□ **40:17 «иккинчи жили»** — демәк, Мисирдин чиққандин кейинки иккинчи жили. ■ **40:17** Чөл. 7:1 □ **40:20 һөкүм-гувалиқ»** — Худа Мусаға тапшурған «он пәрз» яки «он әмир» пүтүлгән икки таш тахтайни көрситиду (31:18ни көрүң). ■ **40:21** Мис. 35:12 ■ **40:23** Мис. 25:30

Мусаға буйруғинидәк қилинди.
26 Андин у *хушбуйни көйдүргүчи* алтун қурбангаһни ичидики пәрдиниң алдиға тиклиди; □
27 Униң үстидә есил хушбуйни көйдүрди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.
28 У ибадәт чедириниң кириш ешизиға пәрдә тартти.
29 Андин көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини җамаәт чедиридики муқәддәс җайниң кириш ешизиға йеқин қойди; униң үстидә көйдүрмә қурбанлиқ вә қошумчә ашлиқ һәдийәсини өткүзди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.□
30 Жуюнуш десини җамаәт чедири билән қурбангаһниң оттурисиға қоюп, жуюшқа ишлитилидиған суни дасқа тошқузуп қуйди.
31-32 Муса вә Һарун билән униң оғуллири қачанла җамаәт чедириға кирсә яки қурбангаһқа йеқин барса, Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қоллирини шу суда жуятти. Булар Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.
33 Андин у чедир һәм қурбангаһниң әтрапиға һойла пәрдисини тикләп, һойлиниң кириш ешизиниң пәрдисини тартти. Шу тәриқидә Муса пүткүл ишни тамамлиди.

Пәрвәрдигарниң парлақ нуриниң ибадәт чедирини қаплиши

□ **40:26 «хушбуй көйдүргүчи алтун қурбангаһ»** — хушбуйгаһни көрситиду. □ **40:29 «*көйдүрмә қурбанлиқниң* қошумчә ашлиқ һәдийәси»** — һәр бир көйдүрмә қурбанлиққа бир ашлиқ һәдийә қошуп сунулуши керәк (мәсилән, «Чөл.» 28-29-бапларни көрүң).

34 Шуниң билән булут жамаәт чедирини қаплап,
Пәрвәрдигарниң жуласи ибадәт чедирини толдурди.
■
35 Булут сайә чүшүрүп, Пәрвәрдигарниң жуласи
чедирни толдурғини үчүн, Муса жамаәт чедириға
кирәлмиди.
36 Қачанки булут жамаәт чедиридин көтирилсә,
Исраиллар сәпәргә атлинатти. Һәр бир қетим сәпәрдә
шундақ болатти.
37 Булут көтирилмисә улар қозғалмай, таки
көтирилидиған күнгичә сәпәргә чиқмайтти.
38 Чүнки күндүзи Пәрвәрдигарниң булути муқәддәс
чедир үстидә туратти, кечиси униң үстидә от
көрүнәтти; пүткүл Исраил жәмәтиниң көз алдида
уларниң барлиқ қилған сәпәрлиридә шулар
көрүнәтти.■

■ **40:34** Чөл. 9:15; 1Пад. 8:10 ■ **40:38** Мис. 13:21; Чөл. 14:14; Қан. 1:33; Нәһ. 9:19; Зәб. 77:14; 104:39; 1Кор. 10:1

Муқеддес Калам (кирил йезиқ)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in Cyrillic script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5